

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ
ТЎПЛАМИ

42-сон
(386)
2009 йил
19 октябрь

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами беш бўлимдан иборат:

тўпламнинг биринчи бўлимида Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорлари эълон қилинади;

иккинчи бўлимда Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармон, қарор ва фармойишлари эълон қилинади;

учинчи бўлимда Вазирлар Маҳкамасининг қарор ва фармойишлари эълон қилинади;

тўртинчи бўлимда Ўзбекистон Республикаси Конституциявий судининг қарорлари эълон қилинади;

тўпламнинг бешинчи бўлимида вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлари эълон қилинади.

МУНДАРИЖА

Биринчи бўлим

448. «Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикасининг 2009 йил 13 октябрдаги ўРҚ–229-сон Қонуни

Иккинчи бўлим

449. «Ўзбекистон Республикаси Президентининг баъзи қарорларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2009 йил 12 октябрдаги ПҚ–1204-сон қарори

Бешинчи бўлим

451. «Техник этил спиртини ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик

қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида» «Саноатконтехназорат» давлат инспекцияси бошлиғининг 2009 йил 7 сентябрдаги 170-сонли буйруғи. (*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 12 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2015*)

452. «Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида» «Саноатконтехназорат» давлат инспекцияси бошлиғининг 2009 йил 7 сентябрдаги 169-сонли буйруғи. (*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 12 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2016*)

453. «Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш қоидаларини тасдиқлаш тўғрисидаги қарор»ни ўз кучини йўқотган деб топиш ҳақида» Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Давлат мулкни бошқариш давлат қўмитасининг 2009 йил 15 сентябрдаги 90, 81, 01/19-18/18-сонли қарори. (*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 1372-1*)

454. «Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида» Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасининг 2009 йил 15 сентябрдаги 91, 82, 13-сонли қарори. (*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2017*)

455. «Фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларининг шакллари ва уларни тўлдириш бўйича қоидаларни тасдиқлаш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2009 йил 14 октябрдаги 229-мх-сонли буйруғи. (*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2018*)

Вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларнинг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини давлат рўйхатидан ўтказиш ҳолати тўғрисида 2009 йил 10 октябрдан 16 октябргача бўлган маълумот

БИРИНЧИ БЎЛИМ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ҚОНУНИ

448 Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисида*

Қонунчилик палатаси томонидан
2009 йил 16 июнда қабул қилинган

Сенат томонидан 2009 йил 29 августда
маъқулланган

1-боб. Умумий қоидалар

1-модда. Ушбу Қонуннинг мақсади

Ушбу Қонуннинг мақсади археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат.

2-модда. Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари

Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонун ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикасининг археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

3-модда. Асосий тушунчалар

Ушбу Қонунда қуйидаги асосий тушунчалар қўлланилади:

археолог — тегишли олий маълумотга эга бўлган тадқиқотчи;

Археология ашёлари давлат каталоги — ҳар бир археология ашёси тўғрисидаги асосий маълумотлар мавжуд бўлган ҳисобга олиш ҳужжати;

археология ашёси — археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга оширишда ёки хўжалик ва ўзгача фа-

---

* Ушбу Қонун «Халқ сўзи» газетасида 2009 йил 14 октябрда эълон қилинган.

олият жараёнида аниқланган, шунингдек тасодифан топилган (хазина) ва идентификациялашдан ўтказилган моддий қолдик;

археология ёдгорлиги — Моддий маданий мерос объектларининг давлат кадастрига киритилган археология объекти;

археология мероси объектлари — археология объектлари ва археология ашёлари мажмуи;

археология назорати — археология тадқиқотининг археология объектини сақлаш мақсадида амалга ошириладиган ва археология объекти ҳудудининг чегараларида ер қазиш, ер тузиш, қурилиш, мелиорация, хўжалик, йўлсозлик ишларини ва бошқа ишларни бажаришда маданий мерос объектларини сақлаш талабларига риоя қилиниши устидан назорат ўрнатиладиган тури;

археология объекти — инсон фаолиятининг барча кўринишларига тааллуқли ҳамда сақланиш ҳолатидан қатъи назар археологик, антропологик, этнографик қимматга ёки ўзга тарихий, илмий, бадий, маданий қимматга эга бўлган жой, иншоот (асар), иморат, мажмуа (ансамбль), уларнинг бўлаклари, улар билан боғлиқ ҳудудлар;

археология тадқиқоти — археология объектлари, археология ёдгорликлари ва археология ашёларини ўрганиш орқали янги билимларни эгаллаш мақсадида амалга ошириладиган фаолият;

археология қазिशмалари — археология тадқиқотининг археология объектида қазишма ишларини қўллаган ҳолда маданий қатламлар, меъморий ва бошқа моддий қолдиқларни ўрганиш мақсадида амалга ошириладиган тури;

археология қидирувлари — археология тадқиқотининг археология объекти маданий қатламининг емирилиши билан боғлиқ бўлмаган (маданий қатлам қалинлигини аниқлаш учун чекланган қазишмадан ташқари) ва археология объектини аниқлаш, хариталаштириш, унинг чегараларини белгилаш, изоҳлаш, текшириш, шунингдек илгари аниқланган археология объекти тўғрисида замонавий маълумотларни олиш мақсадида амалга ошириладиган тури;

илмий ҳисобот — очиқ варақ ва рухсатномага мувофиқ амалга оширилган археология қидирувлари, археология қазिशмалари ва археология назоратининг натижалари тўғрисида тўлиқ маълумот берувчи ҳужжат;

очиқ варақ — археологнинг профессионал даражасини тасдиқловчи ва унга археология қидирувлари, археология қазिशмалари ва археология назоратини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи ҳужжат;

рухсатнома — очиқ варақ олган археологга археология объектида археология қидирувлари, археология қазिशмалари ва археология назоратини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи ҳужжат.

4-модда. Археология мероси объектларига бўлган мулк ҳуқуқи

Археология мероси объектларига бўлган мулк ҳуқуқи давлатга тегишлидир.

Археология ашёлари оператив бошқариш ҳуқуқи асосида фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилиши мумкин.

Археология мероси объектлари моддий маданий мерос объектлари сирасига киради.

2-боб. Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги давлат бошқаруви

5-модда. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси:

археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишларини амалга оширади;

археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш ва археология тадқиқотларини қўллаб-қувватлаш бўйича давлат дастурларини тасдиқлайди;

Археология ашёлари давлат каталоги тўғрисидаги низомни тасдиқлайди; археология ашёларини Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказиш тартибини белгилайди;

археология ашёларини давлатга топшириш ҳамда уларни фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйиш тартибини белгилайди;

фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларидан фойдаланиш тартибини белгилайди;

археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги махсус ваколатли муассасани (бундан буён матнда махсус ваколатли муассаса деб юритилади) белгилайди;

ҳалқаро археология тадқиқотларини ташкил этиш тартибини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

6-модда. Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлигининг археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги:

археология мероси объектларини муҳофаза қилиш, улардан фойдаланиш ва археология тадқиқотларини қўллаб-қувватлаш бўйича давлат дастурларини ишлаб чиқишда иштирок этади;

археология мероси объектларини муҳофаза қилиш, сақлаш ва улардан фойдаланиш устидан давлат назоратини амалга оширади;

археология ашёларини ҳисобга олиш ва сақлаш тартибини белгилайди;

Археология ашёлари давлат каталогини юритади;

археология ашёларини Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказди;

Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказилган археология ашёларини тасарруфдан чиқариш тўғрисида қарор қабул қилади;

рухсатнома бериш тартиби ва шартларини белгилайди;

рухсатнома беради;

берилган ҳар бир рухсатнома бўйича илмий ҳисобот қабул қилади;

илмий ҳисоботлар архивини йиғади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

7-модда. Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги махсус ваколатли муассаса

Махсус ваколатли муассаса:

фан, маданият ва таълим муассасаларида амалга ошириладиган археология тадқиқотларини мувофиқлаштиради;

археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга ошириш тартибини тасдиқлайди;

археология объектларида махсус асбоб-ускуналардан фойдаланиш тартиби ва шартларини тасдиқлайди;

археология объектларида махсус асбоб-ускуналардан фойдаланиш учун махсус рухсатнома беради;

ўзига бириктириб қўйилган археология ашёлари ҳисобга олиниши ва сақланишини таъминлайди;

илмий ҳисоботни тузиш, экспертизадан ўтказиш ва ундан фойдаланиш тартибини тасдиқлайди;

очиқ varaқ бериш тартиби ва шартларини, унинг шакллари намуналарини тасдиқлайди;

очиқ varaқ беради;

берилган ҳар бир очиқ varaқ бўйича илмий ҳисобот қабул қилади;

илмий ҳисоботлар архивини йиғади;

археология мероси объектларининг тарихий-маданий экспертизасини ўтказишда қатнашади.

Махсус ваколатли муассаса қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

8-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ваколатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ўз ҳудудлари доирасида:

археология мероси объектлари лозим даражада муҳофаза қилиниши ва сақланиши учун шарт-шароитларни таъминлайди;

археология мероси объектларининг бут сақланиши ҳолати устидан давлат назоратини амалга оширади;

очиқ варақ ва рухсатнома олган археологга археология қидирувлари, археология қазिशмалари ва археология назоратини ташкил этишда ёрдам беради;

ер қазиш, ер тузиш, қурилиш, мелиорация, хўжалик, йўлсозлик ишлари ва бошқа ишлар учун ер участкалари ажратилишини лойиҳалаштиришда археология объектларини сақлаш талабларига риоя қилинишини қонун ҳужжатларига мувофиқ таъминлайди;

фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқароларни археология мероси объектларини муҳофаза қилиш, сақлаш ҳамда тарғиб қилишга доир тадбирлар ўтказишга ихтиёрий асосда жалб этади.

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга ошириши мумкин.

3-боб. Археология мероси объектларини давлат томонидан муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш

9-модда. Археология объектларининг давлат томонидан муҳофаза қилинишини таъминлаш ва улардан фойдаланиш

Археология объектларининг давлат томонидан муҳофаза қилинишини таъминлаш ва улардан фойдаланиш маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

10-модда. Археология объектини Моддий маданий мерос объектларининг давлат кадастрига киритиш

Археология объектини Моддий маданий мерос объектларининг давлат кадастрига киритиш маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

11-модда. Археология ёдгорлигини Моддий маданий мерос объектларининг давлат кадастридан чиқариш

Археология ёдгорлигини Моддий маданий мерос объектларининг давлат кадастридан чиқариш унинг узил-кесил археология тадқиқотидан кейингина маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилади.

12-модда. Археология ашёларини давлат ҳисобига олиш ва сақлаш

Археология ашёларини давлат ҳисобига олишга уларни аниқлаш, батафсил тавсифи билан уларнинг рўйхатини тузиш, илмий ва маданий қиммати аниқлаш, илмий ҳисобот тақдим этиш, археология ашёларини Археоло-

гия ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказиш, фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларини ҳисобга олиш киради.

Археология ашёларини сақлаш уларнинг бут сақланишини таъминлаш учун моддий ва ҳуқуқий шарт-шароитлар яратилишини назарда тутати.

Фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларини ҳисобга олиш ва сақлаш Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги белгилаган тартибда амалга оширилади.

13-модда. Археология ашёлари давлат каталогини юритиш

Археология ашёлари давлат каталогини Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги юритади.

Юридик шахсларнинг археология ашёларига бўлган фуқаролик ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаш, ўзгартиришга ёки бекор қилишга қаратилган ҳаракатлари мазкур ҳаракатлар Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказилганидан кейингина амалга оширилади.

14-модда. Археология ашёларини Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказиш

Археология ашёларини Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказиш Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги томонидан амалга оширилади.

15-модда. Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказилган археология ашёларини тасарруфдан чиқариш

Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказилган археология ашёларини тасарруфдан чиқариш мумкин эмас, уларнинг йўқолиши, емирилиши ёки бошқа археология ашёларига айирбошланиши ҳоллари бундан мустасно.

Археология ашёлари давлат каталогига рўйхатдан ўтказилган археология ашёларини ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳолларда тасарруфдан чиқариш тўғрисидаги қарор Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги томонидан қабул қилинади.

16-модда. Археология ашёларини давлатга топшириш ҳамда фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйиш

Археология ашёлари уларни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда кейинчалик фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйиш учун давлатга топширилиши керак.

Очиқ varaқ ва рухсатнома олган археолог археология ашёлари давлатга топширилишига қадар уларнинг бут сақланишини таъминлаши лозим.

Археология ашёлари давлатга топширилганидан кейин очиқ varaқ ва

рухсатнома олган археологга топширилганлик фактини тасдиқловчи ҳужжат берилади.

Археология ашёларини фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйиш тўғрисида қарор қабул қилинаётганда, мазкур муассасаларда моддий-техника базасининг, шу жумладан, хона ёки хоналар, сақлаш учун зарур асбоб-ускуналар, муҳофаза воситалари ҳамда ёнғинга қарши воситаларнинг мавжуд бўлиши мажбурий шарт ҳисобланади.

Археология ашёлари улар аниқланган жойда қолдирилган тақдирда, очик варақ ва рухсатнома олган археолог маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги давлат бошқарувини амалга оширувчи тегишли орган билан биргаликда мазкур ашёларни консервациялаш чора-тадбирларини кўришлари лозим. Бунда мазкур археология ашёлари тавсифланиши, суратга олинishi ва илмий ҳисоботда кўрсатиб ўтилиши керак.

17-модда. Фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларидан фойдаланиш

Фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларидан фойдаланишга фақат қуйидаги мақсадларда йўл қўйилади: илмий, маданий, таълим ва маърифий фаолият; археология ашёларини эълон қилиш.

Фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларидан фойдаланиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

18-модда. Археология ашёларини асраш чора-тадбирлари

Археология ашёларини асраш чора-тадбирлари консервациялаш, таъмирлаш ва реконструкция қилиш ишларини ўз ичига олади.

Археология ашёсини консервациялаш — археология ашёсини мавжуд кўринишида асраш ва унинг ҳолати ёмонлашувининг олдини олиш мақсадида амалга ошириладиган илмий ва илмий-техник тадқиқотлар ҳамда ишлаб чиқариш ишлари мажмуи.

Археология ашёсини таъмирлаш — археология ашёсининг тарихий ва эстетик қимматини аниқлаш ҳамда сақлаб қолиш ва унинг бут сақланишини таъминлаш мақсадида амалга ошириладиган илмий ва илмий-техник тадқиқотлар ҳамда ишлаб чиқариш ишлари мажмуи.

Археология ашёсини реконструкция қилиш — бутунлай ёки қисман шикастланган археология ашёсини тиклаш бўйича унинг сақланиб қолган асл бўлақларини имкон борича аниқлаштириш мақсадида, бироқ киритилган тўлдиришлар яққол билиниб турадиган тарзда амалга ошириладиган илмий ва илмий-техник тадқиқотлар ҳамда ишлаб чиқариш ишлари мажмуи.

Археология ашёсини консервациялаш, таъмирлаш ва реконструкция қилиш ишлари мазкур археология ашёси бириктириб қўйилган фан, маданият ва таълим муассасаси маъмуриятининг қарори асосида амалга оширилади.

19-модда. Археология ашёларини Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқиш

Археология ашёлари Ўзбекистон Республикасидан олиб чиқилиши мумкин эмас, ушбу модданинг иккинчи қисмида назарда тутилган ҳол бундан мустасно.

Археология ашёларини Ўзбекистон Республикаси ҳудудидан ташқарига вақтинча олиб чиқиш қонунда белгиланган тартибда амалга оширилади.

4-боб. Археология мероси объектларининг археология тадқиқоти**20-модда. Археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга ошириш шартлари**

Археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назорати ўз таъсис ҳужжатларида археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга ошириш назарда тутилган давлат муассасалари ҳамда ташкилотлари томонидангина махсус ваколатли муассаса белгилаган тартибда амалга оширилади. Улар ишларнинг сифатли бажарилиши, илмий ҳисоботнинг ўз вақтида тақдим этилиши ва сифати учун жавобгар бўлади.

Археологга очик варақ ва рухсатнома мавжуд бўлгандагина археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга оширишга йўл қўйилади. У археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратига бевосита раҳбарлик қилиши шарт.

Археология объектида қазишмаларни ўзбошимчалик билан амалга ошириш тақиқланади. Бундай ҳаракат давомида қўлга киритилган археология ашёлари давлат мулкига топширилиши керак.

21-модда. Археология қазишмаларини режалаштиришдаги устуворлик

Археология қазишмаларини режалаштиришда устуворликка риоя қилиниши лозим бўлиб, бундай устуворликка мувофиқ археология қазишмалари, аввало, табиий емирилиш ва қонун ҳужжатларига мувофиқ ҳар қандай бошқа ҳаракатлар ҳамда ҳолатлар хавф туғдираётган археология объектларида ёки археология ёдгорликларида амалга оширилади.

22-модда. Очик варақ ва рухсатнома бериш тартиби ҳамда шартлари

Очик варақ бериш тартиби ва шартлари, унинг шакллари намуналари махсус ваколатли муассаса томонидан тасдиқланади.

Рухсатнома бериш тартиби ва шартлари Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги томонидан белгиланади.

23-модда. Очiq варақнинг шакллари ва амал қилиш муддати

Археология тадқиқотларининг хусусиятига қараб очiq варақ қуйидаги шаклларга эга бўлади:

археология қазишмаларини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи 1-шакл;
унча катта бўлмаган майдонларни (бир археология объектида 20 кв. метргача) қазиб очган ҳолда археология қидирувларини амалга ошириш ва археология мероси объектларининг тарихий-маданий экспертизасини ўтказиш ҳамда археология назоратини амалга ошириш доирасида ер участкаларини тадқиқ этиш ҳуқуқини берувчи 2-шакл;

археология объектида бирон-бир ер қазиш ишларини бажармаган ҳолда, археология қидирувларини амалга ошириш (бундан очилиб қолган жойларда чекланган тозалаш ишлари мустасно) ҳуқуқини берувчи 3-шакл;

ер қазиш, қурилиш ишлари чоғида емирилаётган ёки авария ҳолатида бўлган археология объектида унинг емирилиши хавфини бартараф этиш мақсадидаги муҳофаза-қутқарув қазишмаларини амалга ошириш ҳуқуқини берувчи 4-шакл.

1 ва 4-шакллар бўйича очiq варақлар муайян археология объектларида археология қазишмаларини амалга ошириш учун берилади.

2 ва 3-шакллар бўйича очiq варақлар Ўзбекистон Республикасининг тегишли маъмурий-худудий бирлиги ва зарур бўлган ҳолларда, муайян археология объекти кўрсатилган ҳолда, археология қидирувларини амалга ошириш учун берилади.

Берилган санасидан қатъи назар, очiq варақнинг амал қилиш муддати календарь йилнинг сўнги кунида тугайди.

24-модда. Очiq варақ ва рухсатнома олган археологнинг ҳуқуқлари

Очiq варақ ва рухсатнома олган археолог:

археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини очiq варақда белгиланган доирада амалга ошириш;

археология объектининг емирилишига олиб келаётган ҳар қандай ҳаракатларни тўхтатиш талаби билан маҳаллий давлат ҳокимияти органлари ва фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларига мурожаат қилиш;

ўзи аниқлаган археология ашёларининг археология тадқиқоти ва илмий экспертизасини ўтказиш ҳуқуқига эга бўлади.

Очiq варақ ва рухсатнома олган археолог қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга ҳам эга бўлиши мумкин.

25-модда. Очiq варақ ва рухсатнома олган археологнинг мажбуриятлари

Очiq варақ ва рухсатнома олган археолог:

рухсатномани маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги давлат бошқарувини амалга оширувчи тегишли органда рўйхатдан ўтказиши;

археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назо-

ратини очиқ варақда белгиланган доирада амалга ошириш тартибига риоя қилиши;

археология қидирувлари ва археология назоратини амалга оширишда археология объектида аниқланган емирилишлар тўғрисида маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги давлат бошқарувини амалга оширувчи тегишли органга бир хафталик муддатда ёзма шаклда хабар бериши;

археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга оширишда аниқланган илгари номаълум бўлган археология объектлари ва археология ашёлари тўғрисида маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги давлат бошқарувини амалга оширувчи тегишли органга ёзма шаклда хабар бериши;

батафсил тавсифи (материали, ўлчамлари, санаси ва бошқалар) билан ҳар бир археология ашёсининг рўйхатини тузиши;

археология объектининг бирламчи консервацияси ва бут сақланишини таъминлаши;

археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга оширишда аниқланган археология ашёларини Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда давлатга топшириши;

очиқ варақнинг амал қилиш муддати тугаганидан сўнг, бироқ келгуси календарь йилнинг биринчи чораги тугашидан кечиктирмасдан тегишинча Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлигига ҳамда махсус ваколатли муассасага илмий ҳисобот тақдим этиши шарт.

Очиқ варақ ва рухсатнома олган археолог зиммасида қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

26-модда. Археология объектларида махсус асбоб-ускуналардан фойдаланиш

Археология объектларида махсус асбоб-ускуналардан фойдаланишга махсус ваколатли муассаса томонидан берилган махсус рухсатнома мавжуд бўлгандагина йўл қўйилади.

Археология объектларида махсус асбоб-ускуналардан фойдаланиш тартиби ва шартлари махсус ваколатли муассаса томонидан тасдиқланади.

27-модда. Фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларининг археология тадқиқоти

Фан, маданият ва таълим муассасаларига бириктириб қўйилган археология ашёларининг археология тадқиқоти Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда амалга оширилади.

28-модда. Илмий ҳисобот тузишга доир талаблар

Илмий ҳисоботда археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини амалга оширишда аниқланган ва (ёки) тадқиқ этил-

ган археология мероси объектлари тўғрисидаги тўлиқ маълумотлар матн ва чизма кўринишида тақдим қилиниши керак.

Илмий ҳисоботга археология ашёси давлатга топширилганлигини тасдиқловчи ҳужжат илова қилиниши лозим.

Илмий ҳисобот муддатсиз сақланиши лозим.

Илмий ҳисоботнинг расмийлаштирилиши, мазмуни ва иловасига, уни тақдим этиш муддатига доир талаблар, шунингдек илмий ҳисоботни экспертизадан ўтказиш тартиби махсус ваколатли муассаса томонидан тасдиқланади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги археология тадқиқотлари тўғрисида тегишли ҳужжатларга эга бўлган юридик шахслар махсус ваколатли муассасанинг ёзма сўровига кўра мазкур ҳужжатларнинг асл ёки кўчирма нусхаларини тақдим этиши шарт.

Очиқ varaқ ва рухсатнома олган археологнинг илмий ҳисоботга бўлган муаллифлик ҳуқуқи қонун ҳужжатларига мувофиқ таъминланади.

5-боб. Якунловчи қоидалар

29-модда. Археология мероси объектларини давлат томонидан муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланишни молиялаштириш

Археология мероси объектларини давлат томонидан муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланишни, шунингдек археология қидирувлари, археология қазишмалари ва археология назоратини молиялаштириш Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети маблағлари ва қонун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа манбалар ҳисобидан амалга оширилади.

30-модда. Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги халқаро ҳамкорлик

Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги халқаро ҳамкорлик Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ва халқаро шартномаларига мувофиқ амалга оширилади.

31-модда. Низоларни ҳал этиш

Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги низолар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳал этилади.

32-модда. Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Археология мероси объектларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганликда айбдор шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

33-модда. Қонун ҳужжатларини ушбу Қонунга мувофиқлаштириш

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси:
хукумат қарорларини ушбу Қонунга мувофиқлаштиради;
давлат бошқаруви органлари ушбу Қонунга зид бўлган ўз норматив-
ҳуқуқий ҳужжатларини қайта кўриб чиқишлари ва бекор қилишларини таъ-
минласин.

34-модда. Ушбу Қонуннинг кучга кириши

Ушбу Қонун расмий эълон қилинган кундан эътиборан кучга киради.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

Тошкент ш.,
2009 йил 13 октябрь,
ЎРҚ-229-сон

ИККИНЧИ БЎЛИМ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ҚАРОРИ

449 Ўзбекистон Республикаси Президентининг баъзи қарорларига ўзгартишлар киритиш тўғрисида

Халқаро молия институтлари, хорижий ҳукумат молия ташкилотлари ва донор мамлакатларнинг кредитлари ҳамда қарзларини жалб этиш ва улардан самарали фойдаланиш механизмларини янада такомиллаштириш мақсадида:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг баъзи қарорларига иловага мувофиқ ўзгартишлар киритилсин.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Халқаро молия институтларида Ўзбекистон Республикасидан бошқарувчилар ва бошқарувчиларнинг ўринбосарларини тайинлаш тўғрисида» 2005 йил 11 августдаги Р–2307-сонли фармойиши ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

3. Ушбу қарорнинг ижросини назорат қилиш Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири Ш.М. Мирзиёев зиммасига юклансин.

**Ўзбекистон Республикаси
Президенти**

И. КАРИМОВ

Тошкент ш.,
2009 йил 12 октябрь,
ПҚ–1204-сон

Ўзбекистон Республикаси
Президентининг 2009 йил 12 октябрдаги
ПҚ–1204-сон қарорига
ИЛОВА

Ўзбекистон Республикаси Президентининг баъзи қарорларига киритиладиган ўзгартишлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2007 — 2011 йиллардаги даврда қурилиш материаллари саноати корхоналарини модернизация қилиш, техникавий ва технологик қайта жиҳозлаш Дастури тўғрисида» 2007 йил 1 июндаги ПҚ–646-сон қарорининг 5-бандидаги «Хорижий инвестициялар иштирокида йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини

амалга ошириш бўйича мувофиқлаштирувчи кенгашга (Н.М. Ханов), Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги билан «Ўзқурилишматериаллари» акциядорлик компаниясининг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгашга (Р.С. Азимов), Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги билан «Ўзқурилишматериаллари» акциядорлик компаниясининг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари билан алмаштирилсин.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2007 — 2011 йиллардаги даврда ёғ-мой саноати корхоналарини модернизация қилиш ва техникавий қайта жиҳозлаш Дастури тўғрисида» 2007 йил 12 июндаги ПҚ-651-сон қарорининг 7-бандидаги «Хорижий инвестициялар иштирокида йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича мувофиқлаштирувчи кенгашга (Н.М. Ханов) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги билан Ёғ-мой ва озиқ-овқат саноати уюшмасининг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгашга (Р.С. Азимов) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги билан Ёғ-мой ва озиқ-овқат саноати уюшмасининг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари билан алмаштирилсин.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзметкомбинат» АИБ ишлаб чиқаришини 2007 — 2011 йиллар даврида модернизациялаш, техникавий ва технологик қайта жиҳозлаш дастури тўғрисида» 2007 йил 10 июлдаги ПҚ-669-сон қарорининг 6-бандидаги «Хорижий инвестициялар иштирокида йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича мувофиқлаштирувчи кенгашга (Н.М. Ханов) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги билан «Ўзметкомбинат» АИБнинг биргаликдаги тақдимномаси бўйича» сўзлари «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгашга (Р.С. Азимов) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги билан «Ўзметкомбинат» АИБнинг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари билан алмаштирилсин.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2007 — 2011 йиллар мобайнида Кимё саноати корхоналарини модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш дастури тўғрисида» 2007 йил 27 июлдаги ПҚ-677-сон қарорининг 10-бандидаги «Хорижий инвестициялар иштирокида йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш

бўйича мувофиқлаштирувчи кенгашга (Н.М. Ханов) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги билан «Ўзкимёсаноат» ДАКнинг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгашга (Р.С. Азимов) Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги билан «Ўзкимёсаноат» ДАКнинг қўшма тақдимномаси бўйича» сўзлари билан алмаштирилсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2008 йил 24 июлдаги ПҚ-927-сон қарори билан тасдиқланган хорижий инвестициялар ва кредитларни жалб этиш ҳамда ўзлаштириш тартиби тўғрисидаги Низомда:

12-банднинг тўртинчи хатбошидаги «Иқтисодиёт вазирлигининг тақдимномаси бўйича, Хорижий инвестициялар иштирокида йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича мувофиқлаштирувчи кенгаш томонидан» сўзлари «Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлигининг қўшма тақдимномаси бўйича, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгаш томонидан» сўзлари билан алмаштирилсин;

26-банддаги «Иқтисодиёт вазирлигининг тақдимномаси бўйича Хорижий инвестициялар иштирокида йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича мувофиқлаштирувчи кенгаш томонидан» сўзлари «Иқтисодиёт вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги қўшма тақдимномаси бўйича, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгаш томонидан» сўзлари билан алмаштирилсин.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг 2009 йилги Инвестиция дастури тўғрисида» 2008 йил 2 октябрдаги ПҚ-969-сон қарорининг 8-банди иккинчи хатбошидаги «хорижий сармоялар иштирокидаги йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича Мувофиқлаштирувчи кенгашга» сўзлари «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгашга» сўзлари билан алмаштирилсин.

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «2009 — 2014 йилларда ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техникавий ва технологик қайта жиҳозлаш бўйича энг муҳим лойиҳаларни амалга ошириш чора-тадбирлари Дастури тўғрисида» 2009 йил 12 мартдаги ПҚ-1072-сон қарори 6-бандининг биринчи хатбошидаги «Хорижий инвестициялар иштирокидаги йирик ва

стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича Мувофиқлаштирувчи кенгаш» сўзлари «Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Халқаро молия институтлари, ташкилотлари ҳамда донор мамлакатлар билан ҳамкорлик қилиш, йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича идоралараро кенгаш» сўзлари билан алмаштирилсин.

БЕШИНЧИ БЎЛИМ

«САНОАТКОНТЕХНАЗОРАТ» ДАВЛАТ ИНСПЕКЦИЯСИ
БОШЛИҒИНИНГ
БУЙРУҒИ

451 Техник этил спиртини ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида

*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил
12 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2015*

(2009 йил 22 октябрдан кучга киради)

Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»-ги Қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 5-сон, 223-модда) ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 12 июлдаги 267-сон «Меҳнатни муҳофаза қилишга доир меъёрий ҳужжатларни қайта кўриб чиқиш ва ишлаб чиқиш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлари тўплами, 2000 й., 7-сон, 39-модда) қарорига мувофиқ **буюраман:**

1. Техник этил спиртини ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидалари иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Мазкур буйруқ Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилган кундан бошлаб ўн кун ўтгандан кейин кучга киради.

Бошлиқ

И. ХОЛМАТОВ

Тошкент ш.,
2009 йил 7 сентябрь,
170-сон

«Саноатконтехназорат»

Давлат инспекцияси бошлигининг

2009 йил 7 сентябрдаги 170-сонли буйруғига

ИЛОВА

**Техник этил спиртини ишлаб чиқариш ходимлари
учун хавфсизлик
ҚОИДАЛАРИ**

Мазкур Қоидалар «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 5-сон, 223-модда) мувофиқ техник этил спиртини ишлаб чиқариш ходимлари учун меҳнатни муҳофаза қилиш тартибини белгилайди.

I боб. Умумий қоидалар

1. Мазкур Қоидалар техник этил спирти ишлаб чиқарувчи барча турдаги ташкилотлар (бундан кейинги ўринларда ташкилотлар деб юритилади) учун тааллуқлидир.

2. Мазкур Қоидалар ишлаб чиқариш биноларини ва иншоотларини лойиҳалаш, қуриш ва қайта қуришда, цехларни техник жиҳозлаш ва қайта жиҳозлашда, технологик жараёнлар ҳамда усқуналардан фойдаланишда ҳисобга олиниши лозим.

3. Мазкур Қоидалар техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатлар талаблари бажарилиши шарт эканлигини истисно этмайди.

4. Ташкилотларда меҳнатни муҳофаза қилишга доир қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларга риоя этилиши устидан давлат назорати бунга махсус ваколат берилган давлат идоралари томонидан, жамоатчилик назорати эса меҳнат жамоалари ва қасаба уюшмаси ташкилотлари томонидан сайланадиган меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича вакиллар томонидан амалга оширилади.

II боб. Хавфсизлик бўйича умумий талаблар

1-§. Меҳнатни муҳофаза қилиш хизматини ташкил қилиш

5. Ташкилотларда меҳнатни муҳофаза қилиш борасидаги ишларни ташкил қилиш Меҳнат муҳофазаси бўйича ишларни ташкил қилиш тўғрисидаги (рўйхат рақами 273, 1996 йил 14 август) намунавий низомга мувофиқ амалга оширилади.

6. Меҳнат муҳофазаси бўйича ишларни ташкил қилиш тўғрисидаги намунавий низомга мувофиқ ташкилотларда меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича ички назоратнинг асосий турлари қуйидагилар ҳисобланади:

ишларга раҳбарлик қилувчи ва бошқа мансабдор шахсларнинг тезкор назорати;

маъмурий-жамоатчилик назорати (уч босқичли назорат).

7. Қуйидагилар назорат қилиниши лозим:

иш жойларининг аҳволи;

меҳнат қонунчилигига риоя қилиниши;

меҳнатни муҳофаза қилишни бошқариш вазифаларини амалга оширишга доир

ишларни бажариш;

ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисаларни ўз вақтида, тўғри ўрганиб чиқилиши;

меҳнатни муҳофаза қилиш чора-тадбирларининг бажарилиши;

меҳнатни муҳофаза қилишга ажратилган маблағларнинг тўғри сарфланиши.

8. Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Қонунининг (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборот-номаси, 1993 йил, 5-сон, 223-модда) 14-моддасига мувофиқ ходимлар сони 50 нафар ва ундан ошадиган корхоналарда махсус тайёргарликка эга шахслар орасида меҳнатни муҳофаза қилиш хизматлари тузилади (лавозим жорий этилади), 50 ва ундан ортиқ транспорт воситаларига эга бўлган корхоналарда эса бундан ташқари йўл ҳаракати хавфсизлиги хизматлари тузилади (лавозимлар жорий этилади). Ходимлар сони ва транспорт воситалари миқдори камроқ корхоналарда меҳнатни муҳофаза қилиш хизматининг вазифаларини бажариш раҳбарлардан бирининг зиммасига юклатилади.

9. Ташкилотда меҳнатни муҳофаза қилиш хизмати вазифаларига меҳнатни муҳофаза қилиш ва хавфсизлик техникаси бўйича барча ишларни мувофиқлаштириш ва ушбу ишлар ўз вақтида бажарилишини назорат қилиш қиради.

10. Ташкилотларда қуйидаги асосий ҳужжатлар ишлаб чиқилади (тасдиқланади) ва юритилади:

меҳнат шароитлари ва меҳнатни муҳофаза қилиш ишларини яхшилаш, санитария-соғломлаштириш чора-тадбирлари бўйича бўлимни ўз ичига олган жамоавий шартнома;

тасдиқланган меҳнат шароитларини баҳолаш ва иш ўринларини аттестация қилиш услубига мувофиқ иш ўринларини аттестация қилиш карталари;

меҳнатни муҳофаза қилиш хизматининг чораклик иш режалари;

ишчилар ва муҳандис-техник ходимларни ўқитиш, йўл-йўриқ бериш ва билимларини синовдан ўтказиш дастурлари;

меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича маъмурий-жамоатчилик назоратини юритиш журнали (уч босқичли назорат);

ишчи ва хизматчилар билан ёнғинга қарши йўл-йўриқ бериш ва ёнғин-техникавий минимум машғулотларини ўтказиш дастури;

ҳар бир касб ва иш турлари бўйича меҳнатни муҳофаза қилиш йўриқ-номалари.

11. Меҳнатни муҳофаза қилиш хизмати ўз мақомига кўра ташкилотнинг асосий хизматларига тенглаштирилади ва унинг раҳбари ёки бош муҳандисига бўйсунди ҳамда ташкилотнинг фаолияти тугатилган тақдирда бекор қилинади.

12. Ташкилотларда меҳнат фаолияти билан боғлиқ равишда содир бўлган бахтсиз ҳодисалар ва бошқа жароҳатланишларни текшириш ва ҳисобини юритиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 6 июндаги 286-сонли қарори билан тасдиқланган Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисаларни ва ходимлар саломатлигининг бошқа хил зарарланишини текшириш ва ҳисобга олиш тўғрисидаги низомга мувофиқ амалга оширилиши лозим.

2-§. Ходимларга йўл-йўриқ бериш, ўқитиш ва уларнинг билимларини текшириш ишларини ташкил этиш

13. Ташкилотларнинг барча ходимлари, шу жумладан раҳбарлари ўз касблари ва иш турлари бўйича белгиланган тартибда ўқишлари, йўл-йўриқлар олишлари, билимларини текширувдан ўтказишлари ҳамда қайта аттестациядан ўтишлари лозим.

14. Бевосита ишлаб чиқаришда ишларни ташкиллаштириш ва бажариш билан боғлиқ ишчилар, раҳбарлар, муҳандис-техник ходимларнинг меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича билимларини синовдан ўтказиш Меҳнат муҳофазаси бўйича ўқишларни ташкил қилиш ва билимларни синаш тўғрисидаги намунавий низомга (рўйхат рақами 272, 1996 йил 14 август) мувофиқ амалга оширилиши лозим.

15. Маъмурият барча ишга кираётганлар, шунингдек бошқа ишга ўтказилаётганлар учун ишларни бажаришнинг хавфсиз усулларини ташкил этишлари, меҳнатни муҳофаза қилиш ва бахтсиз ҳодисаларда жабрланганларга ёрдам кўрсатиш бўйича йўл-йўриқлар беришлари шарт.

16. Ишларни технологик регламент бўйича хавфсиз юритиш йўриқномалари Меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича йўриқномаларни ишлаб чиқиш тўғрисидаги низомга (рўйхат рақами 870, 2000 йил 7 январь) мувофиқ ишлаб чиқилади ва ишловчилар, ҳамда иш жойларини шу йўриқномалар билан таъминлаш ташкилот раҳбарияти зиммасига юклатилади.

3-§. Хавфли ва зарарли ишлаб чиқариш омилларининг рўйхати

17. Техник этил спирти ишлаб чиқариш ходимлари учун қуйидаги асосий хавфли ва зарарли омиллар хосдир:

иш жойи ҳудуди ҳавосини чангланиши ва газланиши (этил спирти, карбонат ангидрит, формальдегид ва бошқалар);

шовқин, тебраниш, иссиқлик нурланиши ва ноқулай микроиклим (юқори ҳарорат, нисбий намлик, ҳавонинг ҳаракатланиш тезлиги).

18. Иш жойларидаги ишлаб чиқариш муҳити ва меҳнат жараёнининг

хавфли ҳамда зарарли омиллари тўғрисидаги маълумотлар ишлаб чиқариш муҳитининг физик, кимёвий, радиологик, микробиологик ва микроиклим ўлчови натижалари, шунингдек меҳнатнинг оғирлиги иш жойларини меҳнат шароитлари бўйича аттестация қилиш орқали тасдиқланиши лозим.

19. Ҳар битта ташкилот ёки алоҳида ишлаб чиқариш хавфли ва зарарли меҳнат шароитларига эга бўлган касблар, иш ўринлари ва ҳудудларининг Санитария қоидалари ва меъёрларига мувофиқ зарарлилик ва хавфлилик синфи кўрсатилган рўйхатига, ишлаб чиқариш омилларининг зарарлилик ва хавфлилик кўрсаткичлари, меҳнат жараёнининг оғирлик кўрсаткичлари бўйича меҳнат шароитларининг амалдаги гигиеник таснифига эга бўлиши лозим.

20. Иш ҳудудига ёки атроф муҳитга зарарли моддаларни буг, газ, чанг кўринишида ажратиши мумкин бўлган технологиялардан фойдаланишда уларнинг кимёвий ва микробиологик таркиби ГОСТ 12.1.005-88 «Иш ҳудудининг ҳавоси. Умумий санитария-гигиеник талаблар»га мувофиқ бўлиши лозим.

21. Янги зарарли моддалар пайдо бўлишига ёки хавфли ва зарарли омиллар йўқолишига олиб келадиган технологик жараёнлар ўзгаришларида ёхуд янги ишлаб чиқариш ускуналарни жорий қилишда рўйхатларга тегишли ўзгартиришлар киритилиши лозим.

22. Ташкилот ҳудуди ва хоналар иш жойларидаги товушнинг босим даражаси ва товуш баландлиги рухсат этилган кўрсаткичлардан ошмаслиги лозим.

23. Ташкилот ходимлари иш жойларидаги меҳнат шароитларининг аҳволи ва муҳофаза қилиниши, бунда лозим бўлган шахсий ҳимоя воситалари, имтиёзлар ва товон пуллари тўғрисида ахборот талаб қилиш ҳуқуқига эгадирлар, маъмурият эса уларга бундай ахборотни бериши шарт.

4-§. Ўта хавфли касблар ва ишлар рўйхати

24. Ҳар бир ташкилот ўта хавфли шароитда бажариладиган ишлар рўйхатига эга бўлиши лозим. Бундай ишларга хавфли моддалар билан ишлаш, баландликдаги ишлар, сифимлар, қозонлар, юк кўтариш механизмлари, электр ускуналарига хизмат кўрсатиш ва бошқалар кирази.

25. Ўта хавфли ишларга хизмат кўрсатиш ишлари билан шуғулланиш фақат белгиланган тартибда тасдиқланган, махсус ўқитилганлиги тўғрисидаги гувоҳномаларга эга бўлган шахсларга рухсат этилиши лозим.

26. Барча ишчилар ўта хавфли ишларни бажариш топширигини олишдан олдин, меҳнат муҳофазаси бўйича йўл-йўриқ олиш ва ишларни бажаришда хавфсизлик усуллари ўзлаштириши шарт.

27. Ўта хавфли ишларини бажариш, фақат белгиланган тартибга мувофиқ масъул ходим қўл қўйиб, расмийлаштирилган махсус наряд-рухсатнома мавжудлигида амалга оширилади.

28. Ташкилот (цех) маъмурияти ёки иш берувчи хавфлилик даражаси юқори бўлган ишларни режалаштиришда, ташкиллаштиришда ва уларга

нисбатан белгиланган талабларга мувофиқ ҳолда амалга ошириш учун тўлиқ жавобгар ҳисобланади.

29. Электр ускуналарда бажариладиган ишлар хавфсизлигини таъминловчи чора-тадбирлар Истеъмолчиларнинг электр қурилмаларидан фойдаланишда техника хавфсизлиги қоидаларига (рўйхат рақами 1400, 2004 йил 20 август) мувофиқ бажарилади.

5-§. Ишловчиларни ҳимоя қилиш воситаларини қўллаш

30. Ишловчиларни зарарли ва хавфли ишлаб чиқариш муҳити омилларидан ҳимоя қилиш тегишли стандартлар ва меъёрлар талабларига мос жамоавий ва шахсий ҳимоя воситаларидан фойдаланиш орқали таъминланиши лозим.

31. Жамоавий ҳимоя қилиш воситалари жумласига қуйидагилар кирди:

ишлаб чиқариш хоналари ва иш жойларининг ҳаво муҳитини нормаллаштириш воситалари (шамоллатиш ва ҳаво тозалаш, иситиш, ҳаво ҳароратини, намлигини бир хил меъёрда сақлаш ва бошқалар);

ишлаб чиқариш хоналари ва иш жойларининг ёруғлигини нормаллаштириш воситалари (ёритиш асбоблари, ёруғлик ўринлари, ёруғликдан ҳимоя қилиш мосламалари ва бошқалар);

шовқин, тебранма, электр токи уриши, статик ток ва ускуналар юзасининг юқори даражадаги ҳароратдан ҳимоя қилиш воситалари;

механик ва кимёвий омилларнинг таъсиридан ҳимоя қилиш воситалари.

32. Жамоавий ҳимоя воситалари (вентиляция, аспирация, ерга улаш, маҳаллий сўрғичлар ва бошқалар) зарарли ва хавфли ишлаб чиқариш муҳити омиллари хонадаги барча ишловчиларга таъсир қилганда қўлланиши шарт ва ташкилотни қуриш ёки реконструкция қилиш лойиҳаларига киритилиши лозим.

33. Жамоавий ҳимоя воситалари зарарли ва хавфли омилларни рухсат этилган миқдоргача камайтириш имконини бермаган ҳолларда шахсий ҳимоя воситалари қўлланиши лозим. Бундай ҳолларда шахсий ҳимоя воситаларисиз ишчиларнинг иштироки ва ишлар амалга оширилиши тақиқланади.

34. Иш берувчи Кимё ишлаб чиқариши ходимлари учун махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа якка тартибда ҳимояланиш воситаларини бепул беришнинг намунавий меъёрларига (рўйхат рақами 1958, 2009 йил 14 май) мувофиқ ишчи ва хизматчиларни махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа шахсий ҳимоя воситалари билан таъминлаши лозим. Иш жойига мос махсус кийими, махсус пойабзал ва шахсий ҳимоя воситалари тўплами бўлмаган шахсларни ишга қўйиш тақиқланади.

35. Намуна олишда ҳимоя кўзойнаги ва қўлқопларда ишлаш лозим. Кўзни ҳимоялаш учун ҳимоя кўзойнагидан, ўта хавфли вазиятларда — маскали газниқобдан фойдаланилади.

36. Кўзойнакнинг ойнаси, гардиши ва корпусини вақти-вақти билан

совунли сув билан ювиш ва юмшоқ салфетка билан куруқ ҳолга келгунича артиш лозим.

37. Ташкилот ишчилари амалдаги меъёрларга биноан совун, шунингдек қўлни кислоталар таъсиридан сақловчи паста ва кремлар билан таъминланишлари керак.

6-§. Ходимларнинг ишлаб чиқариш жараёнида қатнашишга қўйиш шарт-шароитларига қўйиладиган талаблар

38. Ташкилот ходимлари ишни бажаришнинг хавфсиз усулларига ўқитилиб, олинган билимлари Меҳнат муҳофазаси бўйича ўқишларни ташкил қилиш ва билимларни синаш тўғрисидаги намунавий низомга (рўйхат рақами 272, 1996 йил 14 август) мувофиқ синовдан ўтказилгандан сўнг ишлаб чиқариш жараёнида иштирок этишга рухсат этилиши мумкин.

39. Ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар меҳнатидан фойдаланиш тақиқланадиган ноқулай меҳнат шароитига эга ишлар рўйхатига (рўйхат рақами 1990, 2009 йил 29 июль) мувофиқ 18 ёшга тўлмаган шахслар зарарли ва ноқулай меҳнат шароитига эга ишларга қабул қилинмаслиги лозим.

40. Аёллар меҳнатидан фойдаланиш қисман ёки тўлиқ тақиқланган ноқулай меҳнат шароитига эга ишлар рўйхатига (2000 йил 5 январь, рўйхат рақами 865) мувофиқ аёллар зарарли ва ноқулай меҳнат шароитига эга ишларга қабул қилинмаслиги лозим.

41. Меҳнат муҳофазаси бўйича тадбирларни амалга ошириш учун иш бажарувчи, шунингдек алоҳида цех усталари масъул ижрочилари ҳисобланади. Уларга топширилган объектлар доирасида қуйидагиларни бажарадилар:

ҳар бир иш жойида хавфсизлик техникаси бўйича дастлабки йўл-йўриқ бериш, хавфсиз меҳнат усуллари бўйича кундалик назоратни олиб бориш ва ходимни ўқитиш;

ходимларни махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа шахсий ҳимоя воситалари билан таъминлаш ва улардан тўғри фойдаланишни назорат қилиш;

зинапоя, ўтиш йўллари ва ариқларни иш жойи тўсиқларини яроқлилик ҳолатига жавоб беришини уларнинг ўз вақтида таъмирланишини, ходимларни хавфсизлик техникаси қоидаларига риоя этишини, иш жойлари, йўлаклар ва ҳаракат йўлларининг ёритилганлиги даражасини назорат қилиш;

хавфли иш жойларини хавфсиз меҳнат усуллари бўйича огоҳлантирувчи ёзувлар, плакатлар ва йўриқномалар билан таъминлаш, бахтсиз ҳодисаларнинг олдини олиш бўйича тадбирлар ишлаб чиқишда қатнашиш, ишлаб чиқаришда юз берган бахтсиз ҳодисаларни текширишда қатнашиш;

42. Иш устаси иш жойида йўл-йўриқдан ўтмаган, махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа шахсий ҳимоя воситалари бўлмаган шахсларни ишга қўймаслиги керак.

43. Хавфсизлик техникаси бўйича қўйиладиган оширилган талаблар:

ходимларнинг бункерларда, қуритиш барабанларида, қудуқлар, аралаш-

тиргичлар, чанг камералари, қориштиргичлар, силослашда, филтрларда, мазут сақлаш учун резервуарларда ва тоннелли, ковакли ҳамда иссиқлик ишлаб чиқарувчи вертикалли камераларда ва бошқа ёпиқ сиғимларда бўлиши билан боғлиқ бўлган тайёрлов, тозалов ва таъмирлов ишларни;

ишлаб чиқариш асбоб-ускуналарини йиғиш, қисмларга ажратиш, ўрта ва капитал таъмирлаш билан боғлиқ бўлган ишларни;

бинолар, иншоотлар ва ишлаб чиқариш асбоб-ускуналари, конструкция қисмларини баландликда вақтинчалик ҳавозаларда бажарилиши лозим бўлган ишларни бажаришнинг хавфсиз усуллари бўйича йўл-йўриқ бермасдан ва масъул шахс томонидан тасдиқланган махсус расмийлаштирилган наряд-рухсатномасиз амалга ошириш ман этилади.

44. Иш ишлаб чиқарувчининг тайинланиши тўғрисидаги масалани муайян ишнинг тури, мураккаблиги, ҳажми ва хавфсизлик даражасига қараб масъул иш раҳбари ҳал қилади. Мухандис-техник ходимлар, иш усталари, бригадирлар ёки топширилган ишни хавфсиз бажарилиш технологиясини, услубини ва усуллари билувчи малакали ишчилар ишлаб чиқарувчи ходим сифатида тайинланишлари мумкин.

45. Масъул раҳбар ва ишлаб чиқарувчи ходим вазифаларини бир шахс томонидан бирга қўшиб олиб бориши тақиқланади.

46. Наряд-рухсатнома бўйича ишлаб чиқарувчи ходимни қўшиб, таркибида икки кишидан кам бўлмаган бригада бажариши керак.

7-§. Ходимларнинг саломатлигини назорат қилиш

47. Ташкилот маъмурияти (ёки иш берувчи) касаба уюшмаси қўмитаси ва ваколатли соғлиқни сақлаш органлари билан биргаликда ҳар йили даврий тиббий кўрикдан ўтиши лозим бўлган ходимларнинг рўйхатини тузиши ҳамда ходимларнинг кўриқка келишини таъминлаши лозим.

48. Ташкилотларда ходимларнинг соғлигини назорат қилиш «Ходимларни ишга киришдан олдин дастлабки ва даврий тиббий кўриқлардан ўтказиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида»ги буйруқ (рўйхат рақами 937, 2000 йил 23 июнь) асосида амалга оширилиши лозим.

49. Тиббий кўрикдан ўтишдан ёки тиббий комиссияларнинг текширувлар натижасида берган тавсияларини бажаришдан бўйин товлаган ходимларни маъмурият ишга қўймасликка ҳақлидир.

50. Соғлиғи ҳолатига кўра енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан ҳоли бўлган ишга ўтказишга муҳтож ходимларни иш берувчи, уларнинг розилиги билан, тиббий хулосага мувофиқ вақтинча ёки муддатини чекламай, ана шундай ишларга ўтказиши шарт.

51. Тиббий кўриқлар ташкилотнинг тиббий-санитария қисмлари ва поликлиникалари, улар мавжуд бўлмаган ҳолда даволаш-профилактика муассасаси томонидан ўтказилиши лозим. Тиббий кўриқлар даволаш-соғломлаштириш тадбирлари белгиланган текшириш далолатномаси билан яқунланиши лозим.

52. Ташкилот маъмурияти (ёки иш берувчи) ва касаба уюшмаси қўми-

таси тиббий кўрик далолатномаси билан танишиб чиқиши, иш берувчи эса далолатномада кўзда тутилган барча тадбирлар ва кўрсатмаларни бажариши лозим.

53. Даврий тиббий кўриклар ўз вақтида, сифатли ўтказилиши ва уларнинг натижаларига кўра тавсиялар бажарилиши учун жавобгарлик ташкилотнинг маъмурияти зиммасига юкланади.

54. Ходимларни соғлиғи туфайли уларга рухсат этилмаган ишларда ишлатиш тақиқланади.

8-§. Бино ва иншоотларга бўлган хавфсизлик талаблари

55. Ишлаб чиқариш бинолари, иншоотлари, ускуналари, технологик жараёнлари ишловчининг соғлиғи ва меҳнатини ҳимоялаш талабларига жавоб бериши керак ва ҚМҚ 2.09.02-85 «Ишлаб чиқариш бинолари» талабларига мувофиқ бўлиши лозим.

56. Ташкилотда транспорт воситаларини ва пиёдаларни ташкилот ҳудудида ҳаракатланиш чизмаси ишлаб чиқилган ва тасдиқланган бўлиши керак.

57. Транспорт воситалари ва ташкилот ҳудудида пиёдаларнинг ҳаракати чизмаси ташкилотга кириш ва чиқиш, ҳамда иш участкалари ва цехларнинг кўринарли жойларига осиб қўйилиши керак.

58. Ўтиш, чиқиш йўллари, коридор ва тамбур, нарвонлар, турли предметлар, асбоб-ускуналар билан тўсиб қўйилишига рухсат этилмайди. Эвакуацияга чиқиш йўлларининг барча эшиклари бинодан чиқиш йўналиши бўйича осон очилиши керак.

59. Поллар текис, ёриқларсиз, тешиқларсиз ва қавариқ жойлари бўлмаслиги, ҚМҚ 2.03.13 «Поллар» талабларига биноан бажарилган бўлиши керак. Полларни таъмирлашда поллар қандай материаллардан тайёрланган бўлса, худди шу материалларни қўллаш зарур.

60. Портлаш хавфи бўлган ва портлаш хавфи бўлмаган хоналар орасидаги ички деворлар газларни ўтказиб юбормайдиган қилиб қурилган бўлиши керак. Деворларнинг сувоғи ва чокларнинг уланиш ҳолатига жиддий эътибор қаратиш ва улар бузилганда шикастланган жойларни тезда тузатиш керак.

61. Бир ходимга ишлаб чиқариш хоналари ҳажми 15м³ дан, майдони 4,5м² дан кам бўлмаслиги лозим.

62. Эвакуацияга чиқиш йўлларининг сони, уларнинг жойланиши ҚМҚ 2.09.02-85 «Ишлаб чиқариш бинолари» ва ШНК 2.01.02-97 «Бино ва иншоотларнинг ёнғин хавфсизлиги» талабларига мувофиқ бажарилади.

63. Бошқариш пультлари — зарарли ва портлаш хавфи бўлган буғ, газ ва чанглар ажралиб чиқадиган, шунингдек юқори вибрацияга эга бўлган технологик асбоб-ускуналар ўрнатилган ишлаб чиқариш хоналарида жойлаштирилиши тақиқланади.

64. Хом ашё ва тайёр маҳсулот транспорт қилинадиган девордаги очик тешиқлар ёнғин, хавфли ва зарарли ишлаб чиқариш омилларини тарқали-

шига йўл қўймайдиган мослама ва қурилмалар билан жиҳозланган бўлиши лозим.

9-§. Шамоллатиш ва иситиш тизимига қўйиладиган талаблар

65. Шамоллатиш ва иситиш ҚМҚ 2.04.05-97 «Иситиш, шамоллатиш ва кондициялаш» талабига мувофиқ бўлиши лозим.

66. Оқимли шамоллатишларни ташқи ҳаво тизимидан олиш ердан камида 2 м баландликда бажарилиши лозим.

67. Ўтиш жойларида (галереяларда, зиналар майдончаларида ва шунга ўхшаш) жойлашган иситиш жиҳозлари (қувурлар, регистрлар ва шунга ўхшашлар), рухсат этилган ўтиш йўлқаларининг энини камайтирмаслиги керак.

68. Ишчи жойларига очиқ дарвоза, эшик ёки технологик тешикдан келувчи ҳаво ҳарорати йилнинг совуқ даврида енгил жисмоний ишда 21°C, ўрта оғир ишда 17°C, оғир ишда 16°C дан паст бўлмаслиги керак.

69. Ходимларнинг исиниши учун хоналарда ҳаво ҳарорати 22°C дан кам бўлмаслиги керак.

70. Биноларда жойлашган ишчи майдонларидан, ходимларни исиниш хоналаригача бўлган масофа 75 м, ташкилот майдонидаги ишчи жойларидан 150 м дан кўп бўлмаслиги керак

10-§. Сув таъминоти ва канализация тизимига қўйиладиган талаблар

71. Сув билан таъминлаш ва канализация тизими ҚМҚ 2.04.01-98 «Биноларни ички сув қузури ва канализацияси» талабига мос келиши керак.

72. Ташкилотнинг ишлаб чиқариш оқова сувлари, ташқи канализацияга етиб келгунча зарарли моддалардан тозаланиши керак.

73. Тозалангандан сўнг сувда зарарли моддаларнинг таркиби саноат ташкилотларини лойиҳалаштириш санитар нормалари ўрнатган, чегараланган рухсат этилган концентрациясидан ошиб кетмаслиги лозим.

74. Ичимлик сувидан фойдаланиш учун сув қувурига уланган фаввора-чалар бўлиши керак. Сув қувурлари бўлмаган тақдирда бакларда қайнатилган сув бўлиши лозим.

75. Иш жойидан сув ичиш қурилмасигача бўлган масофа 75 м дан ошмаслиги керак.

76. Ичимлик сувининг ҳарорати 8°C дан 20°C гача бўлиши керак.

77. Саноат ташкилоти ҳудудидаги ҳожатхоналар иссиқ ва канализацияланган бўлиши лозим.

78. Ташкилотда канализация тизими бўлмаганида Давлат санитар назорати органлари билан келишилган ҳолда ташкилотда ер қатламини иф-лослантирмасликка ва ишлаб чиқариш канализациясига душхоналардан ва

юз-қўл ювгичлардан сув оқмайдиган қурилмалари ахлат ўраларига рухсат этилади.

11-§. Ёритишга қўйиладиган талаблар

79. Ташкилот майдонида, ишлаб чиқариш ва ёрдамчи бинолар ва хоналарда табиий ва сунъий ёритишлар ҚМҚ 2.01.05-98 «Табиий ва сунъий ёритиш» талабларига мувофиқ бўлиши керак.

80. Ёритиш ускуналарини ўрнатишда қандилларнинг турлари, лампаларнинг қуввати ва уларнинг жойлашиши тасдиқланган лойиҳага мос бўлиши керак. Монтаж пайтида ва ундан сўнг ҳам ҳар қандай ўзгариш ва қўшимчалар амалдаги меъёрларга жавоб бериши ва лойиҳага тегишли ўзгартириш киритилган ҳолда амалга оширилиши керак.

81. Бир текис тақсимланган умумий ёруғлик қандиллари машиналар гуруҳи орасидаги йўлакларда, полдан 4 — 6 м баландликда, локаллашган умумий ёруғлик қандиллари эса иш камералари тарафидан шнекларни бошқариш баландлигида ва оператор тарафидаги майдончадан 2 — 2,5 м баландликда жойлаштирилади.

82. Ишлаб чиқариш цехларидаги, хом ашё омборлари ва юк тушириш-ортиш майдонларидаги технологик ускуналар умумийга қўшимча равишда кўчма ёритиш мосламалари билан таъминланган бўлиши керак.

83. Авария ёритиш тармоқларига бирорта электр энергия истеъмолчиларини улаш тақиқланади. Авария ёритишларининг созилиги ҳар чоракда камида бир марта текширилиши лозим.

84. Ёруғлик тушувчи ойналарни ҳар йили икки мартадан кам бўлмаган ҳолда тозалаш лозим. Ёруғлик тушадиган дераза ва эшикларни бегона предметлар (ускуна, тайёр маҳсулот ва бошқалар) тўсиб қўйишига рухсат этилмайди.

85. Участкаларда ва хоналарда портлаш бўйича хавфли газ ва чанглари миқдори йиғилиши эҳтимоли бўлса, электр ёритиш тизими портлашдан ҳимояланган ҳолда бажарилиши керак.

86. Юқори хавфли хоналарда кучланиши 36 В дан юқори бўлмаган кўчма электр ёритқичлар ишлатилиши керак. Ўта хавфли хоналарда, хоналардан ташқари ҳамда ускуналар ва иншоотлар (бункерлар, силосослар, қудуқлар, буғлантириш камералари, туннеллар ва бошқалар)ни ички сиртини ёритиш учун кўчма электр ёритқичларнинг кучланиши 12 В дан ошмаслиги керак. Барча кўчма ёритқичлар металл ҳимояланиш тўри ҳамда шиша қалпоқ билан ускуналанган бўлиши керак.

12-§. Шовқин ва тебранишга қўйиладиган талаблар

87. Шовқин даражаси иш жойларида, хоналарда ва ташкилот ҳудудида ГОСТ 12.1.003-83, тебраниш даражаси эса ГОСТ 12.1.012-90 талабларига мувофиқ бўлиши керак.

88. Иш жойларида шовқин ва тебраниш даражасини мунтазам назорат

қилиб туриш керак. Агар у белгиланган меъёрлардан юқори бўлган ҳолларда уни пасайтириш учун қуйидаги тадбирлар қўлланиши лозим:

деталларнинг зарбали ҳаракатларини зарбасиз ҳаракатларга, илгариланма-қайтма ҳаракатларни айланма ҳаракатларга ўзгартириш;

шовкин чиқарувчи агрегат ёки унинг айрим қисмларига шовкинни тўсувчи қобиклар ўрнатиш;

агрегатдан чиқаётган аэродинамик шовкинларга қарши самарали товуш сўндиргичлар қўллаш;

шовкинли ускуналарни (вентилятор, компрессор) тўсилган хоналарда ёки цехдан ташқарида жойлаштириш;

тебранишни камайтириш учун, унинг манбаларини (электр двигателлар, вентиляторлар ва шунга ўхшашлар) мустақил полдан ва бинонинг бошқа конструкцияларидан изоляцияланган пойдеворларда ёки махсус ҳисоблаб чиқилган амортизаторларга ўрнатилиши керак. Бу агрегатларни бино конструкцияларига қаттиқ маҳкамлаб қўйиш тақиқланади;

ишчилар дам олиши учун шовкиндан изоляцияланган хоналар ташкил қилиш;

ишчиларнинг эшитиш аъзоларини шахсий ҳимоя воситалари билан таъминлаш.

89. Ишлаб чиқариш хоналарида шовкинни техник воситалар билан бар-тараф этишнинг иложи бўлмаса, шахсий ҳимояланиш воситаларидан фойдаланиш керак.

13-§. Маиший хоналарга, уларнинг сонига, ҳолатига ва жойлашишига қўйиладиган талаблар

90. Санитария-маиший хоналар таркибига: кийим алмаштириш, ювиниш, чўмилиш, аёлларнинг шахсий гигиенаси, чекувчилар, ишловчиларни исиниш, дам олиш, қуритиш, иш кийимини чангсизлаштириш ва ёғсизлантириш, кир ювиш хоналари киради ва улар ҚМҚ 2.09.04-98 «Ташкилотнинг маъмурий ва маиший бинолари» талабларига жавоб бериши лозим.

91. Овқат истеъмол қилиш учун махсус бинолар жихозланади. Сувни фақат ичимлик фаввораларидан ёки газланган сув автоматидан ичишга рухсат этилади.

92. Ишлаб чиқариш биноларининг иш жойларидан ҳожатхона, чекиш жойлари, исиниш хонаси, душхона, ичимлик суви таъминоти мосламаларигача бўлган масофа 75 м дан кўп бўлмаслиги, ишлаб чиқариш майдончаларидаги иш жойларидан 150 м дан кўп бўлмаслиги лозим.

93. Кийим ечиш хонаси, душхона ва душхона олди хонаси, ювиниш хонаси, ҳожатхона, махсус кийимнинг чангдан тозалаш, қуритиш учун хоналарнинг деворлари ва тўсиқлари, ювиш воситаларини қўллаб, иссиқ сув билан ювиш мумкин бўладиган материаллардан қилинган, баландлиги камида 2 м. бўлиши лозим.

94. Ишлаб чиқариш хоналарида кўзни ювиш учун фавворачалар, тери-

ни ювиш учун босими катта бўлган душлар, шунингдек цехда дори қутичаси кўзда тутилган бўлиши лозим.

95. Ҳар бир сменадан кейин ишчилар душ қабул қилиши керак.

14-§. Меҳнат ва дам олиш юзасидан талаблар

96. Ташкилотларда ходимларнинг иш вақти, дам олиш вақти, шунингдек қисқартирилган иш вақти Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сонли қарори билан тасдиқланган «Меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишларда банд бўлган ходимлар учун иш вақтининг чекланган муддати»нинг талаблари инobatга олинган ҳолда, ташкилотларнинг ички меҳнат қоидалари асосида белгиланади.

III боб. Ишлаб чиқариш (технологик) жараёнларга қўйиладиган талаблар

1-§. Бражка (бижғитилган сусло) дан техник этил спирти ва техник этил спирти хом ашёсини олиш

97. Ишлаб чиқариш жараёнлари ГОСТ 12.3.002-75 «Ишлаб чиқариш жараёнлари. Умумий хавфсизлик талаблари»га мувофиқ бўлиши лозим.

98. Ишлаб чиқариш хоналари иш ҳудудидаги ҳарорат, нисбий намлик, ҳавони ҳаракатланиш тезлиги ва бошқалар ГОСТ 12.1.005-88 «Иш ҳудудининг ҳавоси. Умумий санитария-гигиеник талаблар»га мувофиқ бўлиши лозим.

99. Электр токи ва статик электрдан одамни ҳимоя қилиш хавфсизлик тадбирлари ГОСТ 12.1.019-79 «Электрхавфсизлик. Умумий талаблар» ва ГОСТ 12.1.018-93 «Статик электр. Учқун хавфсизлиги. Умумий талаблар»га мувофиқ амалга оширилиши лозим.

100. Ишлаб чиқариш хоналарида шовқин ва тебраниш даражаси ГОСТ 12.1.003-04 «Шовқин. Умумий хавфсизлик талаблари» ва ГОСТ 12.1.012-90 «Тебраниш. Умумий хавфсизлик талаблари»да белгиланган миқдордан ошмаслиги лозим.

101. Аппарат бўлими хонасига кириш олдида ГОСТ 12.4.026-76 «Сигнал ранглар ва хавфсизлик белгилари»га мувофиқ «Бегоналарга кириш тақиқланади. Портлаш хавфи бор!» сўзлари ёзилган плакатлари бўлиши лозим (хона В-1 классли, муҳит 2-Б).

102. Электротехника корпуслари, техник этил спирти қабул қилиш идишлари, техник этил спирти ҳаракатланувчи коммуникациялар электр ўтказгичлар орқали ерга уланиши лозим. Электр ўтказгичлар қаршилиги 4 Ом дан ошмаслиги лозим.

103. Аппарат бўлими хонасида гугурт ёндириш ёки аланга берувчи бошқа манбалардан фойдаланиш, ёқилғи материалларини сақлаш тақиқланади.

104. Хонада ишлатганда учкун чиқармайдиган асбоблардан фойдаланиш лозим.

105. Статик электр ҳосил бўлишининг олдини олиш мақсадида технологик ускуна ва идишлар, қувур ўтказгичлар электр ўтказгич симлар билан ерга уланиши, ерга улаш қурилмалари электрускуналар билан бирга уланиши лозим. Статик ҳимояни ерга улаш қурилмалари қаршилиги 100 Ом га қадар рухсат этилади.

106. Металл ёки нометалл электр ўтказгичлар, қувур ўтказгичлар, ҳаво ўтказгичлар, аппаратларнинг устки қопламалари узлуксиз электр тармоғини ташкил этиб, цех доирасида камида 2 жойидан ерга улаш контурига уланиши лозим.

107. Барча қувур ўтказгичлар, металл конструкциялар, металл нарвонлар оралиғи 10 см дан ортиқ бўлганда ҳар 20 — 25 м ораликда ўзаро боғланиши лозим.

108. Статик электр тўпловчи синтетик кийимларда, миخلي оёқ кийимларда аппарат бўлимига кириш ва ишлар бажариш тақиқланади.

109. Техник этил спирти ҳайдаш аппаратлари жойлашган хонада: водопровод суви тўхтаб қолганда ишлатишга 30 минутлик захира сақлайдиган юқорида ўрнатилган идиш;

авария ҳолатидаги ёритгичлар;

қозонхона билан алоқа қилиш учун телефонлар билан жиҳозланган бўлиши лозим.

110. Ҳайдаш аппаратлари қисмлари ва ёрдамчи ускуналарга хизмат кўрсатиш учун йўлаклар бўлиши шарт.

111. Ҳайдаш кубида ҳар йили текширувдан ўтказиладиган, босимнинг юқори қиймати белгиланган манометр ўрнатилган ҳимояловчи қурилма бўлиши лозим.

112. Техник этил спирти узатиш трубасида техник этил спирти фонари олдида конденсацияланмаган техник этил спирти парларини ва корбонат ангидрид газини ташқарига чиқариш учун ҳаво йўли бўлиши лозим.

113. Иситгич, куб, колонна ва трубопроводлар иссиқлик ўтказмайдиган материаллар қопланганда кузатиш ойналари, қопқоқлари, регардлар ва бошқа арматуралар очик қолдирилиши керак.

114. Ускуналарга хизмат кўрсатиш майдонлари, уларга чиқиш нарвонлари металлдан ясалган бўлиши лозим.

115. Ҳайдаш аппарати кубини бражка ёки ҳайдалиши лозим бўлган суюқлик билан 2/3 қисмигача тўлдирилишига рухсат берилади.

116. Спирт, эфир, сивуш мойини оралик ва йиғувчи бакларининг герметик ёпиш люклари бўлиб, атмосфера билан спиртни ушлагичларга эга бўлган ҳаво йўллари билан таъминланган бўлиши керак.

117. Ускуналарнинг ва идишларнинг ойнали қисмлари механик шикастланишдан сақланган бўлиши лозим.

118. Ҳайдаш аппаратини бошқаришни, ишни соzлашни, кузатишнинг қулай бўлиши учун спирт, сув фонарлари, фильтрлар, ўлчов приборлари аппаратининг иш жойи яқин бўлиши керак.

119. Ҳайдаш аппаратини тозалаш, созлаш ушбу Қоидаларнинг талабларига амал қилган ҳолда бажарилиши лозим.

120. Дефлегматор, конденсатор, музлаткичларни иссиқлик алмашиниш юзаларини тозалаш, белгиланган муддатларда амалга оширилиши лозим.

121. Таъмирланган ёки янги аппаратни, уни ишга туширишдан аввал, дефлегматорнинг юқори нуқтасигача сув тўлдириш йўли билан синалади.

122. Барча иссиқлик қурилмалари йилда бир марта конструкциялардаги ўзгаришларни ва ишлаш параметрларини аниқлаш мақсадида ишчи синовдан ўтказилади.

123. Аппарат бўлими биносида минимал техник этил спирти (1 суткали ишлаб чиқариш қуввати доирасидан ошмаган) бўлиши лозим. Ортиқча техник этил спирти техник этил спирти омборига берилиши керак.

124. Аппарат бўлимида устида сақланадиган индивидуал химоя воситалари (шлангаси ташқарига чиқариладиган противогаз, 12 вольтли портлашдан химояли ёритгич ёки аккумуляторли фонарь, қутқариш арқонли химоя камари, керакли дорилар билан таъминланган дори қутичаси) бўлиши лозим.

2-§. Ёнғин ва портлаш хавфсизлиги талаблари

125. Ишлаб чиқариш жараёнлари ёнғин ва портлаш хавфсизлиги, уларни режалаштиришда, ташкиллаштиришда ва олиб боришда ГОСТ 12.1.004-91 «Ёнғин хавфсизлиги. Умумий талаблари» ва ГОСТ 12.1.010-90 «Портлаш хавфи. Умумий талаблари» ва ушбу Қоидаларга мувофиқ таъминланиши лозим

126. Ҳар бир цех, участка, омборда мавжуд меъёрлар асосида, ҳудудий ёнғин хавфсизлиги хизмати билан келишилган ёнғин хавфсизлиги бўйича йўриқнома ишлаб чиқилиши ва кўринадиган жойга осилиши лозим.

127. Ҳар бир ташкилотда маъмурият томонидан тайинланган барча ишлаб чиқариш, ёрдамчи ва маиший хоналарда ёнғин хавфсизлигига масъул ходим бўлиши лозим. Ёнғин хавфсизлигига масъул шахс фамилияси, ёнғин хавфи сигнали ва ўт ўчириш бўлими телефонлари варақда кўрсатилиб, кўзга кўринадиган жойга осиб қўйилади.

128. Ёнғин хавфсизлигига масъул шахс мажбуриятлари ёнғин хавфсизлиги бўйича йўриқномада белгиланган бўлиши лозим.

129. Ҳар бир ташкилотда ёнғинга қарши асбоблар тўплами, ўт ўчириш воситалари, сони ва жойлаштирилиши ёнғин хавфсизлиги идоралари билан келишилган бўлиши лозим.

130. Барча ишчи ва ходимлар ўқитиш тизимида ёнғин хавфсизлиги қоидаларини кенг ўрганиш мақсадида, ташкилот, цех, ишлаб чиқариш участкаси, қурилма, бино ёки иншоот учун махсус ёнғинга қарши тайёргарлигидан ўтадилар.

131. Ёнғин-техник минимум дастуридан ўтишни тугатишда, ишчи ва

хизматчилардан зачётлар қабул қилиниши лозим. Ёнғин-техник минимуми бўйича ўтказилган зачёт натижалари хужжатлаштирилиб, унда ўрганилган тема бўйича баҳолар кўрсатилади.

132. Ёнғинга қарши тайёргарликдан ўтмаган шахслар ишга қўйилмайди.

133. Ишлаб чиқариш участкасида, лабораторияда, омборда ёки маъмурий хоналарда (эгаллаган лавозимидан қатъи назар) ишлаётган ҳар бир ишловчи ёнғин хавфсизлиги қоидаларини аниқ ва қатъиян бажаришга мажбур бўлиб, ёнғин ёки оловланишга олиб келиши мумкин бўлган ҳаракатларга йўл қўймаслиги лозим.

134. Объектда 15 кишидан ортиқ ишловчи бўлганда ихтиёрий ёнғин дружинаси, муҳандис-техник персонал бўлганда қўшимча ёнғин-техник комиссияси тузилади.

135. Ташкилотнинг барча бино ва иншоотларига киришни очиқлиги таъминланиши лозим. Бино ва ёнғин сув манбалари йўлақлари, ҳамда ёнғин воситаларига ва ускуналарига борадиган йўлақлар доимо бўш бўлиши керак.

3-§. Техник этил спиртни қабул қилиш, сақлаш ва бериш

136. Техник этил спирти омборларининг бинолари ва иншоотлари қурилиш ва ёнғинга қарши меъёрлар ва қоидалар талабларига мос келиши лозим.

137. Техник этил спирти қабул қилиш бўлими спиртни сақлаш хоналаридан брандмауэр (ёнмайдиган) девор билан ажратилиши лозим.

138. Техник этил спирти қабул қилиш бўлимига асосий киришдан ташқари бевосита ташқарига чиқадиган қўшимча чиқиш йўли бўлиши лозим.

139. Техник этил спирти омбори ва техник этил спирти қабул қилиш бўлими хоналаридаги пол темир қўшилиб цементланиши, эшикка қарама-қарши томонга қиялиги бўлиши лозим.

140. Техник этил спирти омборининг ўраси чуқурлиги техник этил спирти омборида мавжуд бўлган барча сифимларнинг ҳажмига тенг бўлган ҳажмда бўлиши лозим.

141. Бинодан ташқаридаги очиқ техник этил спирти омборида барча сифимларнинг пойдеворлари атрофида техник этил спирти омборида мавжуд бўлган барча сифимларнинг ҳажмига тенг бўлган ҳажми ҳосил қилувчи деворлари бўлган темир қўшилиб цементланган майдончаси бўлиши лозим.

142. Техник этил спирти омборларининг хоналарида майдончалар, ўтиш кўприкчалари, панжарали зиналар металлдан бўлиши лозим.

143. Техник этил спирти омборида деразалар ер сатҳидан камида 2 м баландликда, шимолга қаратилган, панжаралар ва темир тўсинлар билан жиҳозланган бўлиши лозим.

144. Ёпиқ техник этил спирти омборида хонанинг ҳавосида этил спирти буғларининг миқдори 1000 мг/м^3 дан ошмайдиган равишда ҳаво алмашуви тутиб турилиши керак.

145. Техник этил спирти омборида яшин қайтаргич билан жиҳозланган сифимларнинг металл корпуслари ерга туташтирилган бўлиши керак.

146. Техник этил спирти омборларининг хоналарида фақат буғли насослар ўрнатилишига рухсат этилади. Электр таъминотли насосларни қўллаш портлашдан ҳимояланган турида электр двигатели таъминоти ўрнатилган ҳолдагина рухсат этилади.

147. Техник этил спирти омборида сиғимлар ўртасида ҳамда сиғим корпусидан деворгача 1,5 м дан камроқ масофа бўлишига рухсат этилмайди.

148. Техник этил спирти омборида спиртни бериш ва қабул қилиш учун мўлжалланмаган ускуналарни ўрнатиш тақиқланади.

149. Цистерналар ва ўлчагичларда техник этил спирти сатҳи кўрсаткичларининг шиша қисмлари механик зарарланишдан ҳимояланиши лозим.

150. Техник этил спирти омборида ва техник этил спирти қабул қилиш бўлимида ёнувчан материаллар ва чет буюмларни сақлашга йўл қўйилмайди.

151. Техник этил спирти омбори ва техник этил спирти қабул қилиш бўлимини ёнғин ўчиргичлар, буғ билан аланга ўчиришнинг ёнғин жўмраклари ҳамда бошқа ёнғинга қарши воситалар билан таъминлаш ёнғин назорати идораларининг талабларига мувофиқ амалга оширилиши лозим.

152. Техник этил спирти омборининг кириш эшигида «Бегоналарнинг кириши тақиқланган!» ёзуви билан, бинонинг ичида эса «Аланга ёндирилмасин!», «Чекиш тақиқланади!» ёзувлари осилиши керак.

153. Техник этил спирти омборининг хонаси ҳаво берувчи-сўрувчи ва аварияли шамоллатиш билан ҳамда ёритиш билан жиҳозланиши керак.

154. Техник этил спирти омборида ҳаво мухитининг ҳолати устидан доимий назорат юритилиши керак.

155. Техник этил спирти омборлари хоналарида пайвандлаш ишларини, шунингдек цистерналар ва ўлчагичларни улаш ва кесиш ишларини бажариш тақиқланади. Ушбу ишлар барча цистерналарни спиртдан бўшатиб, уларни тоза сув билан тўлдириб, ёнма-ён хоналарга борувчи техник этил спирти қувурларда барча жўмракларни ёпишдан кейин рухсат этилади (жўмрақлар бўлмаган қувурларда тиқинлар ўрнатилади). Кесиш, улаш, пайвандлаш ва ҳоказолар керак бўлган цистерна сув билан ювилиши ва шамоллатилиши керак.

156. Цистерна ичига ювиш ёки таъмирлаш учун кириш лозим бўлганда уни аввал спиртдан тўлиқ бўшатиб, ички деворларини сув билан ювиш лозим.

157. Ишчилар цистернанинг ичига киришидан аввал масъул муҳандистехник ходим жойида шахсан тайёрлаш ишларининг тўғри ўтказилганига ишонч ҳосил қилиши, цистернага кириш учун тайинланган ишчи эса кислородли изоляцияловчи асбобни ҳамда арқон боғланган муҳофаза белбоғини тақиши лозим.

158. Таъмирлаш ҳамда ёритиш етишмаган ҳолларида фақат аккумуляторли чироклардан фойдаланиш рухсат этилади.

159. Транспортдан спиртни қабул қилиш тугаганда унинг насос билан олинмаган қолдиқлари фақат узатиш идишида қолиши мумкин. Ўлчагичларда ва босиб киритиш қувурида техник этил спирти қолишига рухсат этилмайди.

160. Техник этил спиртни очик усулда қўйишга рухсат этилмайди.

161. Юклаш-тушириш ишлари Юк ортиш ва тушириш ишларидаги юкчилар учун ишларнинг хавфсизлиги қоидалари (рўйхат рақами 1582, 2006 йил 13 июнь) мувофиқ амалга оширилиши лозим.

162. Ёзги пайтда жўнатиш учун бочкаларга қўйилган спиртни кўпи билан икки суткагача сақлаш рухсат этилади.

163. Ёзги пайтда спиртни ташишда бочкалар ўз сифимининг 5 фоиз ҳажмига бўш қолдирилади.

164. Техник этил спирти омборида техник этил спирти солинган бўш бочкаларнинг сақланишига рухсат этилмайди. Шунингдек, техник этил спирти қўйилган бочкаларни бир-бирининг устига қўйиш ва уларни бўйига икитадан ортиқ бочкани ёни билан қўйишга рухсат этилмайди.

165. Техник этил спиртни ташишга фақат автомобиль, темир йўл цистерналарида ёки металл бакларда (бочкаларда) рухсат этилади.

166. Техник этил спиртдан бўшаган идишларни ювишдан кейин тикинлар билан беркитиб, хоналарда ёки махсус майдончаларда бостирма остида омбор ва ишлаб чиқариш хоналаридан камида 20 м узоқликдаги масофада сақлаш лозим.

4-§. Лабораторияда ишлашга қўйиладиган умумий талаблар

167. Лаборатория хоналари қурилиш ва санитария меъёрлари ва қоидалари талабларига жавоб бериши лозим.

168. Умумий оқма-сўрма вентиляциядан ташқари, лаборатория хоналари ҳаво тортувчи мосламалар (жавонлар) ёки ҳавони сўриб олиш учун вентиляция қурилмалари билан жиҳозланган бўлиши керак.

169. Лаборатория ходимлари қўлланилаётган кимёвий моддалар, материалларнинг ёнғин жиҳатидан хавфлилик даражасини билишлари ва улар билан ишлаганда хавфсизлик чораларига риоя қилишлари шарт.

170. Моддалар ва материаллар лабораторияда қатъий навлари бўйича сақланиши керак. Ўзаро кимёвий таъсири ёнғин ёки портлашни юзага келтириши мумкин бўлган моддаларни биргаликда сақлашга йўл қўйилмайди.

171. Лабораториядаги мебель ва ускуналар одамларни чиқишига тўсқинлик қилмайдиган тарзда ўрнатилиши керак. Ускуналар оралиғидаги энг кам йўл қўйиладиган масофа 1 м дан кам бўлмаслиги лозим.

172. Заҳарли моддалар билан ишлашга мўлжалланган хоналар лабораториянинг бошқа хоналаридан ажратилган, тегишли тарзда жиҳозланган ва бошқа хоналарнинг вентиляциясига боғлиқ бўлмаган ҳаво сўрувчи мосламаларга эга бўлиши лозим.

173. Зарарли ва ёнувчи буғ ва газлар ажралиши билан кечадиган ишлар олиб борилаётган тортувчи шкафлар юқори ва қўйи сўрмалар, шунингдек, суюқликнинг полга оқиб тушишини олдини олувчи ён деворлар билан жиҳозланиши керак.

174. Жавоннинг 15 — 20 см га очиб қўйилган табақалари кўндаланг кесимида ҳавонинг тезлиги 0.5 дан 0.7 м/с атрофида бўлиши лозим.

175. Ўта зарарли моддалар (сарик қонсимон туз) билан ишлаганда ҳавонинг тезлиги 1 дан 1,2 м/с оралиғида бўлиши керак.

176. Тортувчи шкафлар герметик газ ўтказмайдиган арматура ичига жойлаштирилган электр лампочкалар билан жиҳозланиши, уларнинг включателлари тортувчи шкафдан ташқарида, штепсел розеткалари эса иш столининг қисқа ён томони бўйлаб тортувчи шкафдан ташқарида жойлашиши керак.

177. Олов ҳамда ёниш ва портлаш хавфи бор моддалар билан ишлашга мўлжалланган иш столлари ва шкафлар ёнмайдиган материал билан тўлиқ қопланган бўлиши, кислота ва ишқорлар билан ишлашга мўлжаллангани эса зангламайдиган материал билан қопланиб, ёнмайдиган материалдан ён девори бўлиши керак.

178. Иш столлари ва шкафлардаги газ ва сув кранлари уларнинг олд деворлари томонида жойлаштирилиши ва кранни тасодифан очиб юборишнинг имкони бўлмайдиган тарзда ўрнатилиши керак. Катта миқдордаги кимёвий лаборатория идишларини ювиш учун алоҳида ажратилган ювиш хонаси мавжуд бўлиб, имкон қадар лабораториянинг марказида жойлашиши керак.

179. Ювиш хонаси ювиш столлари билан жиҳозланиши керак: улардан бири зарарли ва хиди кучли моддаларни йўқотиш ҳамда хромли аралашма билан ювиш учун тортувчи шкафли, иккитаси эса содали ва тоза сув билан ювиш учун.

180. Лабораториядаги ҳаво алмашинуви шундай ҳисоб-китоб қилиниши лозимки, ишчи хоналарнинг ҳавосидаги захарли портловчи газлар, буғлар ва чангнинг амалдаги концентрацияси амалдаги СанҚваМ 0046-95 «Гигиеник меъёрлар. Ишчи ҳудуди ҳавосидаги зарарли моддаларнинг чегаравий рухсат этилган энг кўп миқдори»да белгиланган энг кўп йўл қўйиладиган миқдоридан ортиб кетмаслиги керак.

5-§. Кислоталар ва ишқорлар

181. Кислота ва ишқорлар кимёвий моддалар омборида жойлаштирилиши керак. Кислота ва ишқорларни майдончаларда сақлаганда уларга ҳаво ёғинлари ва қуёш нурлари тушишининг олдини олиш учун соябон қилиниши керак.

182. Кислота ва ишқорларни подвал хоналарда сақлаш тақиқланади.

183. Кислота ва ишқорлар тўлдирилган шиша идишлар қўйиладиган поллар кислотага чидамли материалдан ишланиб, тўкилган кислотани маҳсус идишга йўналтирадиган тарновлар томон қиялиги бўлиши лозим.

184. Кимёвий моддалар омборлари тўкилган ишқор ёки кислотани нейтраллаш учун етарли даражада воситалар билан таъминланган бўлиши лозим.

185. Кислота ва ишқорлар тўлдирилган шиша идишлар дастали мустаҳкам тўқилган саватларга ёки махсус яшиқларга жойланиши лозим, уларсиз мазкур суюқликларни ташиш тақиқланади.

186. Кислота ва ишқорлар тўлдирилган шиша идишларни қўлда икки киши узоғи билан 25 м масофага текис юза бўйлаб ташишга йўл қўйилади, бунда суюқлик сачрашига қарши зарур эҳтиёт чоралари кўрилиши лозим.

187. Кислота ва ишқорлар тўлдирилган шишаларни фақат ичига асбест тўшалган махсус (тахтадан ёки металлдан ясалган) яшиқларда ташишга рухсат этилади.

188. Кислота ва ишқорлар билан ишлайдиган барча ходимлар сақлагич кўзойнақлар (гардиши теридан ёки резинадан ишланган) ва резина қўлқоплардан, айрим пайтларда эса резинали (ёки резина қопланган) фартук ва резина этиклардан фойдаланишлари лозим.

189. Кислота ва ишқорлар билан сақлагич кўзойнақларсиз ишлаш тақиқланади.

190. Кислота ва ишқорларни шиша идишлардан кичик идишларга сифон ёхуд қўл насослари воситасида қуйиш зарур.

191. Олтингургурт кислотасини тайёрлаш учун уни сувга тизиллаган оқим билан қуйиб, тинмай аралаштириб туриш керак. Олтингургурт кислотасига сув қуйиш тақиқланади.

192. Қаттиқ ҳолатдаги ўювчи натрийли барабанлар (бочкалар) махсус кескичлар ёрдамида, йўриқ олган тажрибали ишчилар томонидан очилиши керак. Шу мақсадда темир искана ва болға ишлатиш тақиқланади.

193. Бўшаган барабан кристалли қаттиқ натрийнинг қолдиқларидан, сохта тубли алоҳида бакка очилган қопқоқли томони пастга қаратиб жойлаштирилиб, эритиш йўли билан тозаланиши лозим.

194. Барабанны бакка жойлаш ва уни сохта тубга ўрнатиш кўтарма механизмлар (тельфер, тал ва шу каби) ёрдамида бажарилиши лозим.

195. Бўшаган барабанларни бакдан, уларни фақат сув билан ювгандан кейин чиқаришга рухсат этилади.

196. Ишқор эритишда тинмай аралаштириладиган сувга модданинг кичик бўлақларини секин-аста қўшиб бориш зарур, бунда ишқор бўлақларини фақат қисқич билан ушлаш даркор. Ўювчи ишқорларнинг катта бўлақларини махсус ажратилган жойда, устини зич мато (бельтинг) бўлаги билан ёпиб, майда бўлақларга майдалаш зарур.

197. Тўқилган кислота ва ишқорлар устига дарҳол қум тўкилиши, нейтралланиши ва шундан сўнггина йиғиштирилиши лозим. Шиша парчаларини чўтка ва хокандоз ёрдамида йиғиб олиш зарур.

198. Ишлатилган кислота ва ишқорлар махсус идишларга алоҳида тўпланиши ва нейтраллангандан сўнг канализацияга, лойли ўрага ёки маҳаллий шароитдан келиб чиқиб, шу мақсадга мўлжалланган бошқа жойга тўкилиши керак.

199. Кислота ва ишқорлардан бўшаган идишлар зарарсизлантирилиб, пухта ювилиши лозим.

6-§. Ёнғин ва портлаш хавфи бор суюқликлар

200. Тез алангаланувчи ва ёнувчи суюқликлар (паст ҳароратда қайнай-диган моддаларни истисно қилганда) лаборатория хоналарида тиқини жипс ёпиладиган девори қалин банкалар (шиша идишлар) да сақланиши лозим. Банкалар қопқоғи жипс ёпиладиган, девори ва тубига асбест қопланган махсус металл яшиқларда сақланиши лозим.

201. Яшиқ етиб бориш учун қулай, йўлаклар ва қизитадиган асбоблардан узоқда полда жойлаштирилиши керак. Яшиқ қопқоғининг ички томонида мазкур хона учун ёнувчи ва тез алангаланувчи суюқликларнинг номлари ва сақлашнинг умумий меъёрлари кўрсатилган аниқ ёзув туширилган бўлиши керак.

202. Тез алангаланувчи суюқликлар учун шиша идишнинг сифими 1 л дан ошмаслиги, сифими каттароқ бўлганда эса герметик ёпиладиган металл филофга эга бўлиши керак.

203. Лаборатория хоналарида паст кислотали моддаларни (диэтил эфири, ацетон ва бошқалар) сақлаш қатъиян ман қилинади.

204. Ишлар яқунлангандан сўнг ушбу моддалар сақлаш учун махсус хона (омбор) га чиқарилиши лозим.

205. Диэтил (олтингугурт) эфири бошқа моддалардан ажратилиб, совуқ ва қоронғи хонада сақланиши лозим, чунки уни ёруғда сақлаганда портловчи модда — этил перекиси ҳосил бўлади.

206. Тез алангаланувчи ва ёнувчи моддаларни омбордан лабораторияга ёпиқ, синмайдиган идишда ёки филофга солинган шиша идишда ташиб келтириш зарур.

207. Лабораториянинг ҳар бир ишчи хонасида бир пайтда сақланадиган ёнғиндан хавфли суюқликларнинг умумий миқдори бир суткалик эҳтиёждан ортмаслиги лозим.

208. Тез алангаланувчи моддалар ва ёнувчи суюқликлар билан барча ишлар вентиляция ишлаб турган тортувчи шкафларда ва газ ёндиргичлар ва электр асбоблари қатъиян ўчирилган ҳолатда ўтказилиши лозим.

209. Ёнувчан моддалар билан ишлашни лабораториянинг тажрибасиз ходимига топшириш қатъиян тақиқланади.

210. Паст қайновчи ёнувчи моддаларни (ацетон, бензол, эфирлар, техник этил спирти ва ҳоказо) ҳайдаш ва қиздириш қийин эрувчи шишадан қилинган айлана тубли колбалар, мазкур модданинг қайнаш ҳароратига боғлиқ (сув, мой) тегишли иссиқлик ташувчилар билан тўлдирилган идишларда амалга оширилиши керак.

211. Ичида паст қайновчи маҳсулотли ва ёнувчан идишларни очиқ оловда, шунингдек барча электр қиздирув жиҳозларида қиздириш қатъиян тақиқланади.

212. Юқориқ қизиш ҳароратига эга бўлган суюқликлар ёпиқ турдаги электр колба қиздиргичларда қиздирилиши лозим.

213. Тез ёнувчан моддаларни қиздириш учун қўлланиладиган барча

аппаратура тўла тузатилган бўлиши, контактлардан учкун чиқишининг олдини олиш лозим.

214. Бензол, нитробензол, хлороформ, диэтил эфири, спирт, органик кислоталар эфирлари, олтингугурт углероди ва шу каби кучли хидланувчи захарли моддаларнинг лаборатория ҳавосига ҳатто озроқ буғланиши билан боғлиқ барча ишлар фақатгина ҳаво тортувчи жавонда амалга оширилиши лозим.

215. Портлашнинг олдини олиш учун диэтил эфирини қуригунча буғлантириш таъқиқланади. Буғлантириш пайтида бир мунча қисми колбада қолиши керак.

216. 0,5 л дан кўп миқдордаги тез ёнувчан моддаларни қиздиришда асбоб остига авария ҳолатида суюқликнинг тўкилишини олдини олиш мақсадида етарлича ҳажмли кювет (ваннача) қўйилиши керак.

217. Ёқилғи суюқликлари билан ишлаганда ишлатилган идишлар ишлар тугагандан сўнг дарҳол ювиб ташланиши керак.

218. Ишлатиб бўлинган ёқилғи суюқликларини кун якунида лабораториядан генерация ёки бу суюқликларни йўқотиш учун олиб кетилиши лозим бўлган махсус герметик беркитилувчи идишга йиғиш лозим. Ёқилғи суюқликларини канализацияга тўкиш тақиқланади.

219. Ёнғин ва портлашда хавfli суюқликлар тасодифан тўкилганда газ горелкалари, қиздириш асбоблари дарҳол ўчирилиши, ташқаридаги умумий электр ўчирувчи билан хона узиб қўйилиши, тўкилган моддалар кўп миқдорда бўлганда қўшни хоналардаги барча қиздириш асбоблари ҳам ўчирилиши, тўкилган жойга қум сепилиши лозим.

220. Ёқилғи моддаларининг аланга олган ҳолатида (ёнғин пайдо бўлганда) махсус йўриқномага мувофиқ ёнғинни ўчириш чоралари кўрилиши зарур.

IV боб. Ишлаб чиқариш асбоб-ускуналарига қўйиладиган талаблар

1-§. Ускуналарга қўйиладиган асосий талаблар

221. Техник этил спирти ишлаб чиқарадиган ташкилотлар ишлаб чиқариш ускуналари ГОСТ 12.2.003-91 «Ишлаб чиқариш ускунаси. Умумий хавфсизлик талаблари»га мувофиқ ҳар бир алоҳида тури, уларни тайёрлаш ва фойдаланишда тасдиқланган техникавий шартлари талабларига жавоб бериши, хом ашё, ярим тайёр маҳсулот ва тайёр маҳсулотга тегадиган технологик ускуналар эса, гигиена сертификати ва мувофиқлик сертификати эга бўлиши лозим.

222. Асбоб-ускуна ва унинг узеллари тузилиши, қувурўтказгичлар ва арматура ҚМҚ 3.05.05-98 «Технологик асбоб-ускуналар ва технологик қувур ўтказгичлар», шунингдек мазкур Қоидалар, ГОСТ 12.1.003-04 «Шовқин. Умумий хавфсизлик талаблари» ва ГОСТ 12.1.012-90 «Тебраниш. Умумий хавфсизлик талаблари»да баён этилган қурилиш меъёрлари ва қоидаларига

жавоб бериши, шунингдек хизмат кўрсатишда, таъмирлашда ва санитария ишловини беришда хавфсизлик ва қулайликни таъминлаши лозим.

223. Асбоб-ускуналар тузилиши унинг таркибига кирувчи буг ўтказгичлар, электр ўтказгичларнинг тасодифан шикастланиш эҳтимолини истисно қилиши керак.

224. Асбоб-ускуналар конструкцияси элементлари ишловчиларни жароҳатлаши мумкин бўлган учли қисмлар ва нотекис юзаларга эга бўлмаслиги лозим.

225. Барча ҳаракатланувчи узеллар, юритмалар, асбоб-ускуналарнинг узатма механизмлари, уларнинг қисмлари (шківлар, қайишлар, занжирлар, айланувчи валлар) ускуна корпусининг ичида жойлашиши керак. Конструкция ичига жойлашнинг имкони бўлмаганда, яхлит ёки тўрли тўсиқлар назарда тутилиши керак.

226. Муҳофаза тўсиғининг тузилиши қўшимча шовқин, вибрация, хавфли вазиятларни келтириб чиқармаслиги, ускуналарга хизмат кўрсатишни қийинлаштирмаслиги керак.

227. 2 м гача баландликда жойлашган асбоб-ускуналарнинг барча айланадиган ва ҳаракатланадиган, тегиб кетиш эҳтимоли бор қисмлари, ҳаракат тезлигидан қатъи назар, яхлит ёки тўрли тўсиқлар билан ёпилган бўлиши керак.

228. Тўсиқлар енгил, мустаҳкам, ҳаракатчан бирикмали (ошиқ-мошиқ, шарнир ва шу кабилар), электр юритмаси блокировкали бўлиши керак.

229. Тишли ва занжирли узатмалар тахталанган тунукадан тўсиққа эга бўлиши керак. Ҳаракатчан қисмларининг тўсиқлари носоз ёки ечилган машина ва механизмларда ишлаш тақиқланади.

230. Фақат ускуна тўлиқ тўхтатилгандан сўнггина асбоб-ускунани таъмирлаш ёки тозалаш учун тўсиқни ечишга ёки унинг ҳаракатчан эшигини очишга йўл қўйилади.

231. Вертикал технологик сифимлар камида иккита люкка эга бўлиши, улардан бири ён деворининг қуйи қисмида, иккинчиси эса қарама-қарши ён томоннинг юқори тубида жойлашиши керак.

232. Думалоқ шаклдаги қуйи люкнинг диаметри камида 450 мм, эллипс шаклидагининг ўлчами эса, ўқлар бўйича камида 300 x 450 мм бўлиши керак.

233. Қабул қилувчи бункер ва таъминловчи шнекнинг тузилмаси узумни бункердан тўлиқ чиқариб ташланишини таъминлаши лозим.

234. Механизациялашган оқим линиялари таркибида ёки алоҳида ишлайдиган автомат, пресс ва машиналарнинг барча ҳаракатчан қисмлари автоматик мойловчи асбоблар ёки асбоб-ускуналарни ишга туширгунча тўлдириладиган етарлича сифимга эга сифимли ёғдонлар билан таъминланиши зарур.

235. Машина, аппаратлар, трубопроводларнинг барча иссиқлик чиқарадиган юзалари ишончли тарзда термоизоляция қилиниши лозим.

236. Портлашдан хавфли бинолар (техник этил спирти омборлари, аппарат бўлими) ишқаланиш ёки зарба натижасида учқун чиқиши имкониятига қарши қуйидаги чоралар билан таъминланиши лозим:

а) ўрнатилаётган ускунанинг панжаралари ва узатма камарлари орасидаги масофа 100 мм дан кам бўлмаслиги ва узатма камарлари ишқаланиш пайтида пайдо бўладиган статик электрни оладиган ускуналар билан жиҳозланиши керак;

б) тишли узатмалар турли металлдан тайёрланган бўлиши ёки мойли муҳитда туриши керак, люклардаги болтлар, кўчириладиган насослар шлангларининг бирлаштирадиган муфталари, қўл жиҳозлари ва асбоблар зарба пайтида учкун пайдо бўлишига йўл бермайдиган бронза, жез ва бошқа материаллардан тайёрланиши керак.

237. Қия транспортёрлар, конвейерлар ва юкларни силжитишнинг бошқа воситалари узатмалари лента, занжир ёки бошқа тортувчи органнинг ўз-ўзича тескари ҳаракатга йўл қўймайдиган ускуна (храп, тормоз ва ҳоказо) билан таъминланиши керак.

238. 0,8 м масофадан юқорида жойлашган транспортёрлар ташилаётган нарсанинг охириги ўлчамларининг энг камида ярмигача келадиган баландликдаги бортлар билан таъминланиши лозим.

239. Электр узатмаларнинг ишга тушириш ускуналари занжирда кучланиш тиклангандан сўнг, электр узатмасининг ўз-ўзича ишлаб кетишига йўл қўймайдиган нолли блокировка билан таъминланиши лозим.

240. Автоматик оқимли линиялар созлаш ва автоматик тартибларда ишлаш учун марказий бошқарув пульталигига эга бўлишлари лозим.

241. Оқимли автоматик линия таркибига кирувчи ҳар бир машина бевосита машинанинг ўзида жойлашган бошқарувнинг индивидуал воситалари билан жиҳозланиши керак.

242. Бу линиянинг автоматик бошқарув линияси линиянинг созлаш тартибидан автоматик тартибга ўз-ўзича алмашувига ёки созлаш пайтида уни марказий пултдан ишга тушириши имкониятига йўл қўймаслик керак.

243. Автоматик ёки созлаш тартиблари автоматик линияларда турган машиналар, автоматлар ва агрегатлар технологик кетма-кетликда ишлашини таъминлайдиган блокировкага ва линияни созлаш ва автоматик тартибда ишга тушгани ҳақида огоҳлантирадиган, шунингдек машиналарнинг деталлари синиб қолганлиги ва технологик жараённинг бузилганлигидан хабар берадиган сигнал ускуналарига эга бўлиши керак.

244. Масофадан ёки автоматик ишга тушириладиган машиналар атрофида «Эҳтиёт бўлинг, автоматик ёқилади» плакатлари осилган бўлиши лозим. Тўла автоматлашган заводда бундай плакатлар талаб қилинмайди.

245. Ускунани ишга тушириш ва тўхтатиш жиҳозларида хизмат кўрсатаётган ходимлар улар билан иш жойидан фойдаланишлари қулай бўлган тарзда жойлашиши лозим. Механизациялашган оқим линиялар, алоҳида аппаратлар, машиналар ва механизмларнинг иш жойидан 1,5 м дан ортиқ масофада жойлашганда, иш жойининг бевосита ўзида ўчирадиган ускуна кўзда тутилади.

246. 10 м дан узун транспортёрлар ва конвейерлар уларга хизмат кўрсатишнинг исталган жойидан электр узатмани тўхтатиш учун ускуна-

лар билан, шунингдек икки томонлама сигнализация билан жиҳозланиши лозим.

247. Ташкилотда намунавий йўриқномаларга мувофиқ хавфсизлик техникаси бўйича ишлаб чиқариш йўриқномалари ишлаб чиқилиши лозим, улар ишловчиларга имзо чектириб тарқатилиши ҳамда иш жойларида осиб қўйилиши лозим.

2-§. Ускуналарни жойлаштириш

248. Ишлаб чиқариш ускуналарининг жойлаштирилиши хавфсизликни, хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш қулайлигини таъминлаши, технологик жараён кетма-кетлиги талабларига ва технологик лойиҳалашнинг тасдиқланган меъёрларига жавоб бериши лозим.

249. Цех йўлаклари бўш, хом ашё ва тайёр маҳсулот билан банд бўлмаслиги, цех ички транспорти ҳаракатланиш ҳудудидан ҳоли жойда бўлиб, ишлаб чиқариш жараёни устидан кузатишнинг қулайлигини таъминлаши лозим.

250. Йўлак оралиқлари учун минимал масофалар пойдевор, изоляция, тўсиқ ва шу каби қўшимча қурилмаларни ҳисобга олган ҳолда, ускуналарнинг энг туртиб чиққан қисмлари оралиғида белгиланади.

251. Ишлаб чиқариш ускуналари, қувур ўтказгичларни кўрикдан ўтказиш ва текшириш ташкилотнинг техникавий раҳбари тасдиқлаган жадвалга мувофиқ амалга оширилиши лозим.

252. Ускуналарга техник хизмат кўрсатиш ишлаб чиқариш ташкилотларининг фойдаланиш бўйича йўриқномаси (техник хизмат кўрсатиш бўйича йўриқномаси)га мувофиқ бажарилиши лозим.

253. Монтаж ёки таъмирлаш ишлари барча операцияларни амалга ошириш кетма-кетлиги, ускуналарнинг ечиладиган қисмларининг жойлаштирилиши назарда тутилган ишларни бажариш режасига мувофиқ бажарилиши лозим. Ишлар ташкилот бўйича буйруқ билан тайинланган муҳандис-техник ходимлар таркибидан масъул шахс раҳбарлигида амалга оширилиши керак.

254. Ускуналарни жойлаштиришда қуйидаги масофалар назарда тутилиши керак:

одамлар доимий ўтадиган йўлакда — камида 1,5 м;

девор ва ускуна оралиғидаги йўлакда — камида 0,8 м;

ускуналарнинг туртиб чиққан қисмлари ўртасида — камида 0,8 м;

сифимлар оралиғида (қувурўтказгич арматура бўлмаганда) — камида 0,3 м;

электр лавҳалардан ускуналарнинг туртиб чиққан қисмларигача — камида 1,25 м.

255. Сифимлар оралиғидаги йўлакнинг кенлиги йўлакдан кўчириладиган ускуналар кенлигининг 1 м га орттирилганидан кам бўлмаслиги керак.

V. Таъмирлаш ишларини бажаришда меҳнат хавфсизлиги талаблари

256. Портлашдан ва ёнғиндан хавфли хоналарни таъмирлаш, демонтаж ва монтаж ишларини ўтказишга тайёрлаш учун қуйидаги ишларни бажариш керак:

технологик жараёни тўхтатиш;

аппаратлар, йиғувчи мосламалар ва бошқа сифимларни портлашдан хавфли суюқликлардан тозалаш, яхшилаб ювиш ва сув билан тўлдириб қолдириш;

хонани шамоллатиш;

ишлар ўтказиладиган хонада, шунингдек қўшни хоналарда ҳаво таҳлилини ўтказиш;

ҳавода этил спиртининг буғлари миқдори 1000 мг/м³ дан ошмаслигини таъминлаш.

257. Йирик ўлчамли ва оғир ускуналарни монтаж қилиш, таъмирлаш, тозалаш, уларни алоҳида эҳтиёткорлик талаб этиладиган жойларда кўтариш ва силжитиш фақат механизация воситалари қўлланган ҳолда, механик ёки ишларни олиб борувчининг бевосита назорати остида амалга оширилади.

258. Ускуналарни монтаж қилишда ушбу ускуналардан фойдаланишда, ишлаб чиқаришда шовқинни чеклаш юзасидан амалдаги нормалар билан белгиланган қийматлардан юқори бўлган шовқинлар ва тебранишлар юзага келишининг олдини оловчи чоралар кўрилиши лозим.

259. Монтаж қилинувчи ускуналарни кўтариш жойида ўтиш йўллари ёпиқ бўлиши керак.

260. Портлашдан хавфли хоналарда монтаж, демонтаж ва таъмирлаш ишларини ўтказиш фақат давлат ёнғин назорати мавжудлигида ҳамда цех бошлигининг ёзма кўрсатмасига асосан рухсат этилади, ушбу кўрсатма у ёнғин хавфсизлиги бошлиғи билан келишилган, ташкилотнинг бош муҳандиси тасдиқлаган бўлиши керак.

261. Ускуналарни монтаж ва таъмирлашдан кейин қабул қилиш ва синаш белгиланган тартибда ўтказилиши лозим.

262. Ускуналарни ишда синаш ва текширишдан аввал қуйидагилар зарур:

синашда иштирок этувчи шахсларни ишлар ўтказилишининг тартиби ва хавфсизлик чоралари билан таништириш;

асосий болтларнинг мустаҳкамланиши, ускуналар электр қисмининг изоляцияси ҳамда ерга туташувининг ҳолатини, атрофини ўровчи мосламалар, ишга тушириш, тормоз ва блоклаш мосламаларининг, муҳофаза ва назорат-ўлчов асбобларининг мавжудлиги ва созлигини текшириш;

ушбу ишларни бажариш учун тайинланмаган шахсларни синалаётган ускуна олдига ёки синов жойига қўймаслик;

иш жойининг ёритилганлигини, ёнғинга қарши чораларга риоя қилиниши ва хавфсизлик техникаси йўл-йўриқларининг мавжудлигини текшириш;

ускуна ичида ёки тагида одамларнинг, чет буюмларнинг йўқлигини текшириш ва ундан кейин люкларни ёпиш;

кувурлар технологик сифимларининг (жумладан шиша сифимлари) мустақамлиги ва герметиклигини фақат гидравлик усулда текшириш.

263. Машиналар, электр уланган механизмлар, транспорт мосламалари ва ҳоказоларни ишлаш пайтида тозалаш, мойлаш ва таъмирлаш қатъий ман этилиб, улар тўлиқ тўхтатилганидан кейингина рухсат этилади.

264. Машиналар, электр уланган механизмлар, транспорт мосламалари ва ҳоказоларни кўриб чиқиш, тозалаш ва таъмирлашда кўрилаётган ёки таъмирланаётган машина (механизм) электр двигателига беҳосдан кучланиш берилишининг олдини олиш чоралари кўрилиши керак.

265. Ишга тушириш мосламаларида (магнит ўчиргич тугмалари, рубильниклар ва ҳоказолар) «Ёқилмасин — одамлар ишляпти!» деган ёзувлар осилиши лозим, бунда электр уланиши занжирдан сақлагичларнинг эрувчан қисмлари олиниши керак.

266. Техник этил спирти ишлаб чиқариш ташкилотларида ускуналар ва техник қурилмаларни таъмирлашда бажариладиган алангали ишлар, электр-газ пайвандлаш, учқунли металлларга ишлов бериш:

истеъмолчилар электр қурилмаларидан техник фойдаланишнинг амалдаги қоидалари, истеъмолчилар электр қурилмаларидан фойдаланишдаги хавфсизлик техникасининг қоидалари ва саноат ташкилотлари учун ёнғин хавфсизлигининг умумий қоидаларига риоя қилган ҳолда амалга оширилиши;

умумалмашув ҳаво келиш-тортишли шамоллатиш билан жиҳозланган хоналарда амалга оширилиши, бунда келувчи ҳаво пайванд қилинмаган жойларга берилиши лозим;

сифимлар, цистерналар, баклар, сифимларда ишлаганда алангали ишлар юритиш жойларида маҳаллий ҳаво тортиш шамоллатиш билан жиҳозланиш ва ишловчининг бевосита нафас олиш жойига ҳаво етказилиши лозим.

1-§. Аппаратлар ва сифимлар ичидаги ишлар

267. Аппаратлар ва технологик сифимлар ичида турли хил ишларни амалга ошириш муҳандис-техник ходимлардан бўлган, ишларни ўтказиш учун масъул бўлган шахсга берилган цех бошлигининг ёзма рухсати билан ўтказилади. Ишлар фақат наряд-рухсатнома мавжуд бўлганда, кундузги вақтда ўтказилиши керак, тунги ишларга фақат авария ҳолларда йўл қўйилади.

268. Аппаратлар ва сифимлар ичидаги ишларга 18 ёшдан кичик бўлмаган, жисмоний соғлом, тиббий кўриқдан ўтган шахслар қўйилади.

269. Сифимлар ичидаги ишлар икки ва ундан ортиқ кишидан иборат бўлган бригада томонидан ўтказилиши керак (биттаси ишлайди, иккинчиси уни кузатади). Кузатувчисиз (дублёрсиз) ишлашга рухсат этилмайди. Портлашдан хавфли муҳит бўлган ёки газдан хавфли сирасига киритилган аппаратлар ва сифимларда ишлашда кузатувчилар иккита бўлиши керак.

270. Аппарат ёки сифим ичида ишлашдан аввал цех ёки смена бошлиғи қўйдагиларни таъминлаши лозим:

аппарат ёки сифимни маҳсулотдан яхшилаб тозалаши ва кейин уни сув билан обдон ювиши, суоқликнинг қолдиғи ишчини аппаратда ёки сифимда бўлмаган вақтда кетказилиши керак;

аппарат ёки сифимни сув, буғ, маҳсулот ва бошқа хил қувурларидан жўмраклар, тиқин жўмракларини ёпиш ҳамда қувурларда зич тиқинларни ўрнатиш йўли билан ишончли ўчириш;

аввалдан шамоллатиш учун, шунингдек бутун иш давомида юқори ва қуйи туйнукларни очиш (зарур бўлганда мажбурий шамоллатишни амалга ошириш);

«Таъмирлаш — одамлар ишляпти» огоҳлантириш ёзувини осиб қўйиш;

аппарат ёки сифимнинг ичида ҳаво муҳитининг таҳлилини амалга ошириш, синамалар юқори зонада люкдан камида 1 м масофада ва қуйи зонада — тубидан кўпи билан 0,2 м масофада олинад;

зарурий ашёлар ва асбобларнинг мавжудлиги ва созлиги, портлашдан хавfli муҳит ҳосил бўлиши мумкин бўлган сифимларда ишлаш пайтида ашёлар ва асбоблар зарба туфайли учкун юзага келишининг олдини олиши лозим (асбобга мис қопланиши лозим);

портлашдан хавfli муҳити бўлган (спирт, коньяк, техник этил спирти қўшилган винолар ва ҳоказолардан тозаланган) сифимларда ишлаш учун портлашдан ҳимояланган турдаги чироғи бўлган 12 В кучланишли кўчма электр чироқлари (аккумуляторли чироқлар) ёхуд бошқа жойларда ишлаш учун сув ўтмайдиган турдаги чироқлар мавжуд бўлиши керак. Очиқ алангадан фойдаланиш қатъий тақиқланади;

ҳимоя муҳофаза воситаларининг мавжудлиги ва созлиги, синов рақами ва санаси кўрсатилган ёрлиғи бўлган шлангли ёки кислородли тўлиқ ажратувчи противогаз, қутқариш арқони бўлган муҳофаза белбоғи. Муҳофаза белбоғи ва арқоннинг паспорти бўлиши ва у ҳар 6 ойда 5 дақиқа давомида статик юк билан (300 кг) синовдан ўтиши керак;

сифим ёки аппарат ичида ишлашга ишлашнинг хавфсиз усулларига маҳсус ўргатилган ишчиларнинг қўйилиши, шунингдек улар билан қўшимча хавфсизлик техникаси кўрсатмалари ўтказилиб, бўлғуси ишнинг тури ҳамда унинг хавфсизлигини таъминлайдиган чора-тадбирлар таҳлил этилади.

271. Ишчини сифим ёки аппаратга туширишдан аввал унинг пойабзалини маҳсус тоза пойабзалга алмаштириш лозим. Цех ёки смена бошлиғи шахсан ишчида мазкур Қоидаларнинг аввалги бандида кўрсатилган асбоблар, ҳимоя ва муҳофаза мосламаларининг мавжудлигини ва созлигини текшириши лозим ва шундан кейингина унга аппаратга тушишга рухсат беради.

272. Ишчиларнинг юқори ва қуйи туйнукларга эга бўлган аппаратлар ва сифимларга кириши қуйи туйнук орқали, қуйи туйнуклари бўлмаган сифимларга (амфоралар ва ҳоказо) тушиш эса, юқори туйнуғи орқали туйнукка илиш учун илмоқлари бўлган нарвон орқали амалга оширилади.

273. Сифимлар ичидаги ишларни бажариш учун пастидан резина учликлари бўлган кўчма (тираб қўйиладиган) нарвонлардан фойдаланиш лозим.

274. Аппарат ёки сиғимнинг ичида шлангли противогазда тўхтовсиз ишлаш кўпи билан 15 дақиқага рухсат этилади, ундан кейин ишчига очиқ ҳавога чиққан ҳолда 15 дақиқага танаффус берилиши керак.

275. Шлангнинг бўш учи (ҳаво олиш учи) тоза ҳаво келишини таъминлайдиган жойда мустаҳкамланиши лозим.

276. Олиб чиқувчи шлангнинг узунлиги 20 м дан ортиқ бўлганда унга пуркагич ёрдамида ҳаво киритилиши керак.

277. Аппарат ёки сиғим ичида ишлар тугаганидан кейин цех (смена) бошлиғи қуйидагиларни бажариши лозим:

аппарат ёки сиғим ичида одамлар, шунингдек ашёлар ва асбобларнинг йўқлигини шахсан текшириш;

аппаратлар ёки сиғимлар уланган қувур-симлардан ёпқичларнинг олиниши ҳамда тўйнуқларнинг бекитилиши учун ёзма рухсат бериш.

2-§. Сиғимларга ҳимоя қопламларини қоплаш

278. Технологик сиғимларни қопламлар қоплашга тайёрлаш ишларидан аввал мазкур коидаларда кўрсатилган чора-тадбирларнинг бажарилиши таъминланиши лозим.

279. Ҳимоя қопламларини тайёрлаш хоналарида, ҳимоя қопламларини қоплаш ишлари ўтказиладиган хона ва сиғимда қопламлар таркибига кирувчи эритувчилар, техник этил спирти ва бошқа учувчан моддалар буғлари учун умумалмашинаув ҳаво тортиш вентиляциянинг ишлаши, ҳимоя қопламларини тайёрлаш жойларидаги маҳаллий ҳаво тортиш вентиляцияси ишлатилиши лозим.

280. Ишларни бажариш жойларида ўт ўчиришнинг бирламчи воситалари: кўпикли ўт ўчиргичлар, қумли яшиқлар, намат ёки асбест кўрпалар ва ҳоказолар бўлиши лозим.

281. Ҳимоя қопламларини қоплаш ишлари ўтказиладиган хонада одадий турдаги умумий ёритиш чироқлари ва уларнинг ўчиргичлари ишлар ўтказиш пайтида токдан ўчирилиши керак. Сиғимларнинг ичи портлашдан хавфсиз турдаги қучланиши 12 В дан ошмаган чироқлар билан ёки аккумуляторли чироқлар билан ёритилиши лозим.

282. Кўчма чироқни улаш сиғимдан ташқарида амалга оширилиши лозим.

283. Ичи кўрсатилган ёрлиқлари бўлмаган идишлардаги бўёқлар ва эритувчилар (банкалар, бидонлар, бочкалар ва ҳоказо) бўлмаслиги лозим. Ушбу бўёқларни ишлар ўтказиладиган хонада сақлаш тақиқланади.

284. Ишларни ўтказиш жойининг атрофи ўралиб, ўраш воситаларида огоҳлантириш ёзувлари осилиши лозим.

285. Сиғим сиртини куйиклардан, занг, ифлослар ва ҳоказолардан тозалаш учун қуруқ қум қуйиш усулини қўллаш мумкин эмас.

**VI боб. Меҳнатни муҳофаза қилиш қоидаларини
бузганлиги учун жавобгарлик**

286. Мазкур Қоидаларни бузган мансабдор шахслар ва ходимлар меҳнатни муҳофаза қилиш қоидаларига риоя қилмаганликлари учун қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган тартибда жавобгарликка тортиладилар.

287. Ходимлар меҳнат муҳофазаси бўйича йўриқномада кўрсатилган хавфсизлик қоидалари талабларини бузган тақдирда қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган тартибда жавобгарликка тортиладилар.

VII боб. Яқуний қоида

288. Мазкур Қоидалар Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Ўзбекистон касаба уюшмалари Федерацияси кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитаси, Ички ишлар вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва «Ўзкимёсаноат» Давлат акциядорлик компанияси билан келишилган.

*Меҳнат ва аҳолини ижтимоий
муҳофаза қилиш вазири в.б.*

А. ХАИТОВ

2009 йил 21 август

*Ўзбекистон касаба уюшмалари
Федерацияси кенгаши раиси*

Д. ЖАҲОНГИРОВА

2009 йил 21 август

*Давлат архитектура ва қурилиш
қўмитаси раиси*

Б. ХОДЖАЕВ

2009 йил 21 август

Ички ишлар вазири

Б. МАТЛЮБОВ

2009 йил 21 август

Соғлиқни сақлаш вазири

А. ИКРАМОВ

2009 йил 21 август

*«Ўзкимёсаноат» ДАК
Бошқарув раиси*

Г. ИБРАГИМОВ

2009 йил 21 август

«САНОАТКОНТЕХНАЗОРАТ»
ДАВЛАТ ИНСПЕКЦИЯСИ БОШЛИГИНИНГ
БУЙРУҒИ

452 **Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида**

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 12 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2016

(2009 йил 22 октябрдан кучга киради)

Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»-ги Қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 5-сон, 223-модда) ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 12 июлдаги 267-сон «Меҳнатни муҳофаза қилишга доир меъёрий ҳужжатларни қайта кўриб чиқиш ва ишлаб чиқиш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлари тўплами, 2000 й., 7-сон, 39-модда) қарорига мувофиқ **буюраман:**

1. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидалари иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Мазкур буйруқ Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилган кундан бошлаб ўн кун ўтгандан кейин кучга киради.

Бошлиқ

И. ХОЛМАТОВ

Тошкент ш.,
2009 йил 7 сентябрь,
169-сон

«Саноатконтехназорат»
Давлат инспекцияси бошлигининг
2009 йил 7 сентябрдаги 169-сон буйруғига
ИЛОВА

**Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар,
нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш
ходимлари учун хавфсизлик
ҚОИДАЛАРИ**

Мазкур Қоидалар Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 5-сон, 223-модда) мувофиқ линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ходимлари учун меҳнатни муҳофаза қилиш тартибини белгилайди.

I. Умумий қоидалар

1. Мазкур Қоидалар линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ташкилотларига (бундан кейинги ўринларда ташкилотлар деб юритилади) тааллуқлидир.

2. Мазкур Қоидалар ишлаб чиқариш биноларини ва иншоотларини лойиҳалаш, қуриш ва қайта қуришда, цехларни техник жиҳозлаш ва қайта жиҳозлашда, технологик жараёнлар ҳамда ускуналардан фойдаланишда ҳисобга олиниши лозим.

3. Мазкур Қоидалар техник жиҳатдан тартибга солиш соҳасидаги норматив ҳужжатлар талаблари бажарилиши шарт эканлигини истисно этмайди.

4. Ташкилотларда меҳнатни муҳофаза қилишга доир қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларга риоя этилиши устидан давлат назорати бунга махсус ваколат берилган давлат идоралари томонидан, жамоатчилик назорати эса меҳнат жамоалари ва касаба уюшмаси ташкилотлари томонидан сайланидиган меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича вакиллар томонидан амалга оширилади.

II. Хавфсизлик бўйича умумий талаблар

1-§. Меҳнатни муҳофаза қилиш хизматини ташкил қилиш

5. Ташкилотларда меҳнатни муҳофаза қилиш борасидаги ишларни ташкил қилиш Меҳнат муҳофазаси бўйича ишларни ташкил қилиш тўғрисидаги (рўйхат рақами 273, 1996 йил 14 август) намунавий низомга мувофиқ амалга оширилади.

6. Меҳнат муҳофазаси бўйича ишларни ташкил қилиш тўғрисидаги

намунавий низомга мувофиқ ташкилотларда меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича ички назоратнинг асосий турлари қуйидагилар ҳисобланади:

ишларга раҳбарлик қилувчи ва бошқа мансабдор шахсларнинг тезкор назорати;

маъмурий-жамоатчилик назорати (уч босқичли назорат);

7. Қуйидагилар назорат қилиниши лозим:

иш жойларининг аҳволи;

меҳнат қонунчилигига риоя қилиниши;

меҳнатни муҳофаза қилишни бошқариш вазифаларини амалга оширишга доир ишларни бажариш;

ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисаларни ўз вақтида, тўғри ўрганиб чиқиши;

меҳнатни муҳофаза қилиш чора-тадбирларининг бажарилиши;

меҳнатни муҳофаза қилишга ажратилган маблағларнинг тўғри сарфланиши.

8. Ўзбекистон Республикасининг «Меҳнатни муҳофаза қилиш тўғрисида»ги Қонунининг (Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборот-номаси, 1993 йил, 5-сон, 223-модда) 14-моддасига мувофиқ ходимлар сони 50 нафар ва ундан ошадиган корхоналарда махсус тайёргарликка эга шахслар орасида меҳнатни муҳофаза қилиш хизматлари тузилади (лавозим жорий этилади), 50 ва ундан ортиқ транспорт воситаларига эга бўлган корхоналарда эса бундан ташқари йўл ҳаракати хавфсизлиги хизматлари тузилади (лавозимлар жорий этилади). Ходимлар сони ва транспорт воситалари миқдори камроқ корхоналарда меҳнатни муҳофаза қилиш хизматининг вазифаларини бажариш раҳбарлардан бирининг зиммасига юклатилади.

9. Ташкилотда меҳнатни муҳофаза қилиш хизмати вазифаларига меҳнатни муҳофаза қилиш ва хавфсизлик техникаси бўйича барча ишларни мувофиқлаштириш ва ушбу ишларни ўз вақтида бажарилишини назорат қилиш қиради.

10. Ташкилотларда қуйидаги асосий ҳужжатлар ишлаб чиқилади (тасдиқланади) ва юритилади:

меҳнат шароитлари ва меҳнатни муҳофаза қилиш ишларини яхшилаш, санитария-соғломлаштириш чора-тадбирлари бўйича бўлимни ўз ичига олган жамоавий шартнома;

тасдиқланган меҳнат шароитларини баҳолаш ва иш ўринларини аттестация қилиш услубига мувофиқ иш ўринларини аттестация қилиш карталари;

меҳнатни муҳофаза қилиш хизматининг чораклик иш режалари;

ишчилар ва муҳандис-техник ходимларни ўқитиш, йўл-йўриқ бериш ва билимларини синовдан ўтказиш дастурлари;

меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича маъмурий-жамоатчилик назоратини юритиш журнали (уч босқичли назорат);

ишчи ва хизматчилар билан ёнғинга қарши йўл-йўриқ бериш ва ёнғин-техникавий минимум машғулотларини ўтказиш дастури;

хар бир касб ва иш турлари бўйича меҳнатни муҳофаза қилиш йўриқномалари.

11. Меҳнатни муҳофаза қилиш хизмати ўз мақомига кўра ташкилотнинг асосий хизматларига тенглаштирилади ва унинг раҳбари ёки бош муҳандисига бўйсунди ҳамда ташкилотнинг фаолияти тугатилган тақдирда бекор қилинади.

12. Ташкилотларда меҳнат фаолияти билан боғлиқ равишда содир бўлган бахтсиз ҳодисалар ва бошқа жароҳатланишларни текшириш ва ҳисобини юритиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 6 июндаги 286-сонли қарори билан тасдиқланган Ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисаларни ва ходимлар саломатлигининг бошқа хил зарарланишини текшириш ва ҳисобга олиш тўғрисидаги низомга мувофиқ амалга оширилиши лозим.

2-§. Ходимларга йўл-йўриқ бериш, ўқитиш ва уларнинг билимларини текшириш ишларини ташкил этиш

13. Ташкилотларнинг барча ходимлари, шу жумладан раҳбарлари ўз касблари ва иш турлари бўйича белгиланган тартибда ўқишлари, йўл-йўриқлар олишлари, билимларини текширувдан ўтказишлари ҳамда қайта аттестациядан ўтишлари лозим.

14. Бевосита ишлаб чиқаришда ишларни ташкиллаштириш ва бажариш билан боғлиқ ишчилар, раҳбарлар, муҳандис-техник ходимларнинг меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича билимларини синовдан ўтказиш Меҳнат муҳофазаси бўйича ўқишларни ташкил қилиш ва билимларни синаш тўғрисидаги намунавий низомга (рўйхат рақами 272, 1996 йил 14 август) мувофиқ амалга оширилиши лозим.

15. Маъмурият барча ишга кираётганлар, шунингдек бошқа ишга ўтказилаётганлар учун ишларни бажаришнинг хавфсиз усулларини ташкил этишлари, меҳнатни муҳофаза қилиш ва бахтсиз ҳодисаларда жабрланганларга ёрдам кўрсатиш бўйича йўл-йўриқлар беришлари шарт.

16. Ишларни технологик регламент бўйича хавфсиз юритиш йўриқномалари Меҳнатни муҳофаза қилиш бўйича йўриқномаларни ишлаб чиқиш тўғрисидаги (рўйхат рақами 870, 2000 йил 7 январь) низомга мувофиқ ишлаб чиқилади ва ишловчилар, ҳамда иш жойларини шу йўриқномалар билан таъминлаш ташкилот раҳбарияти зиммасига юклатилади.

3-§. Хавфли ва зарарли ишлаб чиқариш омилларининг рўйхати

17. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролақлар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ходимлари учун қуйидаги асосий хавфли ва зарарли омиллар хосдир:

иш жойи ҳудуди ҳавосини чангланиши ва газланиши (толуол, азот оксиди, ксилол ва бошқалар);

шовқин, тебраниш, иссиқлик нурланиши ва ноқулай микроиқлим (юқори ҳарорат, нисбий намлик, ҳавонинг ҳаракатланиш тезлиги).

18. Иш жойларидаги ишлаб чиқариш муҳити ва меҳнат жараёнининг хавфли ҳамда зарарли омиллари тўғрисидаги маълумотлар ишлаб чиқариш муҳитининг физик, кимёвий, радиологик, микробиологик ва микроиқлим ўлчови натижалари, шунингдек меҳнатнинг оғирлиги иш жойларини меҳнат шароитлари бўйича аттестация қилиш орқали тасдиқланиши лозим.

19. Ҳар битта ташкилот ёки алоҳида ишлаб чиқариш хавфли ва зарарли меҳнат шароитларига эга бўлган касблар, иш ўринлари ва ҳудудларининг Санитария қоидалари ва меъёрларига мувофиқ зарарлилик ва хавфлилик синфи кўрсатилган рўйхатига, ишлаб чиқариш омилларининг зарарлилик ва хавфлилик кўрсаткичлари, меҳнат жараёнининг оғирлик кўрсаткичлари бўйича меҳнат шароитларининг амалдаги гигиеник таснифига эга бўлиши лозим.

20. Иш ҳудудига ёки атроф муҳитга зарарли моддаларни буг, газ, чанг кўринишида ажратиши мумкин бўлган технологиялардан фойдаланишда уларнинг кимёвий ва микробиологик таркиби ГОСТ 12.1.005-88 «Иш ҳудудининг ҳавоси. Умумий санитария-гигиеник талаблар»га мувофиқ бўлиши лозим.

21. Ташкилот ҳудуди ва хоналар иш жойларидаги товушнинг босим даражаси ва товуш баландлиги рухсат этилган кўрсаткичлардан ошмаслиги лозим.

22. Ташкилот ходимлари иш жойларидаги меҳнат шароитларининг аҳволи ва муҳофаза қилиниши, бунда лозим бўлган шахсий химоя воситалари, имтиёзлар ва товон пуллари тўғрисида ахборот талаб қилиш ҳуқуқига эгадирлар, маъмурият эса уларга бундай ахборотни бериши шарт.

4-§. Ўта хавфли касблар ва ишлар рўйхати

23. Ҳар бир ташкилот ўта хавфли шароитда бажариладиган ишлар рўйхатига эга бўлиши лозим. Бундай ишларга хавфли моддалар билан ишлаш, баландликдаги ишлар, сиғимлар, қозонлар, юк кўтариш механизмлари, электр ускуналарига хизмат кўрсатиш ва бошқалар киради.

24. Ўта хавфли ишларга хизмат кўрсатиш ишлари билан шуғулланиш фақат белгиланган тартибда тасдиқланган, махсус ўқитилганлиги тўғрисидаги гувоҳномаларга эга бўлган шахсларга рухсат этилиши лозим.

25. Барча ишчилар ўта хавфли ишларни бажариш топшириғини олишдан олдин, меҳнат муҳофазаси бўйича йўл-йўриқ олиш ва ишларни бажаришда хавфсизлик усулларини ўзлаштириши шарт.

26. Ўта хавфли ишларни бажариш, фақат белгиланган тартибга мувофиқ масъул ходим қўл қўйиб, расмийлаштирилган махсус наряд-рухсатнома мавжудлигида амалга оширилади.

27. Ташкилот (цех) маъмурияти ёки иш берувчи хавфлилик даражаси юқори бўлган ишларни режалаштиришда, ташкиллаштиришда ва уларга

нисбатан белгиланган талабларга мувофиқ ҳолда амалга ошириш учун тўлиқ жавобгар ҳисобланади.

28. Электр ускуналарда бажариладиган ишлар хавфсизлигини таъминловчи чора-тадбирлар Истеъмолчиларнинг электр қурилмаларидан фойдаланишда техника хавфсизлиги қоидаларига (рўйхат рақами 1400, 2004 йил 20 август) мувофиқ бажарилади.

5-§. Ишловчиларни ҳимоя қилиш воситаларини қўллаш

29. Ишловчиларни зарарли ва хавфли ишлаб чиқариш муҳити омилларидан ҳимоя қилиш, тегишли стандартлар ва меъёрлар талабларига мос жамоавий ва шахсий ҳимоя воситаларидан фойдаланиш орқали таъминланиши лозим.

30. Жамоавий ҳимоя қилиш воситалари жумласига қуйидагилар киради: ишлаб чиқариш хоналари ва иш жойларининг ҳаво муҳитини нормаллаштириш воситалари (шамоллатиш ва ҳаво тозалаш, иситиш, ҳаво ҳароратини, намлигини бир хил меъёردа сақлаш ва бошқалар);

ишлаб чиқариш хоналари ва иш жойларининг ёруғлигини нормаллаштириш воситалари (ёритиш асбоблари, ёруғлик ўринлари, ёруғликдан ҳимоя қилиш мосламалари ва бошқалар);

шовқин, тебранма, электр токи уриши, статик ток ва ускуналар юзасининг юкори даражадаги ҳароратдан ҳимоя қилиш воситалари;

механик ва кимёвий омилларнинг таъсиридан ҳимоя қилиш воситалари.

31. Жамоавий ҳимоя воситалари (вентиляция, аспирация, ерга улаш, маҳаллий сўргичлар ва бошқалар) зарарли ва хавфли ишлаб чиқариш муҳити омиллари хонадаги барча ишловчиларга таъсир қилганда қўлланиши шарт ва ташкилотни қуриш ёки реконструкция қилиш лойиҳаларига киритилиши лозим.

32. Жамоавий ҳимоя воситалари зарарли ва хавфли омилларни рухсат этилган миқдоргача камайтириш имконини бермаган ҳолларда шахсий ҳимоя воситалари қўлланиши лозим. Бундай ҳолларда шахсий ҳимоя воситаларисиз кишиларнинг иштироки ва ишлар амалга оширилиши тақиқланади.

33. Иш берувчи Кимё ишлаб чиқариши ходимлари учун махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа якка тартибда ҳимояланиш воситаларини бепул беришнинг намунавий меъёрларига (рўйхат рақами 1958, 2009 йил 14 май) мувофиқ ишчи ва хизматчиларни махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа шахсий ҳимоя воситалари билан таъминлаши лозим. Иш жойига мос махсус кийими, махсус пойабзали ва шахсий ҳимоя воситалари (ШХВ) тўплами бўлмаган шахсларни ишга қўйиш тақиқланади.

34. Шахсий фойдаланиш учун ишчилар шахсий ҳимоя воситалари билан таъминланган бўлишлари керак. Ишда қўлланиладиган махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа ШХВ рўйхати, муайян шароитлар ва бажариладиган ишлар хусусиятларини ҳисобга олиб, ҳар бир иш жойи бўйича меҳнатни муҳофаза қилиш йўриқномаларида келтирилган бўлиши керак.

35. Намуна олишда ҳимоя кўзойнаги ва қўлқопларда ишлаш лозим. Кўзни

химоялаш учун химоя кўзойнагидан, ўта хавфли вазиятларда — маскали газ-ниқобдан фойдаланилади. Кўзойнакнинг ойнаси, гардиши ва корпусини вақти-вақти билан совунли сув билан ювиш ва юшоқ салфетка билан қуруқ ҳолга келгунича артиш лозим.

36. Ташкилот ишчилари амалдаги меъёрларга биноан совун, шунингдек қўлни кислоталар таъсиридан сақловчи паста ва кремлар билан таъминла-нишлари керак.

6-§. Касбий танлов

37. Иш берувчи раҳбар ходимлар ва мутахассисларнинг меҳнат муҳо-фазаси бўйича билимларини ошириш учун, давлат назорат органлари мута-хассислари ва ваколатли ташкилотлар иштирокида машғулотлар, семинар-лар, маърузалар ва маслаҳатлар ташкил қилади.

38. Ташкилотларнинг доимий ҳаракатдаги имтиҳон комиссияси, аъзо-лари, раҳбар ходимлари ва мутахассисларининг билимлари Меҳнат муҳо-фазаси бўйича ўқишларни ташкил қилиш ва билимларни синаш тўғрисида-ги намунавий низом (рўйхат рақами 272, 1996 йил 14 август) асосида си-новдан ўтказилади.

39. Касбий танловдан сўнг ишга қабул қилинган ходимларни касбий маҳорати юқори эканлигига ишонч ҳосил қилиш мақсадида назорат ўрна-тиш, зарур бўлганда қайта йўл-йўриқдан ўтказиш лозим.

7-§. Ходимларнинг ишлаб чиқариш жараёнида иштирок этишига рухсат берувчи шароит талаблари

40. Ташкилот ходимлари ишни бажаришнинг хавфсиз усулларига ўқити-либ, олинган билимлари Меҳнат муҳофазаси бўйича ўқишларни ташкил қилиш ва билимларни синаш тўғрисидаги намунавий низомга мувофиқ си-новдан ўтказилгандан сўнг ишлаб чиқариш жараёнида иштирок этишга рухсат этилиши мумкин.

41. Ўн саккиз ёшга тўлмаган шахслар меҳнатидан фойдаланиш тақиқ-ланадиган ноқулай меҳнат шароитига эга ишлар рўйхатига (рўйхат рақами 1990, 2009 йил 29 июль) мувофиқ 18 ёшга тўлмаган шахслар зарарли ва ноқулай меҳнат шароитига эга ишларга қабул қилинмаслиги лозим.

42. Аёллар меҳнатидан фойдаланиш қисман ёки тўлиқ тақиқланган ноқулай меҳнат шароитига эга ишлар рўйхатига (рўйхат рақами 865, 2000 йил 5 январь) мувофиқ аёллар зарарли ва ноқулай меҳнат шароитига эга иш-ларга қабул қилинмаслиги лозим.

43. Меҳнат муҳофазаси бўйича тадбирларни амалга ошириш учун иш бажарувчи, шунингдек алоҳида цех усталари масъул ижрочилари ҳисобла-нади. Уларга топширилган объектлар доирасида қуйидагиларни бажаради-лар:

хар бир иш жойида хавфсизлик техникаси бўйича дастлабки йўл-йўриқ

бериш, хавфсиз меҳнат усуллари бўйича кундалик назоратни олиб бориш ва ходимни ўқитиш;

ходимларни махсус кийим, махсус пойабзал ва бошқа шахсий ҳимоя воситалари билан таъминлаш ва улардан тўғри фойдаланишни назорат қилиш;

зинапоя, ўтиш йўллари ва ариқларни иш жойи тўсиқларини яроқлилик ҳолатига жавоб беришини уларнинг ўз вақтида таъмирланишини, ходимларни хавфсизлик техникаси қоидаларига риоя этишини, иш жойлари, йўлаклар ва ҳаракат йўлларининг ёритилганлиги даражасини назорат қилиш;

хавфли иш жойларини хавфсиз меҳнат усуллари бўйича огоҳлантирувчи ёзувлар, плакатлар ва йўриқномалар билан таъминлаш, бахтсиз ҳодисаларнинг олдини олиш бўйича тадбирлар ишлаб чиқишда қатнашиш, ишлаб чиқаришда юз берган бахтсиз ҳодисаларни текширишда қатнашиш;

44. Иш устаси иш жойида йўл-йўриқдан ўтмаган, махсус кийими, махсус пойабзали ва бошқа шахсий ҳимоя воситалари бўлмаган шахсларни ишга қўймаслиги керак.

45. Хавфсизлик техникаси бўйича оширилган талаблар:

ходимларнинг бункерларда, қуритиш барабанларида, қудуқлар, аралаштиргичлар, чанг камералари, қориштиргичлар, силослашда, филтрларда, мазут сақлаш учун резервуарларда ва тоннелли, ковакли ва иссиқлик ишлаб чиқарувчи вертикалли камераларда ва бошқа ёпиқ сифимларда бўлиши билан боғлиқ бўлган тайёрлов, тозалов ва таъмирлов ишларни;

ишлаб чиқариш асбоб-ускуналарини йиғиш, қисмларга ажратиш, ўрта ва капитал таъмирлаш билан боғлиқ бўлган ишларни;

бинолар, иншоотлар ва ишлаб чиқариш асбоб-ускуналари, конструкция қисмларини баландликда вақтинчалик ҳавозаларда бажарилиши лозим бўлган ишларни бажаришнинг хавфсиз усуллари бўйича йўл-йўриқ бермасдан ва масъул шахс томонидан тасдиқланган махсус расмийлаштирилган наряд-рухсатномасиз амалга ошириш ман этилади.

46. Иш ишлаб чиқарувчининг тайинланиши тўғрисидаги масалани муайян ишнинг тури, мураккаблиги, ҳажми ва хавфсизлик даражасига қараб масъул иш раҳбари ҳал қилади. Муҳандис-техник ходимлар, иш усталари, бригадирлар ёки топширилган ишни хавфсиз бажарилиш технологиясини, услубини ва усулларини билувчи малакали ишчилар иш ишлаб чиқарувчи сифатида тайинланишлари мумкин.

47. Масъул раҳбар ва иш ишлаб чиқарувчи вазифаларини бир шахс томонидан бирга қўшиб олиб бориши тақиқланади.

48. Наряд-рухсатнома бўйича иш ишлаб чиқарувчини қўшиб, таркибида икки кишидан кам бўлмаган бригада бажариши керак.

8-§. Ходимларнинг саломатлигини назорат қилиш

49. Ташкилот маъмурияти (ёки иш берувчи) касаба уюшмаси қўмитаси ва ваколатли соғлиқни сақлаш органлари билан биргаликда ҳар йили даврий тиббий кўриқдан ўтиши лозим бўлган ходимларнинг рўйхатини тузиши ҳамда ходимларнинг кўриқка келишини таъминлаши лозим.

50. Ташкилотларда ходимларнинг соғлиғини назорат қилиш «Ходимларни ишга киришдан олдин дастлабки ва даврий тиббий кўриклардан ўтказиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида»ги буйруқ (рўйхат рақами 937, 2000 йил 23 июнь) асосида амалга оширилиши лозим.

51. Тиббий кўрикдан ўтишдан ёки тиббий комиссияларнинг текширувлар натижасида берган тавсияларини бажаришдан бўйин товлаган ходимларни маъмурият ишга қўймасликка ҳақлидир.

52. Соғлиғи ҳолатига кўра енгилроқ ёки ноқулай ишлаб чиқариш омилларининг таъсиридан ҳоли бўлган ишга ўтказишга муҳтож ходимларни иш берувчи, уларнинг розилиги билан, тиббий ҳулосага мувофиқ вақтинча ёки муддатини чекламай, ана шундай ишларга ўтказиши шарт.

53. Тиббий кўриклар ташкилотнинг тиббий-санитария қисмлари ва поликлиникалари, улар мавжуд бўлмаган ҳолда даволаш-профилактика муассасаси томонидан ўтказилиши лозим. Тиббий кўриклар даволаш-соғломлаштириш тадбирлари белгиланган текшириш далолатномаси билан яқунланиши лозим.

54. Ташкилот маъмурияти (ёки иш берувчи) ва касаба уюшмаси кўмитаси тиббий кўрик далолатномаси билан танишиб чиқиши, иш берувчи эса далолатномада кўзда тутилган барча тадбирлар ва кўрсатмаларни бажариши лозим.

55. Даврий тиббий кўриклар ўз вақтида, сифатли ўтказилиши ва уларнинг натижаларига кўра тавсиялар бажарилиши учун жавобгарлик ташкилотнинг маъмурияти зиммасига юкланади.

56. Ходимларни соғлиғи туфайли уларга рухсат этилмаган ишларда ишлатиш тақиқланади.

9-§. Бино ва иншоотларга бўлган хавфсизлик талаблари

57. Ишлаб чиқариш бинолари, иншоотлари, ускуналари, технологик жараёнлари ишловчининг соғлиғи ва меҳнатини ҳимоялаш талабларига жавоб бериши керак ва ҚМҚ 2.09.02-85 «Ишлаб чиқариш бинолари» талабларига мувофиқ бўлиши лозим.

58. Ташкилотда транспорт воситаларини ва пиёдаларни ташкилот ҳудудида ҳаракатланиш чизмаси ишлаб чиқилган ва тасдиқланган бўлиши керак.

59. Транспорт воситалари ва ташкилот ҳудудида пиёдаларнинг ҳаракати чизмаси ташкилотга кириш ва чиқиш, ҳамда иш участкалари ва цехларнинг кўринарли жойларига осиб қўйилиши керак.

60. Ўтиш, чиқиш йўллари, коридор ва тамбур, нарвонлар, турли предметлар, асбоб-ускуналар билан тўсиб қўйилишига рухсат этилмайди. Эвакуацияга чиқиш йўлларининг барча эшиклари бинодан чиқиш йўналиши бўйича осон очилиши керак.

61. Поллар текис, ёриқларсиз, тешиқларсиз ва қавариқ жойлари бўлмаслиги, ҚМҚ 2.03.13 «Поллар» талабларига биноан бажарилган бўлиши ке-

рак. Полларни таъмирлашда поллар қандай материаллардан тайёрланган бўлса, худди шу материалларни қўллаш зарур.

62. Портлаш хавфи бўлган ва портлаш хавфи бўлмаган хоналар орасидаги ички деворлар газларни ўтказиб юбормайдиган қилиб қурилган бўлиши керак. Деворларнинг сувоғи ва чокларнинг уланиш ҳолатига жиддий эътибор қаратиш ва улар бузилганда шикастланган жойларини тезда тузатиш керак.

63. Бир ходимга ишлаб чиқариш хоналари ҳажми 15м³ дан, майдони 4,5м² дан кам бўлмаслиги лозим.

64. Эвакуацияга чиқиш йўлларининг сони, уларнинг жойланиши ҚМҚ 2.09.02-85 «Ишлаб чиқариш бинолари» ва ШНК 2.01.02-97 «Бино ва иншоотларнинг ёнғин хавфсизлиги» талабларига мувофиқ бажарилади.

65. Бошқариш пультлари — зарарли ва портлаш хавфи бўлган буғ, газ ва чанглар ажралиб чиқадиган, шунингдек юқори вибрацияга эга бўлган технологик асбоб-ускуналар ўрнатилган ишлаб чиқариш хоналарида жойлаштирилиши тақиқланади.

66. Хом ашё ва тайёр маҳсулот транспорт қилинадиган девордаги очик тешиклар ёнғин, хавфли ва зарарли ишлаб чиқариш омилларини тарқалишига йўл қўймайдиган мослама ва қурилмалар билан жиҳозланган бўлиши лозим.

67. Очик майдончалар, қаватларнинг периметри бўйича ўрнатилган тўсиқлар, ён деворлар соз ҳолатда сақланиши зарур, уларнинг шикастланиши ҳолларида тезда таъмирланиши лозим.

10-§. Ташкилотда иморат, иншоот, хоналар, иш жойлари муҳандислик ускуналарига кирувчи вентиляция, иситиш, ҳаво алмашинуви, сув таъминоти, қувурлар, энергия жиҳозланиши ва ёритилганликка қўйилган талаблар

68. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш хоналарини иситиш, вентиляциялаш ва кондициялаш ҚМҚ 2.04.05-97 «Иситиш, вентиляциялаш ва кондициялаш» талабларига мос бўлиши лозим.

69. Бино ва иншоотларнинг ишлаб чиқариш хоналарини вентиляциялаш, иситиш ва ҳавосини кондициялаш ишчи худуд ҳавосида меъёрланган метеорологик шароитларни (ҳарорат, нисбий намлик ва ҳавонинг ҳаракатланиш тезлиги), шунингдек, ҳавода зарарли моддалар миқдорини ГОСТ 12.1.005-88 «Ишчи худудининг ҳавоси. Умумий санитария-гигиеник талаблар» ва СанҚваМ 0046-95 «Гигиеник меъёрлар. Ишчи худуди ҳавосидаги зарарли моддаларнинг чегаравий рухсат этилган энг кўп миқдори» талабларига мувофиқ таъминланиши лозим.

70. Вентиляция қурилмаларини монтаж қилиш тугаганидан кейин, улар ростланиши ва санитария-гигиеник самарадорлигига синовдан ўтказилиши, сўнгра фойдаланишга топширилиши лозим. Вентиляция тизимлари самарадорлигини инструментал текшируви йилда камида бир марта ўтказилиши,

шунингдек вентиляция тизимининг ҳар бир капитал таъмири ва реконструкциясидан кейин ўтказилиши зарур.

71. Технологик жараёнларни бошқариш хоналарида асаб-ҳиссиёт кучайиши билан боғлиқ операторлик ишларини бажаришда, йилнинг иссиқ вақтларида қуйидаги оптимал меъёрларга риоя этилиши керак: ҳаво ҳарорати 23°C — 25°C, ҳавонинг нисбий намлиги 40 — 60% ва ҳаво ҳаракатининг тезлиги 0,3 м/с риоя этилиши керак. Оптимал меъёрларга риоя этилиши зарур бўлган ишлаб чиқариш хоналарининг рўйхати тармоқ ҳужжатларида белгиланади.

72. Том, ички девор ва тўсиқларнинг кесишадиган жойларидаги иситиш қувурларини ёнмайдиган материаллардан тайёрланган гильзалар ичидан ўтказиш лозим; гильза четлари девор, тўсиқлар ва шифт юзалари билан бир сатҳда, аммо тоза пол юзасидан 30 мм баландликда бўлиши керак.

73. Маҳаллий ҳаво сўрма вентиляциянинг ҳаво узатгичларини ушбу бўлинманинг умумалмашинаув сўрма вентиляция тизимига улашга рухсат этилади.

74. Технологик асбоб-ускуналар билан блокировка қилинмаган маҳаллий ҳаво сўрма вентиляция қурилмаларини технологик асбоб-ускуналарни ишлатишни бошлашдан 3 — 5 дақиқа олдин ишга тушириш ва иш тугашидан 3 — 5 дақиқа ўтгандан кейин ўчириш керак.

75. Ҳаво келадиган ва умумалмашинаув вентиляция тизими қурилмаларини цехда (участка, лаборатория) иш бошланишидан 10 — 15 дақиқа олдин ёқиш зарур, бунда аввал сўрма ҳаво вентиляцияси, сўнгра ҳаво келувчи вентиляция қурилмалари ишга туширилади. Ҳаво берувчи-сўрма қурилмаларни иш тугаганидан сўнг 10 — 12 дақиқадан кейин ўчириш керак. Аввал ҳаво берувчи, сўнгра ҳаво сўрувчи қурилма ўчирилади.

76. Сменани қабул қилишдан олдин авария вентиляцияси тизимининг созлигини ташқи кўрикдан ўтказиш ва уни қисқа вақтга ишга тушириш билан ишонч ҳосил қилиш зарур.

77. Зарарли газлар ва чанглар чиқиши мумкин бўлган жойлар маҳаллий сўриш мосламасига, қопламаларга эга бўлиши ва атмосферага ташлашдан олдин зарарли газ ва чангларни санитария меъёрларигача дастлабки тозалаш тизими билан жиҳозланган бўлиши керак.

78. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш бинолари ва иншоотларининг сув таъминоти ва канализацияси ҚМҚ 2.04.01-98 «Биноларнинг ички сув қузури ва канализацияси», ҚМҚ 2.04.02-97 «Сув таъминоти. Ташқи тармоқлар ва иншоотлар», ГОСТ 12.3.006-75 «Сув қувурлари ва канализация иншоотлари ва тармоқларидан фойдаланиш. Умумий хавфсизлик талаблари»га мувофиқ бажарилиши лозим.

79. Хўжалик-ичимлик эҳтиёжлари учун фойдаланиладиган сув сифати O'zDSt 950-2000 «Ичимлик суви. Сифатга гигиеник талаб ва назорати» талабларини қондириши керак. Ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун бериладиган сувнинг сифати технологик талабларга мос бўлиши лозим.

80. Ичимлик фавворачалари ёки газланган сув билан таъминловчи

қурилмалар иш жойларидан 75 м дан узоқ бўлмаган биноларда ўрнатилиши лозим. Ичиш учун хом сувдан фойдаланишни фақат санитария назорати идораларининг рухсати билангина йўл қўйилади.

81. Техник сув тармоғи кранларида, бу сувлардан хўжалик-ичимлик эҳтиёжлари учун фойдаланишини тақиқлайдиган ёзувлар бўлиши керак.

82. Саноат канализацияси оқимларнинг туриб қолмасдан меъёрий ва мунтазам оқишини таъминлаши лозим.

83. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролақлар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариши ҳудудларини, ишлаб чиқариш, маъмурий ва маиший хоналарини, шунингдек, иш жойларини ёритиш ҚМҚ 2.01.05-98 «Табиий ва сунъий ёритиш» талабларига мос бўлиши керак.

84. Хизмат кўрсатувчи ходимлар доимо бўладиган ишлаб чиқариш бўлинмалари ва участкалари ишчи ва авария ҳолатида ёритиш чироқлари билан таъминланиши ва мустақил таъминот манбаларига уланиши лозим.

85. Ишлаб чиқариш хоналарида умумий ёритиш портлашдан ҳимояланган ижродаги чирок, узгич ва розеткалар билан амалга оширилиши зарур.

86. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролақлар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришининг электр симлари ва электр қурилмалари, электр тармоқларини монтаж қилиш ва фойдаланишда Истеъмолчиларнинг электр қурилмаларидан техник фойдаланиш қоидалари (рўйхат рақами 1383, 2004 йил 9 июль) ва Истеъмолчиларнинг электр қурилмаларидан фойдаланишда техника хавфсизлиги қоидалари (рўйхат рақами 1400, 2004 йил 20 август) белгиланган хавфсизлик талабларига қатъий риоя қилиниши лозим.

87. Эксплуатация жараёнида электр ёритиш қурилмалари даврий кўриқдан ўтказилиши ва журналга кўриқ натижаларини киритиш керак. Барча электр ёритиш қурилмаларига паспорт тўлдирилиши лозим.

88. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролақлар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш хоналарида чўгланма лампали маҳаллий стационар ёритиш чироқларини таъминлаш учун 36 В дан ортиқ бўлмаган кучланиш қўлланилиши лозим.

89. Тегишли ижродаги кўчма чироқларни улаш учун 12 В кучланишдаги контактлари ерга уланган штепсел розеткалар тармоқлари бўлиши зарур.

90. Кўчма чироқларни улаш учун штепсел розеткалари тармоғининг таъминоти электр ёритиш тармоқларига уланган стационар трансформаторлардан амалга оширилиши лозим.

91. Ҳар йили ташкилотда ишчи юзаларнинг ёритилганлиги юзасидан текширув ўтказилиши ва бунда далолатномалар тузилиши ва ўлчов натижалари ташкилот, цехнинг санитария-техник ҳолати паспортига киритилиши лозим.

92. Ишлар бажариладиган хоналарда аралаш ёритиш тизимларини қўллаш лозим.

93. Бир хонада ишчи ва ёрдамчи ҳудудлар бўлган вақтда, ишчи ҳудудларида маҳаллий умумий ёритишни ва ёрдамчи ҳудудларда, кам интенсивликка эга ёритишни, уларни VIIIа разрядга киритган ҳолда кўзда тутиш лозим.

94. Аралаш ёритиш тизимида умумий ёритиш ёритгичлар яратадиган ёритилганликнинг ишчи юзаси, маҳаллий ёритиш учун қўлланиладиган ёруғлик манбаларида аралаш ёритиш учун камида 10 % меъёрланадиган ёритишни ташкил этиш шарт. Бунда ёритилганлик разрядли лампаларда камида 200 люкс, чўғланиш лампаларида эса камида 75 люкс бўлиши шарт.

95. Аралаш ёритиш тизимида умумий ёритишдан ёритилганликни разрядли лампаларда 500 люкс дан ортиқ ва чўғланиш лампаларида 150 люкс дан ортиқ бўлишини яратишга фақат асослангандагина рухсат этилади.

11-§. Маиший хоналарга, уларнинг сонига, ҳолатига ва жойлашишига қўйиладиган талаблар

96. Санитария-маиший хоналар таркибига: кийим алмаштириш, ювиниш, чўмилиш, аёлларни шахсий гигиена, чекувчилар, ишловчиларни исиниш, дам олиш, қуритиш, иш кийимини чангсизлаштириш ва ёғсизлантириш, кир ювиш хоналари киради ва улар ҚМҚ 2.09.04-98 «Ташкилотнинг маъмурий ва маиший бинолари» талабларига жавоб бериши лозим.

97. Овқат истеъмол қилиш учун махсус бинолар жихозланади. Сувни фақат ичимлик фаввораларидан ёки газланган сув автоматидан ичишга рухсат этилади.

98. Ишлаб чиқариш биноларининг иш жойларидан ҳожатхона, чекиш жойлари, исиниш хонаси, душхона, ичимлик суви таъминоти мосламаларига бундан бўлган масофа 75 м дан кўп бўлмаслиги, ишлаб чиқариш майдончаларидаги иш жойларидан 150 м дан кўп бўлмаслиги лозим.

99. Кийим ечиш хонаси, душхона ва душхона олди хонаси, ювиниш хонаси, ҳожатхона, махсус кийимнинг чангини кетказиш, қуритиш учун хоналарнинг деворлари ва тўсиқлари, ювиш воситаларини қўллаб, иссиқ сув билан ювиш мумкин бўладиган материаллардан қилинган, баландлиги камида 2 м бўлиши лозим.

100. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариладиган ва сақланадиган ишлаб чиқариш хоналарида кўзни ювиш учун фавворачалар, терини ювиш учун босими катта бўлган душлар, шунингдек цех дори қутичаси кўзда тутилган бўлиши лозим.

101. Ҳар бир сменадан кейин ишчилар душ қабул қилиши лозим.

12-§. Меҳнат ва дам олиш юзасидан талаблар

102. Ташкилотларда ходимларнинг иш вақти, дам олиш вақти, шунингдек қисқартирилган иш вақти Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сонли қарори билан тасдиқланган Меҳнат шароити ўта зарарли ва ўта оғир ишларда банд бўлган ходимлар учун иш вақтининг чекланган муддатининг талаблари инобатга олинган ҳолда, корхоналарнинг ички меҳнат қоидалари асосида белгиланади.

III. Ишлаб чиқариш (технологик) жараёнларига қўйиладиган талаблар

1-§. Технологик ҳужжатларда ҳисобга олиниши лозим бўлган хавфсизлик талаблари

103. Ишлаб чиқариш жараёнлари ГОСТ 12.3.002-75 «Ишлаб чиқариш жараёнлари. Умумий хавфсизлик талаблари»га мувофиқ бўлиши лозим.

104. Ишлаб чиқариш хоналари иш ҳудудидаги ҳарорат, нисбий намлик, ҳавони ҳаракатланиш тезлиги ва бошқалар ГОСТ 12.1.005-88 «Иш ҳудудининг ҳавоси. Умумий санитария-гигиеник талаблар»га мувофиқ бўлиши лозим.

105. Ноқулай омиллар таъсирига қарши ҳимоя тадбирларини тузишда самарали ҳаво алмашинуви тизимини ҚМҚ 2.04.05-97 «Иситиш, вентиляция ва кондициялаш» талабига мувофиқ ташкил қилиш назарда тутилади. Боғловчи асосни тайёрлашда, вентиляция бузиқ ёки йўқлигида жараёнларни олиб бориш тақиқланади.

106. Иш жойлари ишлаб чиқариш жараёнлари хусусиятларига мувофиқ тик туриб ва ўтириб ишлаш учун ГОСТ 12.2.032-78 «Ишларни ўтириб бажаришдаги иш жойи. Умумий эргономик талаблар» ва ГОСТ 12.2.033-78 «Ишларни тик туриб бажаришдаги иш жойи. Умумий эргономик талаблар» асосида мосламалар билан жиҳозланиши лозим.

107. Технологик жараёнларни автоматлаштириш учун мосламалар мажмуи, яъни асбоб, ростлагич, сигнализатор ва бошқа автоматлаштириш ва масофадан бошқариш воситалари қўйидагиларни таъминлаши керак:

жараёнларни бошқариш ва назорат қилиш хавфсизлигини;

суюқликлар тўкилишини олдини олишни;

дастлабки ҳолат сигнализациясини;

чегаравий қийматга етганда ёки механизмларнинг носозлигида ўчирувчи блокировкаларнинг ишлаб кетишини;

жараёнларнинг марказий бошқарилиши ва назоратини.

108. Электр токи ва статик электрдан одамни ҳимоя қилиш хавфсизлик тадбирлари ГОСТ 12.1.019-79 «Электр хавфсизлик. Умумий талаблар» ва ГОСТ 12.1.018-93 «Статик электр. Учқун хавфсизлиги. Умумий талаблар»га мувофиқ амалга оширилиши лозим.

109. Ишлаб чиқариш хоналарида шовқин ва тебраниш даражаси ГОСТ 12.1.003-04 «Шовқин. Умумий хавфсизлик талаблари» ва ГОСТ 12.1.012-90 «Тебраниш. Умумий хавфсизлик талаблари»да белгиланган миқдордан ошмаслиги лозим.

110. Технологик жараёнларни назорат қилиш тизими, автоматик, автоматлаштирилган ва масофадан бошқариш тизимлари, аварияга қарши автоматик ҳимоя тизими, шунингдек авария ҳолатларидан хабар берувчи ва алоқа тизимлари, шу жумладан асбоб-ускуналар билан бутланган тизимлар амалдаги меъёрий-техник ҳужжат, лойиҳа, регламентлар талабларига жавоб бериши ва технологик параметрларни берилган аниқликда ушлаб туриш, тех-

нологик жараёнларни ишончли ва хавфсиз олиб борилишини таъминлаши лозим.

111. Линоеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришини автоматлаштиришда — аварияли, огоҳлантирувчи ва технологик сигнализация, блокировка, шунингдек технологик параметрлар чегаравий йўл қўйилган қийматга етганда химоя чоралари ва технологик асбоб-ускуналарнинг авария ҳолатида тўхташи назарда тутилган бўлиши лозим.

112. Сақловчи клапанлар сони ва уларни ўтказиш қобилияти ГОСТ 12.2.085-82 «Босим остида ишлайдиган идишлар. Сақловчи клапанлар. Хавфсизлик талаблари»га мувофиқ ҳисоб бўйича танлаб олинган, созланган ва ростланган бўлиши лозим.

113. Анализаторларнинг ўлчов асбоблари, автоматик газоанализаторлар ва унга тегишли бошқа асбоблар портлаш хавфи бўлган хоналарда ва очиқ портлаш хавфи бўлган қурилмаларда Истеъмолчиларнинг электр қурилмаларидан фойдаланишда техника хавфсизлиги қоидалари (рўйхат рақами 1400, 2004 йил 20 август) талабларини ҳисобга олган ҳолда қулфланадиган шкафларда жойлаштирилиши керак.

114. Газоанализаторларнинг датчиги энг кам масофада газ ва буғларнинг чиқиш эҳтимоли кўп бўлган жойда ўрнатилиши, асбобларга хизмат кўрсатиш ва ростлаш қулай бўлиши лозим.

115. Чангланувчи ва тўкма материаллардан пигмент ишлаб чиқаришда, транспортировка тиқини жипс ёпиладиган транспорт воситаларида бажарилиши лозим.

116. Очиқ олов билан иситилувчи реакторларнинг ўтхоналари алоҳида хоналарда жойлашган бўлиши лозим.

117. Смола эритиш аралаштиргичлари реакторлардан ажратилган ҳолда бўлиши лозим.

118. Реакторларни иситиш учун қўлланиладиган юқори ҳароратли органик иссиқлик ташувчи қурилмалар, реактордан ва бошқа цех ускунасидан изоляция қилинган бўлиши лозим.

119. Бир томонлама хизмат кўрсатиладиган сифимлар, бир-биридан ва бинонинг чиқиб турган қисмидан 0,2 м дан кам бўлмаган масофада туриши керак.

120. Айланувчи печлар ва қуритувчиларнинг баланд таянчлари, хизмат кўрсатиш майдонлари билан таъминланиб, таянчнинг тепасидан 300 мм дан ошмаган масофада жойлашган бўлиши лозим.

121. Линоеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ёнғин ва портлашга хавфли пигмент ишлаб чиқаришда, ҳаво иситиш ва вентиляция тизимида ҳавонинг рециркуляциясига рухсат этилмайди.

122. Милори ишлаб чиқаришда қуриштириш бўлими ва майдалаш-ўраш бўлимлари газоанализатор импульсидан ишга автоматик уланувчи авария вентиляцияси билан жиҳозланган бўлиши лозим.

123. Чангланувчи маҳсулотларни тўқиш ва траспортировка қилиниш жойлари зичланган ва ёпинғичлар билан таъминланиб аспирацияловчи вентиляция қурилмасига уланган бўлиши лозим. Маҳаллий сўриш аспирация қувурларининг воронкаларидаги ҳавонинг тезлиги 2 м/с дан ошмаслиги лозим.

124. Тайёр маҳсулотни идишларга (қоплар, барабанлар, флягалар, контейнерлар ва бошқаларга) жойлаштирувчи аппаратлар аспирация тизимига уланган, ёпинғичларда жойланиши лозим.

125. Коллоксилин ва унинг асосида олинадиган, қуруқ вальцовка қилинган паста, нитролак ва нитроэмаль ишлаб чиқариш цехларининг хоналарида сақланиши ман этилади.

2-§. Ёнғин ва портлаш хавфсизлиги талаблари

126. Эвакуацияга чиқиш йўлларининг сони, уларнинг жойланиши ҚМҚ 2.09.02-85 «Ишлаб чиқариш бинолари» ва ШНҚ 2.01.02-04 «Бинолар ва иншоотларни ёнғин хавфсизлиги» талаблари бўйича энг узоқ иш жойларидан уларгача бўлган масофага, шунингдек энг кўп сонли сменадаги ишловчиларнинг сонига боғлиқ ҳолда аниқланади.

127. Энг узоқ иш жойидан энг яқин эвакуацияга чиқиш йўлигача рухсат этилган масофа хонанинг оловга чидамлилиги тоифаси ва ҳажмидан, ҳамда бу чиқиш йўли орқали эвакуация қилинаётган одамлар оқимининг зичлигидан келиб чиққан ҳолда белгиланади.

128. Ёнғин ўчиришнинг бирламчи воситалари соз ҳолатда сақланиши ва қулай жойларга ўрнатилган бўлиши керак. Ёнғин ўчириш анжомлари ва асбобларидан хўжалик ва ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун фойдаланиш тақиқланади.

129. Ишлаб чиқаришнинг ҳар бир бўлинмасида барча ишловчилар танишиши зарур бўлган, ёнғинга қарши анжомлар жойлашган схема осиб кўйилиши лозим.

130. Чекиш учун «Чекиш учун жой» деган ёзуви бўлган махсус жой ажратилган ва бунда ахлат челаги ва сувли бочкалар ўрнатилган бўлиши керак.

131. Чекиш, ахлат ва ишлаб чиқариш чиқиндиларини ёқишни тақиқлаш тўғрисидаги огоҳлантирувчи ёзувлар кўринадиган жойларда бўлиши лозим.

132. Ишлаб чиқариш ходими қуйидагиларга мажбур:

ёнғин ўчириш режими қоидаларини билиш ва бажариш ҳамда қўлланиладиган муҳитнинг ёнғин ва портлаш хавфини захарли хусусиятини билиш;

ёнғин ўчириш воситаларини жойлашган жойини билиш, уларнинг мавжудлиги ва созлигини кузатиш, улардан фойдаланишни билиш.

133. Печлар ўтхонаси алангасининг машғаласи ўчган ҳолларда, ёқилғи берилиши автоматик тарзда тўхтатиладиган ҳолда жиҳозланган бўлиши лозим.

134. Печларни носоз ёнғин ўчириш тизими ва акс этган буғ пардаси билан ишлатиш тақиқланади. Печда ёнғин юз берган ҳолларда, ёнғинни ўчиришга киришиш ҳамда ёнғин хавфсизлиги бўлимини чақириш зарур.

135. Электр ускуналар ёна бошлаганда, уни тезда токсизлантириш зарур. Ёниш манбаини ўчириш учун қуруқ кум ёки карбон кислотали ёнғин ўчиргичларни қўллаш лозим.

136. Ишлаб чиқариш хоналарида ёнғин содир бўлганда хонадаги вентиляция тизимларини ўчириш ҳамда Ҳарбийлаштирилган ёнғин ўчириш қисмига хабар берган ҳолда ёнғинни ўчириш ишларини олиб бориш лозим.

137. Содир бўлган барча ёнғинлар тўғрисида ташкилот раҳбарига тезда хабар бериш зарур.

138. Йўл ва ўтиш йўлларининг алоҳида участкасини, фақат ёнғин хавфсизлиги бўлими билан дастлаб келишилгандан кейин ёпиш рухсат этилади. Ёнғин ўчириш анжомлари, ёнғин ўчириш гидрантлари ва сув хавзаларига бориш ва ўтиш йўллари ҳар доим бўш бўлиши керак.

139. Ёнғин ўчириш гидрантларида тунги вақтда ёритиладиган ва уларнинг жойлашган жойини тезда аниқлашга имкон берадиган ёзувлар — кўрсаткичлар осиб қўйилган бўлиши лозим.

140. Портлаш хавфи бўлган ва портлаш хавфи бўлмаган хоналар орасидаги ички деворлар газларни ўтказиб юбормайдиган қилиб урилган бўлиши лозим.

141. Бошқариш пульталари — зарарли ва портлаш хавфи бўлган буғ, газ ва чанглар ажралиб, шунингдек юқори вибрацияга эга бўлган технологик асбоб-ускуналар ўрнатилган ишлаб чиқариш хоналарида жойлаштирилиши мумкин эмас.

142. Вақтинчалик газланган ҳудудлар тўсиб қўйилган бўлиши керак. Тўсиқларда «Газланган» огоҳлантирувчи ёзув осиб қўйилади, зарур бўлганда постлар қўйилиши лозим.

143. Ёнғинга қарши эшик, сув парда, тўсик, шиберлар, ёнғинга қарши девор ва бино ва иншоот томларига ўрнатилган тутунга қарши мосламалар доимо соз ҳолатда бўлиши лозим.

144. Хом ашё ва тайёр маҳсулот ўтказиладиган девордаги очиқ тешиклар ёнғин, хавфли ва зарарли ишлаб чиқариш омилларини тарқалишига йўл қўймайдиган мослама ва воситалар билан жиҳозланган бўлиши лозим.

145. Ишлаб чиқариш ва ёрдамчи бинолар ва омборхоналарнинг ёнадиган конструкцияларига оловдан ҳимоялайдиган таркибли модда билан ишлов берилган, улар оловдан ҳимоялайдиган бўёқ ёки суркаладиган материаллар билан ҳимояланган бўлиши лозим.

146. Агрессив суюқликларнинг қуйиш-тўкиш иншоотлари жойлашган майдончалар тўкилган суюқликни тўсиқларсиз оқиб кетиши мумкинлигини таъминлайдиган силлиқ юзаларга эга бўлиши керак. Нотекисликлар, ўйиқлар, ўралар тезда бартараф этилиши лозим.

3-§. Ходимлар ҳимоясини ва ишлаб чиқариш ускуналари автоматик ўчишини таъминловчи назорат ва технологик жараёнларни бошқариш тизимлари

147. Портлаш жиҳатидан хавфли технологик жараёнлар учун технологик ускуналарда аварияга қарши ҳимоя тизимлари назарда тутилади.

148. Аварияга қарши ҳимоя тизимлари технологик жараённи бошқаришнинг умумий тизимига уланган ҳолда бўлади.

149. Аварияларни олдини олиш мақсадида технологик тизимларда аварияга қарши қурилмаларни, жумладан қулфлаш, қулфлаш-тартибга солиш темирини, клапанларни, ажратувчи ва бошқа ўчирувчи қурилмаларни ҳамда босим қиймати ошиб кетишига қарши сақловчи қурилмаларини қўллаш тавсия қилинади.

150. Технологик жараённи олиб бориш хавфсизлиги аниқ бир параметрлар (харорат, босим, намлик ва бошқалар) билан белгиланадиган барча аппаратларда (сигнал берувчи асбоблар, ростловчи асбоблар, ўзиёзар асбоблар ва кўрсатувчи асбоблар) ўрнатилган бўлиши лозим.

151. Мехнат шароитлари хавфсизлигини таъминлаш ва технологик жараённинг физикавий-кимёвий параметрларини назорат қилиш учун, ишлаб чиқаришлар назорат-ўлчов асбоблари, авария, огоҳлантирув ва технологик сигнализациялари билан таъминланган бўлиши лозим.

152. Аппаратлар ичидаги токсик тез ўт оладиган ва ўювчи суюқликларнинг сатҳини ўлчаш ишлари сатҳ ўлчачигч ёрдамида амалга оширилиши лозим.

153. Ташкилот ва цех раҳбарияти қонун ҳужжатларига мувофиқ, зарарли иш шароитларини бартараф этиш, бахтсиз ҳодисаларни олдини олиш ва иш жойларини тегишли санитария-гигиена ҳолатда сақланишини таъминлаш бўйича зарурий чораларни кўриши шарт.

4-§. Зарарли ва хавфли ишлаб чиқариш омиллари юзага келганлиги ҳақида ўз вақтида хабар бериш усуллари

154. Ёнувчи газлар ажралиб чиқиши эҳтимоли бўлган ишлаб чиқариш хоналарида ҳаво таркибида газларнинг портлаш жиҳатидан хавфли даражалари мавжудлигини назорат қилиш учун (газларнинг ажралиш эҳтимоли юқори бўлган жойларда) автоматик сигнализаторлар ўрнатилган бўлиши лозим. Сигнализаторлар авария вентиляциясига уланган бўлиши зарур.

155. Ёнувчи газлар ва буғларининг портлаш жиҳатидан хавфли даражалари ҳақида дарак берувчи сигнализация тизимлари (чироқли ва товушли) сигналлаштирилган бўлиши лозим.

156. Авария ёки бошқа носозликлар аниқланган ҳолда, авария вазияти масъул шахслар томонидан баҳоланиши, шунингдек, цехда авария ҳолати эълон қилиниши ҳамда бу тўғрисида Ташкилотнинг раҳбари хабардор қилиниши лозим.

5-§. Махсус талаблар

157. Химик моддалар билан ишлар ташкиллаштириш учун амалдаги меъёрий ҳужжатлар хавфсизлик талабларига мувофиқ бўлиши лозим.

158. Бир ишлаб чиқариш хонасида ҳар хил зарарли моддалар билан ишловчи ишлаб чиқариш участкалари жойлашганда, ишлаб чиқариш хоналарига зарарли моддаларни тарқалиб кетмаслик чоралари назарда тутилиши лозим.

159. Полларни қопловчи материаллар химиявий таъсирга чидамли ва зарарли моддаларнинг сорбциясига йўл қўймаслиги лозим.

160. Ҳаво алмашуви ташкил қилинганда зарарли моддалари кўп бўлган ёки портлашга хавфли газлар, буғлар ва чанги бўлган хонадаги ҳавони бошқа хоналарга чиқиб кетишини бартараф этиш учун, кейинги хоналарда ҳавонинг ортиқча босимини ушлаб туриш лозим (берилаётган ҳаво ҳажми чиқариб юборилаётганидан кўп бўлиши лозим).

161. Ишлаб чиқариш хоналари вентиляциясининг лойиҳаси энг кўп хавфли ва зарарли моддалар ажраладиган, ишларни оғирлик категориясини ҳисобга олган ҳолда, муайян ишлаб чиқариш учун ҳисобланиши лозим.

162. Умумий сўрма қурилмаларига чанг ва енгил конденсацияланадиган буғлар сўрмалари, бундан ташқари аралашганда зарарли аралашмалар ёки кимёвий бирикмаларни ҳосил қилувчи моддаларни бирлаштирилиши ман этилади.

163. Кимёвий моддалар билан иш олиб бориш хоналарида, вентиляция тизимида ва ҳаво билан иситилганда ҳавони рециркуляцияси ман этилади.

164. Иситиш-вентиляция жиҳозлари, қувурлари ва ҳаво қувурлари, агрессив муҳитли хоналарда жойлаштирилганида, бундан ташқари агрессив муҳитли ҳавони чиқариб юбориш учун мўлжалланган бўлса, зангламайдиган қилиб бажарилиши назарда тутилиши лозим.

165. Берилаётган ҳавони узатилиши асосан созланадиган ҳаво тақсимлагичлар орқали иш худудига, маҳаллий сўрмаларни ишига таъсир қилмайдиган қилиб берилиши назарда тутилиши лозим.

166. Сўрма тизимлари жойлашган хоналар, ҳар хил портлаш ва ёнғинга хавфли тоифали бир нечта хоналарга хизмат кўрсатадиган бўлса, нисбатан хавфлироқ категория бўйича ҳисоблаш лозим.

167. Қутилмаганда катта миқдорда зарарли ёки ёнувчи газлар, буғлар ёки аэрозоллар бирданига кириб қолиши мумкин ишлаб чиқариш хоналарига, авария вентиляцияси назарда тутилиши лозим.

168. Хонанинг ҳаво муҳити характерини ҳисобга олиб (ишлаб чиқариш хонасининг ҳавосида чанг, намлик, агрессив моддаларни бўлиши) ҳимояланган ёритгичлар назарда тутилиши керак (чанг-нам ўтказмайдиган, ёнғинга ва портлашга хавфсиз).

169. Авария ёритиш (хавфсизлик ва эвакуация ёритиш) ёритгичлари ишчи ёритиш тизимида боғланмаган ҳолда уланган бўлиши лозим.

170. Чанг ва енгил ёнувчи буғларнинг сўрмаларини, аралашганда зарарли

аралашма ёки кимёвий бирикмалар ҳосил бўлса, умумий сўрма қурилмасига бирлаштириш ман этилади.

171. Кимёвий моддалар билан иш олиб бориладиган хонадаги вентиляция тизимларида ва ҳаво билан иситилганда ҳаво рециркуляцияси ман этилади.

172. Иситиш-вентиляция жиҳозлари, қувурлар ва ҳаво қувурлари агрессив муҳитли хонада жойлаштирилганида, агрессив муҳитдан ҳавони чиқариётганлиги ҳисобга олиниб, уларни коррозияланмайдиган материалдан қилиниши назарда тутилиши лозим.

173. Берилаётган ҳавони асосан ишчи ҳудудга созланувчи ҳаво тақсимловчи орқали шундай узатилиши керакки, маҳаллий сўрмалар ишини бузмаслиги лозим.

174. Сўрма тизимларининг жиҳозлари учун хоналар, ёнғин портлаши ва ёнғинга хавfli ҳар хил тоифали бир нечта хоналарга хизмат кўрсатса, хавфи энг юқори тоифали деб ҳисобланиши керак.

175. Ёнғинга ва портлашга хавfli хоналарнинг электр сим ўтказилиши портлашга хавфсиз қилиб ишланган бўлиши лозим. Бу хоналарда ўчирувчи электр мослама, сақлагичлар ўрнатилиши тақиқланади.

176. Зарарли кимёвий моддалар билан иш олиб бориладиган ишлаб чиқариш хоналарида, кўзни ва терини ювиш учун авария души ва фавворалар ўрнатилган бўлиши лозим.

177. Кимёвий моддаларнинг ишчи аралашмаси иш жойига ишлатишга тайёр ҳолда берилиши лозим.

178. Кимёвий моддаларнинг ишчи аралашмаларини тайёрлаш марказлашган бўлиб, махсус хизматчилар томонидан технолог бошчилигида тайёрланади.

179. Иш жойига берилаётган кимёвий моддаларни сони бир сменадан ортиқ бўлмаслиги лозим.

6-§. Коррозиядан ҳимоялаш

180. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришининг бино ичида ва очиқ майдончаларда жойлашган барча асбоб-ускуналари, коммуникация ва металл конструкциялари лойиҳага биноан ташқи коррозиядан ҳимояланган бўлиши керак.

181. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришда атроф муҳитни агрессив таъсири даражасини баҳолаш, ер устидаги қувурларнинг ташқи юзасини, шунингдек, қурилиш конструкцияларини коррозиядан ҳимоя қилиш ҚМҚ 2.03.11-96 «Қурилиш конструкцияларини коррозиядан ҳимоялаш. Лойиҳалаш меъёрлари» ва ҚМҚ 3.04.02-97 «Қурилиш конструкцияларини коррозиядан ҳимоя қилиш. Бажарилган ишларни қабул қилиш қоидалари» талабларига мувофиқ металл ва нометалл ҳимоя қопламалар ишлатиш билан амалга оширилади.

182. Ишлаб чиқаришда агрессив муҳит таъсирига учрайдиган аппарат, коммуникация ва уларнинг бирикмалари махсус қопламалар билан ҳимояланган, коррозияга учрамайдиган материаллардан қилинган бўлиши керак.

183. Коррозия келтириб чиқарадиган шароитларда ишлайдиган аппаратуралар ҳолати устидан, даврий регламентланган кўриқдан ўтказиш ва аппарат деворлари қалинлиги ва ейилиш катталигини аниқлаш йўли билан, бош механик хизматининг махсус назорати ўрнатилиши керак. Аппаратлар ҳолатини текшириш натижалари махсус журнал ёки паспортда ёзилган бўлиши зарур.

184. Деворлар қалинлигини текшириш усули, жойи ва даврийлиги аниқ шароитларга боғлиқ ҳолда, ташкилот бош механиги хизмати томонидан белгиланади.

185. Конденсатли ҳавони сўриб оладиган вентиляторларнинг филдираги ва филофи коррозиядан сақлаш учун ҳимоя қопламаларига эга бўлиши керак.

7-§. Зарарли омиллар таъсир даражасини белгиланган санитария меъёрлари миқдоригача камайишини таъминловчи услублар ва чоралар

186. Ишлаётганларга шовқин ва тебранишнинг зарарли таъсирини бар-тараф этиш мақсадида қуйидаги чора-тадбирларни кўриш керак:

шовқин ва тебранишни ҳосил қилувчи ускунани алмаштириш имкони-ни берувчи технологик жараёнга ўзгартириш ёки шовқин ва тебранишни ютувчи тузилмаларни қўллаш;

стационар ўрнатилган машиналар ва механизмлар остидаги фундамен-та изоляцияловчи прокладкани жойлаштириш;

темир қисмларни, пластмасса деталларга ўзгартириш, хизмат кўрсатув-чи ходимлар учун шовқин тутувчи кабиналарни жиҳозлаш;

агрегатларни чиқарувчи ва сўрувчи тешигига шовқин пасайтиргичлар-ни ўрнатиш, юк кўтарувчи конструкциялар (балка, фермалар)га турли шов-қин ютувчи материаллар билан ишлов бериш;

хоналар ички сиртларини шовқин ютувчи материаллар билан қоплаш;
қўл пневматик асбобида ишлашда, олдини олиш тадбирлари сифатида, ҳимоя қўлқопларини қўллаш;

машиналарни шовқин манбаида, уни пасайтирувчи техник восита-лар;

иш жойларида товуш босими даражаси, меъёрлардан ошмайдиган тех-нологик жараёнларни қўллаш ва бошқалар;

шовқинли машиналарни масофадан бошқариш;

шахсий ҳимоя воситалари;

ташкилий тадбирлар (иш ва дам олиш рационал режимини танлаш, шовқин шароитида таъсир вақтини қисқартириш, даволаб олдини олиш ва бошқа тадбирлар).

187. Товуш даражаси 85 дБА дан юқори бўлган худудлар хавфсизлик белгилари билан кўрсатилган бўлиши лозим. Ушбу худудларда шахсий ҳимоя воситаларисиз ишлаш тақиқланади.

188. Товуш босимининг октава даражаси ҳар қандай октава чизифида 135 дБА дан юқори бўлган худудларда, қисқа вақт давомида ҳам бўлиш тақиқланади.

189. Ишловчи қўлига ўтувчи тебраниш ҳосил қилувчи асбоб, механизм ва ускуналар билан ишлашда, тебранишни кўзғатувчи ишлаб чиқариш ускунаси амалдаги меъёрий ҳужжатлар талабига мувофиқ бўлиши лозим.

190. Бажарилаётган иш тавсифига қараб, қуйидаги ҳимояловчи воситалардан фойдаланиш лозим: ҳимоя кўзойнаги ва юзни ҳимояловчи ойнали қалқон, респираторлар, газлар, шовқинга қарши қулоқ наушниги ҳамда ҳимояловчи камар, диэлектрик калиш ва ишчи шахсан ишлатувчи шикастланишнинг олдини олувчи ва ишлаб чиқариш зарарларидан ҳимоя қилувчи бошқа ҳимоя мосламалари.

IV. Ишлаб чиқариш ускуналарига қўйиладиган талаблар

1-§. Умумий талаблар

191. Ишлаб чиқариш ускуналари бутун хизмат қилиш даврида хавфсизлик талабларига ГОСТ 12.2.003-91 «Ишлаб чиқариш ускунаси. Умумий хавфсизлик талаблари»га мувофиқ жавоб бериши керак.

192. Ишлаб чиқариш ускуналари ва технологик линия жойлаштириш ва фойдаланиш ишлаб чиқарувчи-заводнинг фойдаланиш бўйича йўриқномаси талабига мувофиқ амалга оширилиши лозим.

193. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришида асбоб-ускуналарнинг умумий бутланиши (жиҳозланиши) ва жойлашиши хизмат кўрсатиш хавфсизлиги ва қулайлигини, таъмирлаш ишлари ва уларни алмаштиришни ўтказишни таъминлаши, шунингдек ишлаб чиқариш асбоб-ускуналарига санитария-гигиена талаблари ва технологик жараёнларни ташкил қилиш бўйича технологик меъёр талаблари ва санитария қоидаларини қондиришни таъминлаши керак.

194. Носоз асбоб-ускуналарда ишлашда, хизмат кўрсатишда хавфсизликни таъминлайдиган тегишли блокировкасиз, назорат-ўлчов асбобларисиз, тўсиқларсиз ишлаб чиқариш асбоб-ускуналаридан фойдаланиш тақиқланади.

195. Цех, бўлим, участканинг иш жойларида технологик чизмаси осиб қўйилган бўлиши лозим.

196. Беркитувчи мосламалар чизмада рақамланган, маҳсулотларнинг жойини ўзгартириш йўналиши чизмаси билан кўрсатилган бўлиши лозим. Чизмадаги беркитувчи мосламалар ва бошқа белгилар аппаратларга хизмат кўрсатиш ишчи йўриқномаларига мос бўлиши лозим.

197. Бино ва очик майдончаларда жойлашган линолеум учун ёпишқоқ

мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ускуналари зичланган бўлиши керак.

198. Ускуналарни ўрнатишда қўйидаги талабларга риоя этилиши зарур: одамлар доимо бўладиган жойлардаги асосий ўтиш йўллари, шунингдек бошқариш шчитларига хизмат кўрсатиш майдони бўйича кенглиги 2 м дан кам бўлмаслиги;

одамлар мунтазам ўтадиган жойларда ўтиш йўллари баландлиги (аниқликда) 2 м дан паст бўлмаслиги;

доимий иш ўринларида, шунингдек, тароқсимон бошқариш тизимларига, маҳаллий назорат-ўлчов асбоблари ва ҳоказоларга эга бўлган машиналар (компрессор, насос, ҳаво пуркагичлар ва ҳ. к.) ва аппаратларга хизмат кўрсатиш майдончаларидаги асосий ўтиш йўлларининг кенглиги 1,5 м дан кам бўлмаслиги;

айланма хизмат кўрсатиш зарур бўлганда, аппаратлар, шунингдек аппаратлар ва бино деворлари ораларидаги ўтиш йўллари 1 м дан кам бўлмаслиги;

аппарат ва асбобларни кўриқдан ўтказиш, даврий текшириш ва ростлаш учун ўтиш йўллари — 0,8 м дан кам бўлмаслиги;

алоҳида турган насослар орасидаги ўтиш йўллари — 0,8 м дан кам бўлмаслиги;

компрессорлар орасидаги ўтиш йўллари — компрессорлар олдида бошқариш шитлари жойлашган ҳолларда 1,5 — 2 м дан кам бўлмаслиги лозим.

199. Хоналарда жойлашган аппаратлар юргизувчисидан чанг чиқиш эҳтимоли бўлганида электрюрғизгич билан битта валда қилиниши ёки ёпиқ редукторлар қўлланиши лозим.

200. Ускуна тўхтаганида таъминловчи қурилмалар ва транспорт ускуналари куруқ майдалаш тегирмонлари билан боғлиқ бўлса, печлар ва қуритувчилар материаллар ва ёқилғи узатилишини тўхтатувчи автоблокировка билан жиҳозланган бўлиши лозим.

201. Ҳар хил ёқилғида ишлаётган агрегатларнинг ёниш маҳсулотларини битта боров орқали чиқариб юбориш тақиқланади.

202. Сероводородни транспортировка қилувчи тизимлар зичланган ва уларга ташқи ҳавонинг сўрилиши бартараф этилган бўлиши лозим.

203. Цинк купоросининг цинк изгариси реакторга юкланаётган пайтида люк периметри бўйича буғни узатилиши юклаш люкиннинг қопқоғи очилиши билан блокировка қилинган бўлиши лозим.

2-§. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришининг йиғичлари ва сақлагичлари

204. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ва газлар учун йиғич, резервуар, сақлагичлар томларининг қаттиқлик қирралари том устида жойлашиши лозим.

205. Суюқлик ва газлар учун сақлагич томларида назорат-ўлчов асбоблари, арматура, туйнук, шуцерлар томнинг периферияси бўйича жойлашиши ва сақлагич томидан 1,2 м пастда жойлашган махсус майдончадан хизмат кўрсатилиши керак.

206. Битта ёки бир неча сақлагичлар майдончалари икки томонлама панжарали 2 та дан кам бўлмаган нарвонга эга бўлиши лозим.

207. Суюқликлари бўлган бак, сақлагичларнинг қопқоқларида жойлашган хизмат кўрсатиш майдончалари бак (сигим), сақлагич корпусига ёки сақлагичларнинг томидаги мустаҳкамлик конструкцияларига маҳкамланиши зарур.

208. Том чети бўйича майдончаларда 1 м дан кам бўлмаган баландликда тўсиқлар бўлиши керак.

209. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришда минора аппаратураси, йиғич, резервуар ва сақлагичлардаги туйнукларнинг қопқоқлари ишловчидан чап ёки ўнг томонга очилиши лозим.

210. Зарарли моддалар ажралиб чиқиши билан боғлиқ жараёнлар ва реакциялар кетадиган аппаратлар, зарарли буг ва газларни чиқариб юбориш учун маҳаллий ҳаво тортувчи мосламалар ва зич ёпиладиган қопқоқлар билан жиҳозланиши ва аппаратлардан чиққан газлар зарарли аралашмалардан тозаланиши учун абсорбцион қурилмага йўналтирилиши лозим.

211. Хом ашё, оралиқ ва газ маҳсулотларини таҳлилдан ўтказиш учун намуна олиш ва намунани ташиш хавфсиз бажарилишини таъминлайдиган мосламалар бўлиши лозим.

3-§. Насослар

212. Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ва заҳарли суюқликларни ҳайдовчи насослар конструкциясида бирикмаларнинг зичлиги таъминланиши керак.

213. Насос валлари зичлагичлари орқали беркитувчи ёки ювувчи суюқликларни ўтиб кетиш миқдори белгиланган меъёрлардан ортиши мумкин эмас.

214. Суюқликларни ҳайдаш учун, одатда, марказдан қочма сальниксиз, икки торецли зичлагичли ёки бошқа конструкцияли зичлагувчи мосламалари бўлган, юқори ишончли насослар қўлланилади.

215. Насосхонада жойлашган қувур, насос ва бошқа ускуналардан маҳсулот қолдигини ёпиқ коммуникациялар орқали насосхона ташқарисига чиқариб ташланиши, суюқликни — махсус мўлжалланган сигимга, буг ва газларни машъалага чиқарилиши лозим.

216. Насосхона қувурларида оқимлар ҳаракатининг йўналиши, асбоб-ускуналарда — технологик чизма бўйича позициялар рақами, двигателларда эса — ротор айланишининг йўналиши кўрсатилган бўлиши лозим.

4-§. Қориштирувчилар (оддий, пропеллерли, турбинали)

217. Технологик жараёнларнинг аралаштириш мосламаларига эга қориштирувчилари аралаштиргич валларининг ишончли ишлашини ва герметик зичланганлигини текширувчи автоматик воситалари билан жиҳозланган бўлиши керак.

218. Пропеллерлар ўқини зичлаш учун икки томонлама зичлагич қўлланилади.

219. Майдалагич билан ўқ шундай балансировка қилинган бўлиши лозимки, секин айланишларда урилишга ва тез айланишда — тебранишга йўл қўймаслиги лозим. Пропеллерли ва турбинали қориштиргичлар ўқлари йиғилмасдан олдин балансировка қилинган бўлиши лозим.

220. Технологик жиҳозлардан намуна олиш крани орқали амалга оширилади, бунда маҳаллий сўриш вентиляцияси ишлаб туриши шарт.

5-§. Электр филтрлар

221. Намланувчи электр филтрларнинг меъёрий ишлашининг асосий кўрсаткичлари, ундан чиқаётган газда олтингугурт кислотаси туманининг йўқлиги ҳисобланади, шунинг учун газдаги туман ва мишьяк миқдорига аниқ таҳлил ўтказилиши зарур.

222. Тозалаш бўлинмаси аппаратчиси газда туман ҳосил бўлишини ўз вақтида аниқлаши учун, қуритиш минораси ёки газ йўлининг тўғри участкаларидаги кузатиш ойналари орқали, намловчи электр филтрлардан чиқадиган газнинг тиниқлигини мунтазам текшириши керак.

223. Электр филтр электродларини даврий буғлаш, сўнгра юқори тўйнуқ орқали илиқ сув оқими билан ювиш зарур.

224. Барча электр филтрлар технологик ва электр режимларда белги-ланганларга мувофиқ ишлатилиши лозим.

225. Қуруқ электр филтрларни доимий техник парвариш қилиш — иш параметрларининг назорат асбоблари кўрсаткичларини мунтазам текшириш, тож ҳосил қилувчи ва чўктирувчи электродларни силкитиш механизмларини соз ҳолатда ушлаб туришдан иборатдир.

226. Филтр, чанг йўллари, ҳаво йўллариининг зичлиги, иссиқлик ўтказмайдиган қопламанинг ҳолати, иситиш тизими мунтазам текширилиши лозим.

227. Лиолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқаришида қўлланиладиган насослар амалдаги меъёрий хужжатлар талабларига мувофиқ бўлиши лозим.

V. Таъмирлаш ишларини бажаришда меҳнат хавфсизлиги талаблари

228. Ишлаётган ташкилот ҳудудида ишлаб чиқариш (цех)ни ёки ишлаётган цехда қурилма, агрегат, айрим асбоб-ускуналарни таъмирлашга тўхта-

тиш учун ташкилот (цех) бўйича чиқарилган буйруқ (фармойиш) асос бўлади. Буйруқда, пудратчилардан бевосита иш раҳбари, шунингдек кўрсатилган ишларга ускуналар ва объектни тўлиқ тайёрлаш, бу ишларнинг хавфсизлигини таъминлаш учун зарурий тадбирларни ўтказиш ва пудратчилар ёки буюртмачининг таъмирлаш хизмати билан тезкор алоқалар учун жавобгар шахс кўрсатилади.

229. Барча асбоб-ускуналарда ташкилот бош муҳандиси тасдиқлаган жадвал бўйича белгиланган муддатларда режали-эҳтиёт таъмирлаши ўтказилади.

230. Таъмирлаш ишларида банд бўлган пудратчининг барча ишчи ва мутахассислари таъмир бошланишидан олдин, ушбу цехнинг хавфсизлик техникаси, ишлаб чиқариш санитарияси ва ёнғин хавфсизлиги бўйича йўл-йўриқлардан ўтишлари керак. Йўл-йўриқ бериш натижалари йўл-йўриқ ўтказаетган ва йўл-йўриқдан ўтаётганнинг имзоси билан хавфсизлик техникаси бўйича махсус йўл-йўриқни қайд этиш журналига ёзиб қўйилади.

231. Режалаштирилган ишларни бажаришда хавфсизлик чоралари тўғрисида таъмирловчи ходим билан мақсадли (жорий) йўл-йўриқ берилиши пудратчининг бевосита иш бўйича раҳбари наряд-рухсатномада ёзилган ҳолда ўтказилади.

232. Буюртмачи томонидан пудратчи ишлаётган ҳудудда зарарли ва портлаш хавфи бўлган моддаларни пайдо бўлишига йўл қўймайдиган меъёрий санитария-гигиеник шароитлар яратилиши лозим.

233. Асбоб-ускунани таъмирга тайёрлашда қуйидаги ишлар бажарилиши керак:

электр энергия ўчирилиши, йиғма ва шчитлардаги кучланишни узиш, таъмирланадиган объектни тикинлар ёрдамида объектга барча келаётган ва ундан кетаётган коммуникациялардан узиш;

асбоб-ускуна ва коммуникацияларни технологик муҳит қолдиқларидан, асбоб-ускунани зарарли, заҳарли ва ёнувчи газ ва маҳсулотлардан (ювиш, буғлаш, пуфлаш ва шамоллатиш) бўшатиш;

таъмирланадиган асбоб-ускуна, коммуникация, қудуқ ва ўралардаги инерт, ёнувчи заҳарли газлар ва кислород миқдорини тегишли таҳлилларини ўтказиш йўли билан текшириш;

тикин ўрнатиладиган жойларни тайёрлаш ва уларни ўрнатиш.

234. Асбоб-ускунани таъмирга тайёрлаш технологик цехнинг эксплуатацион ва навбатчи таъмирловчи ходими томонидан бажарилади.

235. Газ хавфи бўлган ишларни ўтказиш зарур бўлганда, ишлар бошлангунча пудратчининг ходими нафас олиш йўлларининг шахсий ҳимоя воситаларидан фойдаланиш қоидаларига ўқитилган бўлиши, заҳарли ва зарарли белгилари, эвакуация тартиби ва йўли ҳамда жабрланувчига шифокор келгунча биринчи ёрдам кўрсатишни билиши лозим.

236. Майдончалар ва зиналардаги тўсиқларни соз ҳолатда ушлаб туриш зарур. Хавфли жойларда огоҳлантирувчи плакатлар мавжудлиги кўзда тутилиши керак.

237. Ташкилот ҳудудида қазилган ишларини бажаришда буюртмачи пуд-

ратчига наряд-рухсатнома билан бирга тегишли цех ва хизматлар билан келишилган рухсатномани ёзма тарзда топшириши керак.

238. Пудратчининг транспорт воситалари ва юк кўтарувчи машиналари ҳаракати шунингдек, йирик габаритли асбоб-ускуналарни ташиш ички завод йўриқномалари билан регламентланади.

239. Таъмир ишларини бажариш учун стационар юк кўтарадиган — транспорт воситалари ва амалдаги сиқилган ҳаво, буг, сув ва кислород тармоқларидан фойдаланиш наряд-рухсатномада тегишли ёзув билан бево-сита пудратчининг ишлар бўйича раҳбарининг буюртмасига биноан таъмир ўтказилаётган цех бошлигининг рухсати билан рухсат этилади. Улаш ва узишни буюртмачи ўтказиши.

240. Пудратчининг эҳтиёжлари учун электр энергияни улаш, шунингдек иш тугаганидан кейин узиш цех бошлигининг рухсати бўйича буюртма-чининг бош энергетик хизмати томонидан бажарилади.

241. Агарда синов ўтказилгандан сўнг, таъмирлаш жараёнида меъёрий-техник ҳужжатларнинг барча талабларига риоя этилганлиги тасдиқланганда ва ишончлилиқ кўрсаткичлари паспорт маълумотларига мос бўлса, асбоб-ускуналарни қабул қилиш далолатномаси икки томонлама имзоланиб, ушбу асбоб-ускуналар учун иш режими таъминланса, асбоб-ускуна ва коммуни-кацияларни ишга тушириш ҳақида фармойиш чиққандан сўнг, таъмирлан-ган асбоб-ускуналар фойдаланишига қўйилади.

VI. Меҳнатни муҳофаза қилиш қоидаларини бузганлик учун жавобгарлик

242. Мазкур Қоидалар талабларини бузган мансабдор шахслар ва ходимлар меҳнатни муҳофаза қилиш қоидаларига риоя қилмаганликлари учун қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган тартибда жавобгарликка тортиладилар.

243. Ходимлар меҳнат муҳофазаси бўйича йўриқномада кўрсатилган хавфсизлик қоидалари талабларини бузган тақдирда қонун ҳужжатларига мувофиқ белгиланган тартибда жавобгарликка тортиладилар.

VII. Яқуний қоида

244. Мазкур Қоидалар Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги, Ўзбекистон қасаба уюшмалари Федерацияси кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қури-лиш қўмитаси, Ички ишлар вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва «Ўзқи-мёсаноат» Давлат акциядорлик компанияси билан келишилган.

*Меҳнат ва аҳолини ижтимоий
муҳофаза қилиш вазири в.б.*

А. ХАЙТОВ

2009 йил 21 август

*Ўзбекистон касаба уюшмалари
Федерацияси кенгаши раиси*

Д. ЖАҲОНГИРОВА

2009 йил 21 август

*Давлат архитектура ва қурилиш
қўмитаси раиси*

Б. ХОДЖАЕВ

2009 йил 21 август

Ички ишлар вазири

Б. МАТЛЮБОВ

2009 йил 21 август

Соғлиқни сақлаш вазири

А. ИКРАМОВ

2009 йил 21 август

*«Ўзкимёсаноат» ДАК
Бошқарув раиси*

Г. ИБРАГИМОВ

2009 йил 21 август

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МОЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ДАВЛАТ МУЛКИНИ БОШҚАРИШ
ДАВЛАТ ҚЎМИТАСИНИНГ
ҚАРОРИ

453 «Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўрта-
ча нархларини белгилаш қоидаларини тасдиқлаш
тўғрисидаги қарор»ни ўз кучини йўқотган деб топиш ҳақида

*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил
14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 1372-1*

(2009 йил 24 октябрдан кучга киради)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 26 апрелдаги ПҚ-335-сон «Ўзбекистон Республикаси Давлат мулки қўмитаси фаолиятини такомиллаштиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорига (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 йил, 17-сон, 140-модда), Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 5 февралдаги 57-сон «Маҳсулотлар, хом ашё ва материалларнинг юқори ликвидли турларини сотишнинг бозор механизмларини жорий этишни давом эттириш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 йил, 5-сон, 57-модда) ва 2008 йил 4 мартдаги 36-сон «Маҳсулотларнинг монопол турларини мавсумий талабни ҳисобга олган ҳолда биржа савдоларига қўйиш механизмини такомиллаштириш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 йил, 10-11-сон, 60-модда) қарорларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги ва Давлат мулкни бошқариш давлат қўмитаси **қарор қилдилар:**

1. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Давлат мулкни бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасининг 2004 йил 25 майдаги 77-сон, 33-сон, 01/24-32-сон «Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори (рўйхат рақами 1372, 2004 йил 22 июнь) (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 йил, 25-сон, 290-модда) ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

2. Ушбу қарор Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилган кундан бошлаб ўн кун ўтгандан кейин кучга киради.

Молия вазири

Р. АЗИМОВ

Тошкент ш.,
2009 йил 15 сентябрь,
90-сон

Иқтисодиёт вазири**С. БЕКЕНОВ**

Тошкент ш.,
2009 йил 15 сентябрь,
81-сон

**Давлат мулкани бошқариш
давлат қўмитаси раиси****Д. МУСАЕВ**

Тошкент ш.,
2009 йил 15 сентябрь,
01/19-18/18-сон

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МОЛИЯ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИҚТИСОДИЁТ ВАЗИРЛИГИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МОНОПОЛИЯДАН ЧИҚАРИШ,
РАҚОБАТ ВА ТАДБИРКОРЛИКНИ ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ
ДАВЛАТ ҚўМИТАСИНING
ҚАРОРИ

454 **Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача
нархларини белгилаш тартиби тўғрисидаги низомни
тасдиқлаш ҳақида**

*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил
14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2017*

(2009 йил 24 октябрдан кучга киради)

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 5 февралдаги 57-сон «Маҳсулотлар, хом ашё ва материалларнинг юқори ликвидли турларини сотишнинг бозор механизмларини жорий этишни давом эттириш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 йил, 5-сон, 57-модда) ва 2008 йил 4 мартдаги 36-сон «Маҳсулотларнинг монопол турларини мавсумий талабни ҳисобга олган ҳолда биржа савдоларига қўйиш механизмини такомиллаштириш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 йил, 10-11-сон, 60-модда) қарорларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги ва Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси **қарор қиладилар:**

1. Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш тартиби тўғрисидаги низом иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Ушбу қарор Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида давлат рўйхатидан ўтказилган кундан бошлаб ўн кун ўтгандан кейин кучга киради.

Молия вазири

Тошкент ш.,
2009 йил 15 сентябрь,
91-сон

Р. АЗИМОВ**Иқтисодиёт вазири**

Тошкент ш.,
2009 йил 15 сентябрь,
82-сон

С. БЕКЕНОВ**Монополиядан чиқариш,
рақобат ва тадбиркорликни
қўллаб-қувватлаш давлат
қўмитаси раиси в.б.**

Тошкент ш.,
2009 йил 15 сентябрь,
13-сон

Б. УЛАШОВ

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги,
Иқтисодиёт вазирлиги, Монополиядан
чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-
қувватлаш давлат қўмитасининг 2009 йил
15 сентябрдаги 91, 82, 13-сон қарорига
ИЛОВА

**Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача
нархларини белгилаш тартиби тўғрисидаги
НИЗОМ**

Мазкур Низом Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 5 февралдаги 57-сон «Махсулотлар, хом ашё ва материалларнинг юқори ликвидли турларини сотишнинг бозор механизмларини жорий этишни давом эттириш тўғрисида»ги (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2004 йил, 5-сон, 57-модда) ва 2008 йил 4 мартдаги 36-сон «Махсулотларнинг монопол турларини мавсумий талабни ҳисобга олган ҳолда биржа савдоларига қўйиш механизмини такомиллаштириш тўғрисида»ги

(Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2008 йил, 10-11-сон, 60-модда) қарорларига мувофиқ Ҳукуматнинг ушбу қарорлари билан назарда тутилган айрим турдаги юқори ликвидли маҳсулотлар ва товар бозорларида устун мавқени эгаллаб турган хўжалик юритувчи субъектларнинг Давлат реестрига киритилган хўжалик юритувчи субъектлар томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулотлар турларини сотишда биржа котировкаларининг (кимошди савдолари) ўртача нархларини шакллантириш механизмини белгилайди.

I. Умумий қоидалар

1. Мазкур Низом юқори ликвидли маҳсулотлар ва товар бозорларида устун мавқени эгаллаб турган хўжалик юритувчи субъектларнинг Давлат реестрига киритилган хўжалик юритувчи субъектлар томонидан ишлаб чиқариладиган маҳсулотлар (кейинги ўринларда — товарлар) бўйича биржаларда ўтказилган биржа савдолари натижасида шаклланган биржа котировкаларининг (кимошди савдолари) ўртача нархларига (кейинги ўринларда — ўртача нархлар) нисбатан татбиқ этилади.

2. Ўртача нархлар ҳар бир сотилган товарнинг нави, синфи, маркаси, тури ва бошқа тавсифлари бўйича биржалар томонидан ҳисоб даврида (ҳафтада) ўтказилган биржа (кимошди) савдолари натижалари бўйича ҳисобланади.

II. Биржа (кимошди) савдоларида сотиладиган товарларнинг ўртача нархларини аниқлаш

3. Ҳисобот ҳафтасида сотилган ҳар бир товарнинг ўртача нархлари ҳисоби биржалар томонидан қўйидаги формула асосида амалга оширилади:

$$S_y = (X_1 \times Y_1 + X_2 \times Y_2 + \dots + X_n \times Y_n) / (X_1 + X_2 + \dots + X_n) \text{ бунда:}$$

S_y — ўртача нарх;

$X_{1,2,\dots,n}$ — ҳисоб даврида (ҳафтада) тузилган ҳар бир битим бўйича сотилган товарнинг ҳажми;

$Y_{1,2,\dots,n}$ — ҳисоб даврида (ҳафтада) тузилган ҳар бир битим бўйича сотилган товарнинг нархи.

Ҳар бир товар тури бўйича ўртача нархларнинг ҳисоби ҳисобот ҳафтасида тузилган барча битимлар тўғрисидаги маълумотларга асосан амалга оширилади.

III. Ўртача нархларни ҳисоблаш ва чоп этиш муддатлари

4. Бир ҳафта ичида (душанба-жума) биржа (кимошди) савдоларида ту-

зилган битимлар бўйича ўртача нархлар ҳисоби ҳисоб ҳафтасидан кейинги душанба куни соат 17-00 гача биржалар томонидан амалга оширилади.

5. Ҳисоб ҳафтасидан кейинги душанба куни соат 17-00 дан бошлаб биржалар ўртача нархлар тўғрисидаги маълумотларни Интернет тармоғидаги ўз саҳифаларига жойлаштирадилар ҳамда оммавий ахборот воситалари ва ўзларининг маълумот бюллетенлари обуначиларига тақдим қиладилар.

IV. Товарларни тўғридан-тўғри шартномалар бўйича сотишда ўртача нархларни қўллаш

6. Биржалар томонидан ҳисобланган ўртача нархлар корхоналар томонидан товарларни тўғридан-тўғри шартномалар асосида ички бозорларда сотишда ҳисоб ҳафтасидан кейинги сешанба кунидан бошлаб, кейинги ҳафтанинг сешанба кунигача фойдаланилади.

7. Агар товарлар ҳафта давомида ўтказилган биржа (кимошди) савдоларида савдога қўйилмаса ёки сотилмаса, у ҳолда энг охириги чоп этилган ўртача нархлардан фойдаланилади.

V. Яқуний қоида

8. Мазкур Низом талабларини бузишда айбдор бўлган шахслар қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгар бўладилар.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРИНИНГ
БУЙРУҒИ**455** Фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларининг шакллари ва уларни тўлдириш бўйича қоидаларни тасдиқлаш тўғрисида

*Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил
14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2018*

(2010 йил 1 январдан кучга киради)

Фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органлари фаолиятини такомиллаштириш, иш сифатини яхшилаш мақсадида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 27 августдаги 370-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги тўғрисидаги низомга (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2003 й., 15-16-сон, 138-модда) асосан **буюраман:**

1. Қуйидагилар:

«Туғилганлик ҳақида далолатнома ёзувининг шакли» 1-иловага мувофиқ;

«Никоҳ тузилганлиги ҳақида далолатнома ёзувининг шакли» 2-иловага мувофиқ;

«Никоҳдан ажралганлик ҳақида далолатнома ёзувининг шакли» 3-иловага мувофиқ;

«Ўлим ҳақида далолатнома ёзувининг шакли» 4-иловага мувофиқ;

«Фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларини тўлдириш қоидалари» 5-иловага мувофиқ тасдиқлансин.

2. Мазкур буйруқ давлат рўйхатига олинсин ва бу ҳақда Ўзбекистон Республикаси вазирликлари, давлат кўмиталари ва идоралари норматив-ҳуқуқий ҳужжатларининг Давлат реестрига тегишли ёзув киритилсин.

3. Қонун ҳужжатларини туркумлаш ва ҳуқуқий ахборот бошқармаси (Д. Саъдуллаев) ҳамда Нотариат, ФХДЁ ва адвокатура бошқармаси (Д. Якубова) ушбу норматив-ҳуқуқий ҳужжатни 10 кун муддат ичида барча манфаатдор шахсларга етказилишини ва «Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами» — «Собрание законодательства Республики Узбекистан»да нашр этилишини таъминласин.

4. Нотариат, ФХДЁ ва адвокатура бошқармаси (Д. Якубова) 2009 йил ноябрь-декабрь ойларида ФХДЁ органлари ходимлари билан далолатнома ёзувларини тўғри тўлдириш масаласида семинар ўтказсин.

5. Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар адлия бошқармалари 2009 йил якунига қадар тегишли шаҳарча, қишлоқ ва овуллардаги фуқаролар йиғинлари раислари (оқсоқоллари) билан далолатнома ёзувларини тўғри тўлдириш масаласида семинар машғулоти ўтказсин.

6. Ушбу буйруқ 2010 йил 1 январдан кучга кирази.

7. Мазкур буйруқ ижросини назорат қилиш вазир ўринбосари

Е. Канъазов зиммасига юклатилсин.

Вазир

Р. МУҲИТДИНОВ

Тошкент ш.,
2009 йил 14 октябрь,
229-мҳ-сон

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг
2009 йил 14 октябрдаги 229-мх-сон буйруғига
1-ИЛОВА

455-модда

ФХДЁ органи штампи

Туғилганлик ҳақида далолатнома ёзуви № _____

«_____» _____ й.

1. Фамилияси:		
2. Исми:		
3. Ота исми:		
4. Жинси эркак — 1 аёл — 2 номаълум — 3	5. Туғилган санаси ва вақти, вазни ва бўйи «_____» _____ й. _____ соат _____ дақиқа вазни _____ грамм бўйи _____ сантиметр	
6. Туғилган жойи:	давлат	вилоят, шаҳар
	туман, шаҳар	шаҳарча, қишлоқ, овул
Доимий рўйхатга қўйиладиган жойи:	давлат	вилоят, шаҳар
	туман,	шаҳар шаҳарча, қишлоқ, овул
7. Нечта бола туғилди	8. тирик — 1, ўлик — 2.	9. Онанинг нечанчи боласи
10. Тиббий маълумотнома _____ «_____» _____ й. (ким томонидан берилган)		
	Отаси	Онаси
11. Фамилияси		
12. Исми		
13. Ота исми		
14. Туғилган санаси	«_____» _____ й.	«_____» _____ й.
15. Миллати		
16. Фуқаролиги		

— 84 —

42 (386) -сон

17. Доимий яшаш жойи: давлат		
вилоят, шаҳар		
туман, шаҳар		
шаҳарча, қишлоқ, овул	кўчаси уй хонадон	кўчаси уй хонадон
18. Қаерда ва ким бўлиб ишлайди		
19. Маълумоти:	олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-хунар — 3	умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6
	олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-хунар — 3	умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6

20. Отаси ҳақида маълумотни ёзиш учун асос:

а) никоҳ қачон ва қаерда қайд этилган № | | | | | | | | | | «| | | |» | | | | | | | | | | й.
(д/ё рақами)

(Далолатнома ёзувини қайд этган органнинг номи тўлиқ кўрсатилсин)

б) оталикни белгилаш тўғрисида ариза № | | | | | | | | | | «| | | |» | | | | | | | | | | й.

в) онанинг аризаси № | | | | | | | | | | «| | | |» | | | | | | | | | | й., паспорт серия | | | | № | | | | | | | | | |
«| | | |» | | | | | | | | | | йил _____
(паспорт берган органнинг тўлиқ номи)

21. Ариза билан мурожаат қилган шахснинг Ф.И.О., манзили ва имзоси (алоқадорлиги)
22. Берилган гувоҳнома серияси _____ №
23. Белгилар учун _____ _____ _____ _____ _____

Мухр ўрни

Мудир
(имзо, фамилия)

Иш юритувчи котиб
(имзо, фамилия)

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг
2009 йил 14 октябрдаги 229-мх-сон буйруғига
2-ИЛОВА

455-модда

ФХДЁ органи штамп

Никоҳ тузилганлиги ҳақида далолатнома ёзуви № _____

«_____» _____ _____ й.

	Эр	Хотин
1. Никоҳгача фамилияси		
Никоҳдан кейинги фамилияси		
2. Исми		
3. Ота исми		
4. Туғилган санаси	«_____» _____ _____ й.	«_____» _____ _____ й.
5. Ёши	«_____» ёшга тўлган.	«_____» ёшга тўлган.
6. Туғилган жойи: давлат		
вилоят, шаҳар		
туман, шаҳар		
шаҳарча, қишлоқ, овул		
7. Миллати		
8. Фуқаролиги		
9. Қаерда ва ким бўлиб ишлайди		
10. Маълумоти	олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-хунар — 3	умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6
11. Оилавий аҳволи:	никоҳда бўлмаган — 1, тул — 2, ажрашган — 3	олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-хунар — 3
		умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6
		никоҳда бўлмаган — 1, бева — 2, ажрашган — 3

— 86 —

42 (386) -сон

12. Ажратилётган никоҳ № _____ «_____» _____ й. _____ қайд этилган

13. Далолатнома ёзуви учун асос:

а) эр-хотиннинг биргаликда «_____» _____ й. № _____ аризаси

б) _____
(суднинг тўлиқ номи)

«_____» _____ йилдаги никоҳдан ажратиш тўғрисидаги қарори.

в) _____
(суднинг тўлиқ номи)

«_____» _____ йилдаги фуқаро _____
(фамилияси, исми ва ота исми)

_____ бедарак йўқолган ёки муомалага лаёқатсиз деб топиш ҳақидаги қарори.

г) _____
(суднинг тўлиқ номи)

«_____» _____ йилдаги фуқаро _____
(фамилияси, исми ва ота исми)

_____ озодликдан маҳрум қилиш тўғрисидаги ҳукми.

14. 18 ёшга тўлмаган умумий болалари сони _____
(сўз билан)

15. Ундирилган давлат божи суммаси ва тўланганлиги тўғрисида белги	Сўм _____ патта № _____ «_____» _____ й.	Сўм _____ патта № _____ «_____» _____ й.
16. Шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар (серияси, рақами, қачон, ким томонидан берилган)	_____ № _____ «_____» _____ й.	_____ № _____ «_____» _____ й.
17. Ажралувчилар имзоси		
18. Берилган гувоҳнома	серияси № _____	серияси № _____
19. Белгилар учун _____ _____ _____		

Муҳр ўрни

Мудир
(имзо, фамилия)

Иш юритувчи котиб
(имзо, фамилия)

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг
2009 йил 14 октябрдаги 229-мх-сон буйруғига
3-ИЛОВА

455-модда

ФХДЁ органи штампи

Никоҳдан ажралганлик ҳақида далолатнома ёзуви № _____
«_____» _____ _____ й.

	Эр	Хотин
1. Никоҳдан ажралгунга қадар фамилияси		
Никоҳдан ажралгандан кейинги фамилияси		
2. Исми		
3. Ота исми		
4. Тугилган санаси	«_____» _____ й.	«_____» _____ й.
5. Ёши	«_____» ёшда	«_____» ёшда
6. Миллати		
7. Фуқаролиги		
8. Доимий яшаш жойи: давлат		
вилоят, шаҳар		
туман, шаҳар		
шаҳарча, қишлоқ, овул		
манзил	кўчаси _____ уй _____ хонадон	кўчаси _____ уй _____ хонадон
9. Қарда ва ким бўлиб ишлайди		
10. Маълумоти	олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-хунар — 3 умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6	олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-хунар — 3, умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6
11. Нечанчи никоҳи	биринчи — 1, иккинчи — 2, учинчи ва ундан ортиқ — 3	биринчи — 1, иккинчи — 2, учинчи ва ундан ортиқ — 3

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўғрисида, 2009 й.

— 88 —

42 (386) -сон

12. Умумий фарзандлар тўғрисида маълумот: _____		
Эр		Хотин
13. Доимий яшаш жойи:		
давлат		
вилоят, шаҳар		
туман, шаҳар		
шаҳарча, қишлоқ, овул		
манзил	кўчаси _____ уй _____ хонадон	кўчаси _____ уй _____ хонадон
14. Тақдим этилган ҳужжатлар (шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар: серияси, рақами, қачон ва ким томонидан берилган)	_____ _____ _____	_____ _____ _____
<p>15. Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 16-моддаси билан таништирилдик. Никоҳ тузишимизга монелик қиладиган ҳолатлар йўқ. Никоҳ тузиш тартиби ва шартлари билан танишмиз. Никоҳ тузишга монелик қиладиган ҳолатларни яширганлигимиз учун жавобгарлик ҳақида огоҳлантирилдик. Бир-биримизнинг соғлигимиз ва оилавий аҳволимиз тўғрисида маълумотга эгамиз. Бизга келажақда эр-хотин ва ота-она сифатида ҳуқуқ ва бурчларимиз тушунтирилди.</p> <p style="text-align: center;">Никоҳ тузишга ўзаро розилигимизни билдирамыз.</p>		
16. Никоҳга кирувчиларнинг никоҳгача фамилияси ва имзоси	_____ (фамилия) _____ (имзо)	_____ (фамилия) _____ (имзо)
17. Гувоҳларнинг фамилияси ва имзоси	_____ (фамилия) _____ (имзо)	_____ (фамилия) _____ (имзо)
18. Берилган гувоҳнома серияси _____ № _____		
19. Белгилар учун _____ _____ _____		

Мухр ўрни

Мудир
(имзо, фамилия)

Иш юритувчи котиб
(имзо, фамилия)

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг
2009 йил 14 октябрдаги 229-мх-сон буйруғига
4-ИЛОВА

ФХДЁ органи штампи

Ўлим ҳақида далолатнома ёзуви № _____

«_____» _____ й.

1. Фамилияси	5*. Миллати
2. Исми	6. Фуқаролиги
3. Ота исми	7. Ўлган вақти «_____» _____ й.
4. Жинси эркак — 1, аёл — 2	
8. Ўлган жойи: _____ давлат	
_____ вилоят, шаҳар	
_____ туман, шаҳар	
_____ шаҳарча, қишлоқ, овул	
9. Ўлимнинг сабаби:	
10*. Туғилган санаси ва жойи «_____» _____ й. _____ давлат	
_____ вилоят, шаҳар	
_____ туман, шаҳар	
_____ шаҳарча, қишлоқ, овул	
11*. Яшаган жойи (манзили) ва шахсини тасдиқловчи маълумотлар:	
давлат _____ вилоят, шаҳар _____ туман, шаҳар _____	
шаҳарча, қишлоқ, овул _____ кўчаси _____ уй _____ хонадон	
паспорт серияси _____ рақами _____	
«_____» _____ й. _____	
<small>(қачон ва ким томонидан берилган)</small>	
туғилганлик ҳақида гувоҳнома серияси _____ рақами _____ д/ё № _____	
<small>(16 ёшга тўлмаган фуқароларнинг)</small>	

(қачон ва ким томонидан берилган)			
Ёши: ёшда	Бир ёшгача вафот этган бола ой кун	Нечанчи боласи	Онанинг ёши ёшда
12.* Оилавий аҳволи: никоҳда бўлган — 1 никоҳда бўлмаган — 2 бева (тул) — 3 ажрашган — 4			
13. Иш жойи (қаерда ва ким бўлиб ишлаган): _____			
14.* Маълумоти: олий — 1 тўлиқсиз олий — 2 ўрта махсус, касб-ҳунар — 3 умумий ўрта — 4 тўлиқсиз ўрта — 5 маълумотсиз — 6			

15. Ўлимни тасдиқловчи ҳужжатлар:

(ҳужжатнинг номи)

а) ўлим ҳақида тиббий гувоҳнома рақами ва берилган санаси № | | | | | | | | | | «| | | |» | | | | | | | | й.

(ҳужжатни берган тиббиёт муассасаси номи ва шифокорнинг Ф.И.О.)

б) суднинг фуқарони вафот этган деб эълон қилиш ҳақидаги қарори _____

«| | | |» | | | | | | | | | | й.

(суднинг номи ва қарорнинг санаси)

16. Ариза билан муրожаат этган шахснинг Ф.И.О, манзили ёки ўлим ҳақида ариза берган муассасанинг номи ва манзили _____

17. Берилган гувоҳнома серияси _____ № | | | | | | | | | |

18. Қабристонга ва сугурта кассасига топшириш учун маълумотномаларни олганлик тўғрисида белги _____ (имзо)

19. Белгилар учун _____

*Бир ёшгача боланинг ўлими ҳақидаги далолатнома ёзувининг 5, 10, 11, 12, 14-бандлари она тўғрисидаги маълумотлар асосида тўлдирилади.

Муҳр ўрни

Мудир
(имзо, фамилия)

Иш юритувчи котиб
(имзо, фамилия)

Ўзбекистон Республикаси
Адлия вазирининг 2009 йил 14 октябрдаги
229-мх-сон буйруғига
5-ИЛОВА

Фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларини тўлдириш ҚОИДАЛАРИ

Мазкур Қоидалар фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларини (бундан кейинги ўринларда далолатнома ёзувлари деб юритилади) тўлдириш тартибини белгилайди.

I. Умумий қоидалар

1. Далолатнома ёзувлари икки нусхада тузилади.

Далолатнома ёзувларининг ҳар бир тури ҳар йилнинг 1 январидан 31 декабригача тартиб билан кетма-кет рақамланади.

2. Далолатнома ёзувлари давлат тилида тушунарли ва чиройли дастхат билан ёки компьютер орқали тўлдирилади. Далолатнома ёзувлари стандарт варақда (A4 форматдаги қоғоз) ҳар бир бет ҳошияси: юқоридан ва пастдан 2 см, чапдан ва ўнгдан 3 см бўлиши лозим.

3. Далолатнома ёзувларининг барча устунлари қисқартиришларсиз ва тўлиқ (умумий қабул қилинганларидан ташқари) тўлдирилиши керак. Далолатнома ёзувларини дастхат билан тўлдиришда сиёҳ ранг ишлатилиши лозим.

Далолатнома ёзувлари хатосиз тўлдирилади. Улардаги сўзларни бўяш, ўчириш ва чизиш йўли билан тузатиш ман этилади.

4. Далолатнома ёзувлари рақами катакчаларига далолатнома ёзувининг рақами ёзилади. Уни қайд этиш куни, йили рақам билан ойи эса, сўзлар билан тўлдирилади ва фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органининг (бундан кейинги ўринларда ФХДЁ органи деб юритилади) штампи қўйилади.

5. Далолатнома ёзувларининг «Туғилган жойи», «Доимий яшаш жойи», «Ўлган жойи» устунларидаги «давлат», «вилоят, шаҳар», «туман, шаҳар», «шаҳарча, қишлоқ, овул» номлари тўлиқ ёзилади.

Масалан: «давлат» устунига Ўзбекистон Республикаси, Россия Федерацияси, Буюк Британия, Туркия.

Тегишлилигига қараб «вилоят, шаҳар», «туман, шаҳар» ва «шаҳарча, қишлоқ, овул» сўзларидан бирининг таги чизилади.

Масалан: Тошкент шаҳри, Мирзо Улуғбек «туман, шаҳар» ёки Самарқанд «вилоят», Каттақўрғон «туман, шаҳар», Чимбой «қишлоқ, овул».

6. Далолатнома ёзувларидаги «Туғилган санаси» устун фуқароларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлари асосида тўлдирилади. Кун, ой ва йил рақам билан ёзилади.

7. Далолатнома ёзувларининг «Миллати» устуни шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар асосида тўлдирилади.

Чет эл фуқароларига нисбатан далолатнома ёзувлари қайд этилаётганда миллатидан ташқари қайси давлат фуқароси эканлиги ҳам кўрсатилади. Миллати ҳақида маълумот бўлмаган тақдирда фуқаролиги тўғрисидаги маълумот ёзилади.

8. Далолатнома ёзувларининг «Фуқаролиги» устунига қайси давлат фуқаролигига мансублиги кўрсатилади. Шахснинг фуқаролиги бўлмаса, мазкур устунга «фуқаролиги йўқ» деб ёзиб қўйилади.

9. Далолатнома ёзувларининг «Қаерда ва ким бўлиб ишлайди» устунига корхона, муассаса ва ташкилотнинг тўлиқ номи ҳамда лавозими кўрсатилади.

Масалан: Молия вазирлигида бўлим бошлиғи, Тошкент давлат юридик институтида талаба, яқка тадбиркор ёки уй бекаси.

Ёшга доир пенсияда бўлган шахсларга нисбатан «пенсионер», ҳарбий хизматчиларга нисбатан «ҳарбий хизматчи» деб ёзиб қўйилади. Ногиронлик пенсиясидаги шахсларга нисбатан «пенсионер» деб, қайси гуруҳ ногиронлиги кўрсатилади.

10. Далолатнома ёзувларидаги «Маълумоти» устуни ариза берувчининг кўрсатмаси асосида тўлдирилади.

Олий таълим муассасасини тугатган шахслар учун «олий», олий таълим муассасасини тугатмаган шахслар учун «тўлиқсиз олий», академик лицей ёки касб-ҳунар коллежини тугатган шахслар учун «ўрта махсус, касб-ҳунар», умумий ўрта таълим муассасасини (I — IX синфлар) тугатган шахслар учун «умумий ўрта», умумий ўрта таълим муассасасини тугатмаган шахслар учун «тўлиқсиз ўрта» ва маълумоти бўлмаган шахслар учун «маълумотсиз» сўзларининг таги чизилади.

11. Далолатнома ёзувларидаги «Берилган гувоҳнома» устунига берилган гербли гувоҳноманинг серияси ва рақами ёзилади.

12. Далолатнома ёзувларидаги «Белгилар учун» устунига тақрорий берилган гувоҳноманинг серияси, рақами, берилган кун, ой ва йил ҳамда гувоҳнома берган ФХДЁ органи ходимининг фамилияси ёзилиб, имзоланади.

13. Агар далолатнома ёзувига ўзгартириш, тузатиш, қўшимчалар киритилганда кун, ой, йил ёзилади ҳамда далолатнома ёзувининг қайси устунларига ва қандай асосга кўра киритилганлиги изоҳланиб, берилган гувоҳноманинг серияси ва рақами кўрсатилади.

Ўзгартириш, тузатиш, қўшимча киритган ФХДЁ органи ходимининг фамилияси ёзилиб, имзоланади ва муҳрланади.

14. Далолатнома ёзуви тўлдирилгандан сўнг ФХДЁ органи мудири ва иш юритувчи котиб томонидан уларнинг фамилиялари ёзилиб имзоланади ва гербли муҳр билан тасдиқланади.

II. Туғилганлик ҳақидаги далолатнома ёзувининг тўлдирилиши

15. 1 — 3-устунларда туғилган боланинг фамилияси, исми, ота исми ёзилади.

16. 4-«Жинси» устунда тегишлилигига қараб «эркак», «аёл» ёки «номаълум» сўзларидан бирининг таги чизилади.

17. 5-«Туғилган санаси, вақти, вазни ва бўйи» устунда боланинг туғилган куни, ойи, йили, соати ва дақиқаси рақам билан ёзилади, вазни ва бўйи тиббиёт маълумотномаси асосида тўлдирилади.

6-устуннинг «Доимий рўйхатга қуйиладиган жойи» қатори мазкур Қоидаларнинг 5-бандига мувофиқ (ота ёки онанинг оғзаки кўрсатмасига асосан) тўлдирилади.

18. 7-«Нечта бола туғилди» устунда туғилган боланинг (болаларнинг) сони рақам билан ёзилади. Агар она кўп ҳомилали бўлса, унда тирик туғилган болаларнинг сони ёзилади.

19. 8-устунда «тирик» ёки «ўлик» сўзларидан бирининг таги чизилади. Биттадан ортиқ туғилган болалардан бири ўлик, қолгани тирик бўлса, ҳар бир болага алоҳида далолатнома ёзуви қайд этилади ва далолатнома ёзуви рақами чизиқча орқали, яъни қуйидаги тартибда кўрсатилади.

Масалан, д/ё № 252 билан Ҳасан (тирик), д/ё № 252/253 билан Ҳусан (ўлик).

20. 9-«онанинг нечанчи боласи» устунда онанинг илгари туғилган болалари ва вафот этган болалари ҳам ҳисобга киритилиб, рақам билан ёзилади. Ўлик туғилганлар ҳисобга киритилмайди. Иккита ёки ундан ортиқ болалар туғилганда далолатнома ёзувлари тартиб билан рўйхатга олинади.

21. 10-«Тиббий маълумотнома» устунда тиббий маълумотноманинг рақами, берилган куни, ой ва йили рақам билан ёзилади.

Тиббий маълумотнома берган тиббиёт муассасасининг номи тўлиқ ёзилади.

Масалан: № 15; 10.03.2007 й., Тошкент шаҳар, Мирзо Улуғбек туман 6-сонли акушерлик комплекси (мажмуаси).

22. 11 — 17, 20-устунлар қонуний никоҳда турган ота-онадан туғилган бола ота-онасининг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар (паспорт, ҳарбий гувоҳнома) ва никоҳ тузилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома асосида, никоҳ тузилганлиги ҳақидаги гувоҳнома тақдим этилмаганда аввалги болаларининг туғилганлиги тўғрисидаги далолатнома ёзувлари асосида тўлдирилади.

Ота-оналардан бирининг шахсини тасдиқловчи ҳужжати бўлмаган ҳолларда ФХДЁ органи туғилганликни қайд этишни рад қилиши мумкин эмас.

23. Бола ёлғиз (никоҳда бўлмаган) онадан туғилганида ота устунини онанинг кўрсатмасига асосан тўлдирилади.

Агар ота-оналари ўртасида никоҳ қайд этилмаган бўлса (туғилганликни қайд этишда отаси иштирок этмаган тақдирда) боланинг отаси ҳақидаги ёзув онанинг нотариал ёки тиббий муассаса томонидан тасдиқланган аризаси бўйича амалга оширилади.

24. 20-«Отаси ҳақида маълумотни ёзиш учун асос» устунининг:

«а) никоҳ қачон ва қаерда қайд этилган» бандида ота-онанинг никоҳ тузилганлиги тўғрисидаги гувоҳномасига асосан никоҳ тузилганлиги тўғрисидаги далолатнома ёзувининг рақами, қайд этилган куни, ой ва йили рақам билан ҳамда ФХДЁ органининг номи тўлиқ ёзилади;

Никоҳ бошқа давлатда қайд этилган бўлса, уни қайд этган органнинг номи ёзилади.

«б) оталикни белгилаш тўғрисида ариза» бандида аризанинг рўйхатга олинган (кирим) тартиб рақами, кун, ой ва йили рақам билан тўлдирилади;

«в) онанинг аризаси» бандида ёлғиз она аризасининг рўйхатга олинган (кирим) рақами, кун, ой, йили ва паспорт маълумотлари рақам билан тўлдирилади.

25. 21-«Ариза билан мурожаат қилган шахснинг Ф.И.О., манзили ва имзоси (алоқадорлиги)» устунда туғилганликни қайд эттириш учун мурожаат этган шахснинг фамилияси, исми, отасининг исми ва яшаш манзили ариза муаллифининг оғзаки кўрсатмасига асосан тўлиқ, қисқартиришларсиз ёзилади ва ариза муаллифи томонидан имзоланади.

Масалан: Раҳмонов Азиз Рустамович (бобоси), Самарқанд вилояти, Жомбой тумани, С. Раҳимов кўчаси, 77-уй — имзо.

III. Никоҳ тузилганлиги ҳақидаги далолатнома ёзувининг тўлдирилиши

26. 1 — 3-устунларда никоҳланувчиларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжат (паспорт, ҳарбий гувоҳнома) асосида никоҳгача ва никоҳдан кейинги фамилияси, исми, отасининг исми қисқартиришларсиз кўрсатилади.

27. «Никоҳдан кейинги фамилияси» қатори никоҳланувчиларнинг ўз хоҳишларига кўра никоҳга кириш ҳақидаги аризалари асосида тўлдирилади.

28. 5-«Ёши» устунига никоҳланувчиларнинг ёши никоҳ қайд этиладиган кун, ой ва йилга қараб белгиланган ҳолда тўлдирилади.

Агар никоҳ қайд этиладиган ой никоҳланувчиларнинг туғилган ойдан кейин бўлса (туғилган ой билан никоҳ белгиланган ой бир бўлса, кунига қараб белгиланади) уларнинг ёши қайд этиладиган йил билан туғилган йил ўртасидаги фарққа тенг бўлади.

Агар никоҳ қайд этиладиган ой никоҳланувчиларнинг туғилган ойдан олдин бўлса, унда уларнинг ёши никоҳ қайд этиладиган йил билан туғилган йил ўртасидаги фарқдан бир йилга кам бўлади.

Масалан, 2007 йил 8 февралда никоҳ тузилганлиги тўғрисидаги далолатнома ёзуви қайд этилди. Куёвнинг туғилган санаси 1978 йил 1 январь бўлса, 2007 — 1978 = 29 ёш. Келиннинг туғилган санаси 1986 йил 5 июнь бўлса, 2007 — 1986 — 1 = 20 ёш.

29. 11-«Оилавий аҳволи» устунига «никоҳда бўлмаган», «бева», «тул» ёхуд «ажрашган» сўзларидан бирининг таги чизилади.

30. 12-«Умумий фарзандлар тўғрисида маълумот» устунига никоҳланувчиларнинг умумий фарзанди бўлса, туғилганлик тўғрисидаги гувоҳнома асо-

сида фарзандининг фамилияси, исми, туғилган санаси, туғилганлигини қайд этган ФХДЁ органининг номи, қайд этилган санаси, далолатнома ёзувининг рақами ёзилади.

Умумий фарзандлари икки ёки ундан ортик бўлган ҳолларда, улардан фақат бирининг маълумотлари кўрсатилиб, қолганларининг сони ёзилади.

Масалан: 3 та. Каримов Доһиёр — 20 апрель 2005 йил Тошкент шаҳар, Мирзо Улуғбек туман ФХДЁ бўлими, 25.04.2005 йил д/ё № 705.

Умумий фарзандлари бўлмаса «йўқ» деб ёзилади.

31. 13-«Доимий яшаш жойи» устунни никоҳланувчи шахсларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлари асосида тўлдирилади.

32. 14-«Тақдим этилган ҳужжатлар» устунни никоҳланувчиларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлари бўйича тўлдирилади ва уларнинг серияси, рақами, қачон ва ким томонидан берилганлиги кўрсатилади.

33. 15-устун билан никоҳланувчилар таништирилади.

34. 16-«Никоҳга кирувчиларнинг никоҳгача фамилияси ва имзоси» устунда никоҳланувчиларнинг никоҳгача бўлган фамилиялари ёзилади ва никоҳланувчилар томонидан имзоланади.

35. 17-«Гувоҳларнинг фамилияси ва имзоси» устунни никоҳланувчиларнинг истакларига биноан гувоҳлар иштирокида никоҳ қайд этилганда гувоҳларнинг фамилиялари ёзилиб имзоланади.

36. 19-«Белгилар учун» устунда қуйидагилардан бири кўрсатилади: илгари никоҳда бўлган шахснинг аввалги никоҳи бекор қилинганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

никоҳдан ажралганлик ҳақидаги гувоҳнома;

суднинг никоҳдан ажратиш ҳақидаги ҳал қилув қарори;

никоҳни ҳақиқий эмас деб топиш тўғрисидаги ҳал қилув қарори;

эр (хотин)нинг ўлими ҳақидаги гувоҳнома.

Шунингдек, мазкур устунда никоҳдан ажралганлик ва ўлим ҳақидаги гувоҳномалар қайд этилган сана, далолатнома ёзувининг рақами ва қайси ФХДЁ органида рўйхатга олинганлиги кўрсатилади. Суднинг қонуний кучга кирган қарорининг санаси ва қайси суд томонидан чиқарилганлиги кўрсатилади.

IV. Никоҳдан ажралганлик ҳақидаги далолатнома ёзувининг тўлдирилиши

37. 1 — 3-устунларда никоҳдан ажралиш тўғрисидаги ариза билан муносабат қилган шахсларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар (паспорт, ҳарбий гувоҳнома) асосида фамилияси, исми, ота исмлари қисқартиришларсиз кўрсатилади.

38. «Никоҳдан ажралгандан кейинги фамилияси» қатори эр ёки хотиндан бирининг никоҳгача бўлган фамилиясига қайтиш тўғрисида никоҳдан ажралиш ҳақидаги аризасида кўрсатилиши бўйича тўлдирилади.

Суднинг 1998 йил 1 сентябригача қонуний кучга кирган қарори бўйича никоҳдан ажралишни қайд этиш ҳақида эр-хотиндан бири ФХДЁ бўлимига

мурожаат қилган пайтда ФХДЁ органига келмаган эр ёки хотиннинг «Никоҳдан ажралгандан кейинги фамилияси» қатори тўлдирилмайди.

39. 5-«Ёши» устунига никоҳдан ажралаётганларнинг ёши (никоҳдан ажралганлик қайд этилаётган кун, ой ва йилга қараб) ёзилади.

Агар никоҳдан ажралишни қайд этиладиган ой никоҳдан ажралувчиларнинг туғилган ойдан кейин бўлса (туғилган ой билан никоҳдан ажратилиши белгиланган ой бир бўлса, кунга қараб белгиланади), уларнинг ёши қайд этиладиган йил билан туғилган йил ўртасидаги фарққа тенг бўлади.

Агар никоҳдан ажралганлик қайд этиладиган ой никоҳдан ажралувчиларнинг туғилган ойдан олдин бўлса, уларнинг ёши никоҳдан ажралиш қайд этиладиган йил билан туғилган йил ўртасидаги фарқдан бир йилга кам бўлади.

Масалан: 2006 йил 12 апрелда никоҳдан ажралганлик ҳақидаги далолатнома ёзуви қайд этилди. Эрнинг туғилган вақти 1976 йил 18 февраль бўлса, $2006 - 1976 = 30$ ёш. Хотиннинг туғилган вақти 1982 йил 15 август бўлса, $2006 - 1982 - 1 = 23$ ёш.

40. 11-«Нечанчи никоҳи» устунига никоҳдан ажралувчиларнинг нечанчи никоҳи эканлигига қараб «биринчи», «иккинчи», «учинчи ва ундан ортиқ» сўзларидан бирининг таги чизилади.

41. 12-«Ажратилаётган никоҳ» устунига никоҳ тузилганлиги тўғрисидаги далолатнома ёзувининг рақами, куни, оyi, йили рақам билан тўлдирилади. Никоҳ қайси ФХДЁ органида ва қаерда қайд этилганлиги тўлиқ ёзилади.

42. 13-«Далолатнома ёзуви учун асос» устунининг:

«а» бандида эр-хотиннинг биргаликда берган аризаси, унинг берилган куни, ой, йили ва кирим рақами ёзилади;

«б» бандида никоҳдан ажратиш тўғрисида қарор чиқарган суднинг тўлиқ номи, қарор чиққан кун, ой, йил ёзилади;

«в» бандида фуқарони бедарак йўқолган ёки муомалага лаёқатсиз деб топган суднинг номи ва фуқаронинг фамилияси, исми ва ота исми, қарор чиққан кун, ой, йили ёзилади;

«г» бандида фуқарони озодликдан маҳрум қилиш тўғрисида ҳукм чиқарган суднинг тўлиқ номи ва фуқаронинг фамилияси, исми, ота исми, ҳукм чиққан кун, ой, йил ёзилади.

43. 14-«18 ёшга тўлмаган умумий болалари сони» устуни рақамларда тўлдирилади. Агар болалари бўлмаса, катакча ичига чизик тортилади ва «йўқ» деб ёзилади.

44. 15-«Ундирилган давлат божи суммаси ва тўланганлиги тўғрисида белги» устунига тўланган давлат божининг суммаси, тўлов қоғозининг (патта) рақами ва тўланган куни, ой, йили кўрсатилади.

45. 16-«Шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар» устуни никоҳдан ажралувчиларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлари (паспорт ёки харбий гувоҳнома) бўйича тўлдирилади.

46. 17-«Ажралувчилар имзоси» устуни ажралувчилар томонидан имзоланади.

V. Ўлим ҳақидаги далолатнома ёзувининг тўлдирилиши

47. 1 — 3-устунларда марҳумнинг фамилияси, исми, отасининг исми қискартиришларсиз ёзилади.

48. 4-«Жинси» устундаги «эркак» ёки «аёл» сўзларидан бирининг таги чизилади.

49. 5-«Миллати» устунни марҳумнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжати бўйича тўлдирилади.

Агар шахсини тасдиқловчи ҳужжати бўлмаса, чизик тортилади. Белгилар учун устунига «паспорт топширилмади» деб ёзиб қўйилади.

50. 7-«Ўлган вақти» устунда ўлим ҳақидаги тиббий гувоҳнома асосида марҳумнинг вафот этган санаси (кун, ой ва йил рақам билан) кўрсатилади.

51. 8-«Ўлган жойи» устунда марҳум вафот этган жой номи тўлиқ ёзилади.

52. 9-«Ўлимнинг сабаби» устунни ўлим ҳақидаги тиббий гувоҳнома асосида тўлдирилади.

53. 10-«Туғилган санаси ва жойи» устунни марҳумнинг туғилган жойи ва санаси шахсини тасдиқловчи ҳужжати ва(ёки) ўлим ҳақидаги тиббий гувоҳнома асосида тўлдирилади. Бу устунда давлат, вилоят, туман, шаҳар, шаҳарча, қишлоқ, овул сўзларининг таги тегишлигига қараб чизилади ва номлари тўлиқ ёзилади.

54. 11-«Яшаган жойи (манзили) ва шахсини тасдиқловчи маълумотлар» устунда вафот этган шахсининг яшаган жойи шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар бўйича кўрсатилади.

Паспорт серияси, рақами, қачон ва ким томонидан берилганлиги кўрсатилади, агар паспорт ФХДЁ органига тақдим этилмаган бўлса, бу банд тўлдирилмасдан, чизик тортилади.

Шахсни тасдиқловчи ҳужжатлар тақдим этилмаган ҳолларда ўлим ҳақидаги тиббий гувоҳнома асосида ёзилади.

16 ёшга тўлмай вафот этганларга нисбатан ўлимни қайд этиш унинг туғилганлик ҳақидаги гувоҳномаси асосида амалга оширилади, гувоҳноманинг серияси, рақами ва далолатнома ёзувининг рақами, қачон ва қайси ФХДЁ органи томонидан берилганлиги ёзилади.

«Ёши» катакчаларида марҳумнинг ёшини тўлдиришда марҳумнинг вафот этган оyi туғилган ойдан кейин бўлса, ёш тўлиқ ҳисобланади.

Масалан, вафот этган вақти 2006 йил 23 июль, туғилган вақти 1926 йил 10 май бўлса, ёши 2006 – 1926 = 80 ёш.

Агар марҳумнинг вафот этган оyi туғилган ойдан олдин бўлса, унда марҳумнинг ёши (бир хил ойларда – кун), вафот этган вақти билан туғилган вақтидаги фарқ 1 (бир) йилга кам бўлади.

Масалан, ўлим ҳақидаги далолатнома ёзуви 2006 йил 27 июнда тўлдирилайётган ва марҳумнинг туғилган вақти 1937 йил 29 декабрь бўлса, 2006 – 1937 – 1 = 68 ёш.

Агар туғилган вақти деб, туғилган кун ва оyi кўрсатилмай, тасдиқлов-

чи ҳужжатларда (паспорт, ҳарбий гувоҳнома) фақат йили кўрсатилган бўлса, туғилган вақти бўлиб, шу йилнинг 1 июль куни ҳисобланади.

Агар вафот этган шахснинг туғилган куни, ойи ва йили номаълум бўлса ёки шахси аниқланмаганларнинг ўлимини қайд этишда тиббий муассасанинг ҳулосасида ёши ва туғилган жойи ҳақида маълумотлар бўлмаса 9-устунга «номаълум» деб ёзилади.

«Бир ёшгача вафот этган бола» катакчаларига тирик туғилиб, бир ёшга қадар вафот этган болаларнинг ўлимига қадар неча ой, кун яшагани рақам билан ёзилади.

«Нечанчи боласи» катакчаларида туғилган бола (вафот этган болалари ҳам ҳисобланади, ўлик туғилганлари ҳисобга кирмайди) нечанчи боласи эканлиги рақам билан кўрсатилади.

«Онанинг ёши» катакчаларида ёши рақам билан тўлдирилади.

«Бир ёшгача вафот этган бола», «Нечанчи боласи», «Онанинг ёши» катакчалари 1 ёшгача вафот этган болаларга нисбатан тўлдирилади.

55. 12-«Оилавий аҳволи» устунда «никоҳда бўлмаган», «бева», «тул» ёхуд «ажрашган» сўзларидан бирининг таги чизилади.

56. 13-«Иш жойи (қаерда ва ким бўлиб ишлаган)» устунда вафот этган шахснинг иш жойи ва лавозими ёзилади.

57. 15-«Ўлимни тасдиқловчи ҳужжатлар» устунда ўлим ҳақидаги тиббий гувоҳноманинг рақами, берилган куни, ойи ва йили, ким томонидан (тиббийёт муассасасининг номи) берилганлиги тўлиқ ёзилади.

«а» бандида ўлим ҳақида тиббий гувоҳнома рақами ва берилган санаси рақам билан шифокорнинг фамилияси, исми ва ота исми тўлиқ ёзилади.

Масалан: № 315, 10.02.2007 й., Тошкент шаҳар, Мирзо Улуғбек тумани 9-сонли Оилавий поликлиника, шифокор Мирзаева Халима Турсуновна.

«б» бандида фуқарони вафот этган деб эълон қилиш ҳақида қарор чиқарган суднинг номи ёзилади ва санаси кўрсатилади.

Масалан, Тошкент шаҳар фуқаролик ишлари бўйича Мирзо Улуғбек туманлараро суди, 13.03.2006 й.

58. 16-«Ариза билан мурожаат этган шахснинг Ф.И.О, манзили ёки ўлим ҳақида ариза берган муассасанинг номи ва манзили» устунда мурожаат этган шахснинг фамилияси исми ва отасининг исми (муассасанинг номи), яшаш манзили (жойлашган ери), қариндошлиги (алоқадорлиги) тўлиқ ёзилади.

59. 18-«Қабристонга ва суғурта кассасига топшириш учун маълумотларни олганлиги тўғрисида белги» устуни ўлим ҳақидаги гувоҳномани, қабристон ва суғурта кассасига топшириш учун маълумотномаларни олган шахс томонидан имзоланади.

61. 19-«Белгилар учун» устунига номаълум шахс ва шахси аниқланмаганларнинг ўлими қайд этилганда «мурданинг шахси аниқланмаган», «паспорт» ёки «туғилганлик ҳақидаги гувоҳнома топширилмади», туғилиб вафот этган ёки 1 ёшгача вафот этган болаларга «ўлим ҳақидаги гувоҳнома берилмаган»лиги ҳақида белги қўйилади.

VI. Яқуний қоидалар

62. Далолатнома ёзувлари тўлдирилгандан сўнг ариза билан мурожаат қилган шахс томонидан ўқиб чиқилади ва имзоланади.

63. Мазкур Қоидалар Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ва Халқ таълими вазирлиги билан келишилган.

*Давлат статистика
қўмитаси раиси*

Ғ. ҚУДРАТОВ

2009 йил 22 сентябрь

Соғлиқни сақлаш вазири

А. ИКРАМОВ

2009 йил 22 сентябрь

*Олий ва ўрта махсус
таълим вазири*

А. ПАРПИЕВ

2009 йил 23 сентябрь

Халқ таълими вазири

Ғ. ШОУМАРОВ

2009 йил 23 сентябрь

Ўзбекистон Республикаси
Адлия вазирлиги вазирликлар, давлат қўмиталари ва
идораларнинг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини давлат
рўйхатидан ўтказиш ҳолати тўғрисида
2009 йил 10 октябрдан 16 октябргача
бўлган маълумотни маълум қилади

1. Давлат рўйхатидан ўтказилди:

1. «Техник этил спиртини ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида» *«Саноатконтехназорат» давлат инспекцияси бошлиғининг 2009 йил 7 сентябрдаги 170-сонли буйруғи.*

2009 йил 12 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2015 (2009 йил 22 октябрдан кучга киради).

2. «Линолеум учун ёпишқоқ мастикалар, нитролаклар, нитроэмаллар ва нитромастикалар ишлаб чиқариш ходимлари учун хавфсизлик қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида» *«Саноатконтехназорат» давлат инспекцияси бошлиғининг 2009 йил 7 сентябрдаги 169-сонли буйруғи.*

2009 йил 12 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2016 (2009 йил 22 октябрдан кучга киради).

3. «Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш қоидаларини тасдиқлаш тўғрисидаги қарор»ни ўз кучини йўқотган деб топиш ҳақида» *Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Давлат мулкни бошқариш давлат қўмитасининг 2009 йил 15 сентябрдаги 90, 81, 01/19-18/18-сонли қарори.*

2009 йил 14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 1372-1 (2009 йил 24 октябрдан кучга киради).

4. «Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида» *Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасининг 2009 йил 15 сентябрдаги 91, 82, 13-сонли қарори.*

2009 йил 14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2017 (2009 йил 24 октябрдан кучга киради).

5. «Фуқаролик ҳолати далолатнома ёзувларининг шакллари ва уларни тўлдириш бўйича қоидаларни тасдиқлаш тўғрисида» *Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2009 йил 14 октябрдаги 229-мҲ-сонли буйруғи.*

2009 йил 14 октябрда рўйхатдан ўтказилди, рўйхат рақами 2018 (2010 йил 1 январдан кучга киради).

II. Давлат реестридан чиқарилди:

1. Биржа котировкалари (кимошди савдолари) ўртача нархларини белгилаш қоидалари. *Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Давлат мулкни бошқариш ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитаси томонидан тасдиқланган (рўйхат рақами 1372, 2004 йил 22 июнь).*

Адлия вазирининг 2009 йил 14 октябрдаги 227-мқ-сонли буйруғи билан реестрдан чиқарилди.

Мазкур ҳужжат қонунчиликка ўзгартириш киритилиши ва/ёки янги норматив-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилиниши муносабати билан давлат реестридан чиқарилди.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚОНУН ҲУЖЖАТЛАРИ
МАЪЛУМОТЛАРИ
МИЛЛИЙ БАЗАСИ

ҲУҚУҚИЙ АХБОРОТ БИЛАН ТАЪМИНЛАШ МАРКАЗИ

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базасининг ахборот излаш тизими (ҚХММБ LexUz) аҳолининг ҳуқуқий маданияти даражасини кўтариш, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардан юридик ва жисмоний шахсларнинг кенг фойдаланиш имкониятини таъминлаш, жамиятни ҳуқуқий ахборотлаштириш тизимини такомиллаштириш мақсадида яратилган.

LexUZ фойдаланувчиларга ҚХММБда Интернет орқали фойдаланиш имкониятини таъминлайди ва бунда:

норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни таркибий қисмлари ва реквизитлари, шунингдек, юридик таҳлил карточкаларидаги маълумотлари асосида, яъни:

— *Ўзбекистон Республикаси қонунчилик тармоқлари умумҳуқуқий классификатори бўйича;*

— *қонунчиликнинг мавзули маълумотномаси бўйича;*

— *тушунча ва терминлар маълумотномаси бўйича;*

— *алфавит-предметли кўрсаткич бўйича кўпмезонли, кенгқамровли қидириш имконини беради.*

излаш натижалари жадвал қаторлари кўринишида акс эттирилади ва улар билан ишлашнинг куйидаги имкониятлари мавжуд:

— *танланган ҳужжатларнинг реквизитлари бўйича саралаш;*

— *танланган ҳужжатларнинг реквизитлари бўйича гуруҳлаш;*

— *ҳужжатлар билан ишлаш учун натижавий жадвалда уларни танлаш;*

— *излаш натижасида танланган ҳужжатларга оид барча маълумотларни олиш;*

— *ҳужжатларга киритилган қўшимча ва ўзгартиришларнинг хронологик тарихини кўриш;*

— *ҳужжат матнини алоҳида ойнада очиш;*

— *ҳужжат матнининг фойдаланувчи танлаган санадаги ҳолатини кўрсатиш;*

— *«Ҳаволалар харитаси» — танланган ҳужжатга нисбатан корреспондент /*

респондент ҳужжатлар рўйхати;

— *ҳужжат таркибида расмий матн қаторида норасмий ахборотларни (тушунтириш ва изоҳлар каби) акс эттириш;*

— *ҳужжат таркибида матн, жадвал, расмлар ва графикларни акс эттириш;*

фойдаланувчи ишлаган ҳужжатлар тарихини автоматик тарзда тизимда сақлаб қолиш ва бунда:

— *танланган ҳужжатлар рўйхатини сақлаб қолиш;*

— *излаш шартларини сақлаб қолиш;*

— *фойдаланувчи ишлаган ҳужжатлар тарихини тизимда сақлаш;*

фойдаланувчи маълумотларини ва интерфейсини ўзбек ва рус тилларида олиб бориш; базага киритилган ҳужжатлар ҳақида электрон почта орқали хабар йўллаш.

WWW.LEX.UZ

сайтига марҳамат қилинг

